

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Barokní osobnosti plaského kláštera - stavební
a kulturní vývoj v letech 1650 - 1785**

Petr Vít

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Barokní osobnosti plaského kláštera - stavební
a kulturní vývoj v letech 1650 - 1785**

Petr Vít

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Tomáš Jílek, CSc.

Katedra geografie

Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červen 2012

.....

OBSAH

1	ÚVOD	5
1.1	Postup ve zvoleném tématu	6
1.2	Zhodnocení pramenů a literatury.....	8
2	VZNIK CISTERCKÉHO ŘÁDU	10
2.1	Nejznámější představitel cisterckého řádu	12
2.2	Organizace cisterckého řádu a život řeholníků v klášteře.....	14
2.3	Ekonomický model cisterckého řádu a jeho působení na okolní krajinu	16
3	POČÁTKY CISTERCKÉHO ŘÁDU V ČECHÁCH	18
3.1	Rozdělení klášterů na českém území podle doby a způsobu založení	19
4	PLASKÝ KLÁŠTER	22
4.1	Vývoj plaského kláštera od založení do husitských válek	23
4.2	Vývoj plaského kláštera od husitských válek do 2. poloviny 17. století	26
4.3	Plaský klášter v období po třicetileté válce až do jeho zrušení se zaměřením na jeho stavební činnost.....	30
5	OSOBNOSTI PLASKÉHO KLÁŠTERA	35
5.1	Nová etapa kláštera za působení opata Jiřího VAŠMUCIUSE	36
5.2	Stavební činnost plaského kláštera v období let 1639 až 1681, za opatů Jakuba PERGERA, Kryštofa TENGLERA a Benedikta ENGELKENA	41
5.3	Počátek rozmachu stavební činnosti plaského kláštera v období opata Ondřeje TROJERA	45
5.4	Vrchol stavební činnosti kláštera za opata Evžena TYTTLA	53
5.5	Stavební činnost plaského kláštera za opata Celestina STOYE	68
5.6	Stavební činnost plaského kláštera v období opata Silvestera Hetzera	71
5.7	Stavební vývoj kláštera v období opata Fortunáta HARTMANNNA	77
5.8	Plaský klášter v období posledního opata Celestina WERNERA	82
6	PLASKO A KRALOVICKO - KRAJINA FORMOVANÁ BAROKEM	84
6.1	Architekti plaského kláštera a umělecká stránka staveb	85
6.2	Jean Baptiste Mathey	90
6.3	Jan Blažej Santini-Achiel	91
6.4	Kilián Ignác Dientzenhofer.....	95
7	KOMUNIKAČNÍ PROPOJENÍ PLASKÉHO PANSTVÍ A JEHO ARCHITEKTONICKÁ STRUKTURA.....	97
8	SOUČASNOST PLASKÉHO AREÁLU, NÁMĚTY NA VYUŽITÍ.....	102
9	ZÁVĚR	106
10	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	110
11	RESUMÉ	115
12	PŘÍLOHY.....	118

ÚVOD

Na území bývalého okresu Plzeň-sever, v jeho východní polovině, tvoří součást měst, obcí a venkovní krajiny množství barokních památek. Tyto památky vznikly stavební činností plaského cisterciáckého kláštera především v době vrcholného barokního období v letech 1650 až 1785. V zásadní většině mají tyto stavby vysokou uměleckou hodnotu a vypovídají o šikovnosti a nadhledu lidí, kteří je navrhli, postavili a používali. Cílem této diplomové práce s názvem *Barokní osobnosti Plaského kláštera-stavební a kulturní vývoj v letech 1650-1785* je chronologicky seřadit postavené barokní objekty, které vznikly v době působení významných osobností kláštera, jež je dokázaly za pomoci známých nebo i anonymních stavitelů realizovat. V práci se zaměříme na historicko-umělecké a ekonomické souvislosti stavební produkce plaského kláštera. Neméně důležitou otázkou je autorství projektů a skutečnost, zda celková stavební činnost byla spíše dílem okolností nebo se jednalo o plánovanou a systematickou činnost. Zaměříme se na lokalitu kolem dvou přirozených center části Plzeňského kraje, měst Plas a Kralovic. Uvedené území bylo z větší části formováno barokním směrem, který je zde nepřehlédnutelný i v dnešní době. Samotný klášter utvářel svoji činností krajinu severního Plzeňska více než šest století. Okolí obou měst tvoří z tohoto důvodu kompaktní oblast, která je členěna do hodnotných částí, vytvářených polnostmi v okolí vesnic, rybníky, mlýny, cestami lemovanými vzrostlými stromy a různorodými barokními stavbami například kostely, kaplemi a hospodářskými dvory. Vzhledem k vytýčenému cíli a primárnímu zaměření diplomové práce jsou v jejím obsahu postupně seřazeni opati a také architekti, kteří působili v letech 1650 až 1785 na plaském panství. V návaznosti na tyto barokní osobnosti jsou v práci dále seřazeny objekty vznikající stavební činností plaských cisterciáků v tomto období. Téma práce zabývající se barokními osobnostmi plaského kláštera a jeho stavebním a kulturním vývojem bylo

zvoleno i z důvodu, že historie těchto barokních staveb a osudy plaských cisterciáků jsou celkovým rozsahem, umístěním a působením na území severního Plzeňska pozoruhodné a v dnešní době, kdy se jedná o navrácení některých klášterních institucí zpět církvím, také aktuální.

1.1 Postup ve zvoleném tématu

Pro zpracování diplomové práce bude zapotřebí nashromáždit a prostudovat dostupnou literaturu, vybrat potřebné zdroje a vytvořit ucelený obraz historie plaského kláštera a jeho celkové stavební činnosti. Dalším úkolem bude provést analýzu získané literatury a pramenů s cílem podání co nejvíce informací k danému tématu. Na základě terénního výzkumu a orálního svědectví zachytit stav některých stojících klášterních staveb a porovnat ho se stavem při jejich vzniku. Během zpracovávání diplomové práce tak budeme používat metody terénní výzkum spojeného s dokumentací stojících klášterních staveb, analýzu pramenů a získané literatury a orálního svědectví obyvatel.

S ohledem na zvolenou problematiku pokládáme za vhodnější, rozdělit práci do samostatných celků, ve kterých se budeme snažit řešit dílčí problémy. Pro snadnější pochopení důvodu budování cisterciáckých staveb, krajinného zvelebování a hospodaření na zemědělské půdě se z počátku vrátíme k samotnému vzniku cisterciáckého řádu ve Francii a prvním zakládajícím klášterům na tomto území. Zároveň se zmíníme o hlavní myšlence duchovního života nově vznikajícího řádu. Přiblížíme jednoho z nejvýznamnějších představitelů, svatého Bernarda z Clairvaux, který měl zásluhu na šíření cisterciáckých myšlenek ve světě.¹ Popíšeme cisterciáckou ekonomiku v souvislosti s působením na druh krajiny, kterou řád osidloval. Toto téma souvisí s budováním klášterů, zemědělských dvorů a dalších hospodářských staveb, například mlýnů a rybníků, které rovněž z přičinění cisterciáků vznikaly a přispívaly tak ke zvelebení okolí jejich sídelního místa a celého panství.

¹ Příloha 1, socha sv. Bernarda stojící v blízkosti plaské prelatury.

V dalších kapitolách již budeme dokumentovat vznik a vývoj cisterciáckého řádu a jeho klášterů na českém území. Hlavním cílem práce zůstává popsat vznik plaského kláštera a jeho stavební a kulturní činnost na území dnešního Plzeňska. V tomto bloku bychom stručně nastínili historii a stavební činnost kláštera do roku 1648. Zaměříme se na hospodářský vývoj kláštera v 17. a 18. století a na osoby tehdejších opatů klášterního velkostatku a jejich přínos pro tuto instituci. Pokusíme se zachytit stav celkového klášterního majetku, počet obyvatelstva a výši roční povinnosti poddaných plaského kláštera. V těchto ukazatelích provedeme srovnání plaského kláštera s ostatními cisterciáckými kláštery v Čechách a s hlavními kolonizačními kláštery v okolí Plas. Zaměříme se na hospodářské dvory kláštera, důvod jejich vzniku a porovnání v jakých oblastech nejvíce vznikaly. Jelikož takto vzniklé hospodářské dvory byly v mnoha případech i centrem kultury a pokroku, chceme se zaměřit i tímto směrem a popsat jejich působení v této oblasti. S tím také souvisí zakládání sadů a budování cest v okolí plaského kláštera, které byly spojnici se zemědělskými dvory i s vesnicemi, jež cisterciáci na svém panství vlastnili. Podle nastíněného hospodářského vývoje plaského kláštera shrneme v dalších kapitolách jeho stavební a kulturní činnost v období barokního směru, kterou přiřadíme k posledním deseti plaským opatům, počínaje Jiřím Vašmucusem, jako zakladatelem nové a úspěšnější etapy kláštera. Souhrnně tak budeme popisovat rozpětí let 1616 - 1785.

V dalším tematickém celku se budeme zabývat otázkou umělecké stránky staveb a autorství stavebních projektů. Zde popisujeme barokní osobnosti z hlediska jejich architektonického a stavebního působení pro plaský klášter, zejména architekty Jana Blažeje Santiniho-Aichla, Jeana Baptisty Matheye, Kiliána Ignáce Dientzehofera a stavitele, původně poddaného plaského kláštera Matěje Ondřeje Kondela z Bílova. V posledních kapitolách se pokusíme nastínit komunikační propojení důležitých staveb plaského panství a popíšeme jednu z jeho významných spojníc nazývanou „stará plaská cesta.“ Tato cesta směřovala z Plas

k dnešní osadě Sokolka, kolem hájovny Rouda k rozcestí u sv. Jána. Zde pak míjela obec Hadačku a směřovala ke dvoru Sechutice, aby odtud pokračovala k poutnímu kostelu a probošství v Mariánské Týnici a dále k hospodářskému dvoru Hubenov u Vysoké Libyně, kde končila.

1.2 Zhodnocení pramenů a literatury

V současné době existuje literatura zabývající se vznikem a činností cisterciáckého řádu. Jedná se například o třísvazkové dílo Kateřiny Charvátové *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách*. Dále sborník z konference konané v Břevnovském klášteře v Praze nazvaný *900 let cisterciáckého řádu*, který k vydání připravila stejná autorka. V tomto díle popisujícím historii cisterciáckého řádu byla čerpána část poznatků o vzniku, zvyklostech a rozvoji cisterciáckých klášterů v křesťanské Evropě. Prvním pokusem o systematické zpracování týkající se stavební činnosti plaského kláštera a jeho hospodářských budov je dílo Jana Žižky a Josefa Nováka *Hospodářské stavby na panství plaského kláštera*, kde je mimo jiné věnována pozornost zemědělským dvorům kláštera. Knihu vydalo Zemědělské muzeum v Praze v roce 1981. Z těchto pramenů byly čerpány poznatky k jednotlivým klášterním dvorům i k jiným hospodářským stavbám, jelikož věrně zachycují jejich podobu a celkový stav ještě před opravami nebo demolicemi, které u těchto objektů také probíhaly. V roce 1999 byl vydán příspěvek v edici zapomenuté hrady, tvrze a místa autora Petra Rožmberského nazvaný *Dvory plaských cisterciáků*, který popisuje obdobnou problematiku. Významnou prací zabývající se dějinami Kralovicka a historií památek je dílo Václava Kočky² *Dějiny politického okresu kralovického*, které obsahuje velké množství historických faktů k jednotlivým panstvím, obcím a osobnostem na území severního Plzeňska.³ Další literatura, která do této tematiky

² Václav Kočka byl český poštovní úředník a amatérský regionální historik. V těžišti jeho historického zájmu leželo Kralovicko a Rakovnicko, jejichž historii zpracoval. Silnou stránkou jeho díla byl značný rozsah prostudovaných pramenů.

³ ZILYNSKYJ, B. *Václav Kočka – regionální historik Kralovicka a Rakovnicka*. Severní Plzeňsko III. Vlastivědná ročenka 1997. Muzeum a galerie severního Plzeňska v M. Týnici, s. 46-57, sign. 7217 III/6-56

široce zasahuje, jsou práce Antonína Podlahy⁴, jenž je pokládán za odborníka o českých církevních dějinách a zabýval se nejvíce památkami církevními, čili jen stavbami sakrálními u kterých především popisuje jejich vývoj a vybavenost. Jedná se o díla s názvy - *Posvátná místa Království Českého-vikariát Kralovický*, vydané v Praze roku 1909 a *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Kralovickém*, vydané v Praze roku 1912. Další skutečnosti o stavebních památkách na severním Plzeňsku lze získat ze soupisů díla *Uměleckých památek Čech*, které byly zpracovány Zdeňkem Wirthem, Emanuelem Pochem s kolektivem spolupracovníků. Velmi důležité pro poznání historie plaského panství v 18. století jsou prameny vzniklé písemnou činností mnichů a současně kronikářů plaského kláštera Benedikta Scheppla a Mauritia Vogta. Jedná se o poznámky k dějinám plaského kláštera, nekrologia a seznamy plaských opatů, přehled dějin kláštera a jiná fakta. Schepplova kniha s názvem *Lapis sepulchralis fundatoris* (Kámen náhrobní zakladatele) je psána v latině a její opis je uložen v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici, originál pak v Státním oblastním archivu v Litoměřicích.⁵ Mimo tento výčet literatury existuje řada publikací, kronik a dalších pramenů různého zaměření, které se dotýkají pouze jedné památky nebo jednoho stavebního objektu. Jedná se například o sborník příspěvků nazvaný *850 let plaského kláštera 1145-1995* nebo sborník příspěvků nazvaný *Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny*, kde je v jednotlivých příspěvcích uvedeno mnoho cenných zjištění a názorů.

V rámci průzkumu k diplomové práci byla ve Státním oblastním archivu v Plzni zjištěna kniha s názvem *Inventář Velkostatku Plasy*. Jedná se o písemný materiál vyhotovený Věrou Steinbachovou v roce 1972, ve kterém jsou evidovány k velkostatku Plasy různé listinné záznamy (pozemkové knihy, mapy, hospodářská a stavební správa, apod.)

⁴ Antonín Podlaha byl český římskokatolický kněz, teolog, archeolog, historik umění a docent Univerzity Karlovy. (zdroj Encyklopedie Diderot)

⁵ Příloha 10.

Na straně 166 jsou údaje ke klášterním dvorům. Inventář písemností postihuje období let 1565 až 1945 s přesahem do roku 1947. Tyto archivní fondy jsou uloženy v prostorách Státního oblastního archivu, 5. oddělení v obci Klášter a fond archiválií činní dohromady 135,6 běžného metru, přičemž není ještě úplně zpracován.⁶ V Okresním archivu Plzeň-sever jsou uloženy další fondy, například: *Plasy-Hospodářský dvůr*, stavebně historické a architektonické vyhodnocení z roku 1974, *Plasy-Stavebně historický průzkum*, jedná se o historický vývoj klášterního areálu z roku 1985, *Klášter Plasy, Národní kulturní památka*, program záchrany z roku 1996 nebo popis města Plas od Ferdinanda Havlíčka zachycující roky 1826 až 1840, jehož překlad je uložen v Okresním archivu Plasy, originál však není. Kromě již uvedeného existuje Pamětní kniha plaské fary, kde jsou napsány v průběhu 19. století údaje o plaském klášteře a jeho hospodaření farářem Šedivcem v období 18. století. Kniha je také uložena v archivu Plasy. Další prameny jsou uváděny v seznamu literatury a jedná se zejména o kroniky obcí, např. Žichlice a Hromnice v souvislosti s blízkými hospodářskými dvory Třemošnice a Býkov. Při zjišťování materiálů k danému tématu bylo spolupracováno s ředitelkou Muzea a galerie severního Plzeňska PhDr. Irenou Bukačovou.

2 VZNIK CISTERCKÉHO ŘÁDU

V roce 1098 opustila skupinka mnichů benediktinské opatství v Molesme⁷ ve Francii a pod vedením opata Roberta založila na odlehlém místě nový řeholní dům. V něm chtěli žít podle původní benediktinské filozofie v souladu se svými představami skromnosti, intenzivnějším vztahu

⁶ STEINBACHOVÁ, V. Prameny k dějinám školství ve fondu Velkostatek Plasy. In FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera (1145-1995), sborník příspěvků semináře: Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny*. Kralovice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1995, s. 161.

⁷ Benediktinský klášter v burgundské vsi Molesme v departmentu Côte-d'Or ve Francii. (zdroj Encyklopedie Diderot)

k Bohu, vnitřní zbožnosti a pokoře. Doba, kdy těchto několik mnichů opustilo své rodné opatství, se pokládá za počátek základů cisterciáckého řádu.⁸ Vůdčí opat této skupiny Robert z Molesme, který pocházel z urozené šlechtické rodiny, byl již od mládí mnichem a během této duchovní dráhy měl možnost působit v mnoha kláštorech. V průběhu svého mnišského života vnímal různé myšlenkové proudy a názory. Ty ho také dovedly k vnitřnímu rozhodnutí o potřebě reformy benediktinských myšlenek a duchovního života, který by byl více spjat s původní myšlenkou svatého otce Benedikta o tom, že se má mnich zříci všeho světského, odmítat přivlastňovat si práva druhých a snažit se o návrat k chudobě. Ta byla v té době v rozporu s dosavadní církevní praxí hlavně v ekonomické oblasti. Cesta těchto mnichů vedla do oblasti Burgundska, kde si na odlehlém místě, přibližně 20 km jižně od Dijonu, vybudovali nový klášterní dům.⁹ Při výběru lokality pro tento dům chtěli především uplatnit svoji zásadu být odloučeni od okolního světa a vést v uzavřenosti svůj mnišský život.¹⁰

„Zpočátku se lokalita nazývala claustrum novum, později se pro opatství ujalo latinské jméno Cistercium (francouzská forma názvu zní Cîteaux). Podle jedné verze získal klášter své pojmenování po milníku staré římské cesty, která tudy procházela (Cis tercium lapidem miliarem), podle jiné se v jeho názvu odráží močálovitý terén, v němž mniši své opatství založili, místo se stojatou vodou tvořící nádrže – cisterny. Latinský název kláštera, Cistercium, dal jméno celému hnutí a později i novému řádu.“¹¹

⁸ JIRÁSKO, L. Církevní řády a kongregace v zemích českých. Praha: Fénix, 1991, s. 46. (dále citováno jako: **Církevní řády a kongregace v zemích českých**).

⁹ Burgunsko byla součástí franské říše, později jedno z jeho království, roku 1033 se stalo součástí Svaté říše římské. (zdroj encyklopedie Diderot)

¹⁰ Církevní řády a kongregace v zemích českých, s. 46.

¹¹ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny Cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy., 1998, s. 13. ISBN: 80-7184-617-1.(dále citováno jako **Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420**).

Opat Robert byl po krátké době okolnostmi donucen k návratu do Molesme a jeho novým nástupcem byl zvolen bývalý převor Alberich, který utváří první závazný vnitřní předpis. Jednalo se zřejmě jen o ústní sdělení instrukcí, přičemž ke kodifikovanému vyhotovení všeobecných zásad došlo později za působení opata Štěpána Hardinga. Ten patřil svým novým reformním myšlením k nejvýznamnějším postavám řádu. Postupně se Cîteaux dále rozrůstalo o další opatství a řádové domy, z nichž první byl klášter La Ferté, který byl řádem založen v roce 1113. Pak následují v rychlém sledu v období let 1114 až 1115 další stavby v Pontigny, Clairvaux a Morimodu, čímž vzniká uskupení pěti nejstarších cisterciáckých klášterů. Základní filozofií členů cisterciáckého řádu bylo setrvávat na základech apoštolské chudoby a každodenní manuální práce. Z tohoto důvodu také přijali za svoji náplň a vzor života Benediktovo heslo „*Ora et labora!*“ „*Modli se a pracuj*“.¹² Takto chápané ideály mnišské existence však znamenaly žít v odloučení od ostatní společnosti a chybějící kontakty nahrazovat silou vnitřního souznění s Bohem. Nové myšlenky a názory postupně zaváděné mnichy v Cîteaux byly vpraveny do textu „*Carta caritatis*“,¹³ který byl výsledkem mnohaleté práce na přesném znění hlavního cisterciáckého kodexu. Novou cisterciáckou ústavu respektoval ve své vydané bule i papež Kalixt II. v roce 1119, kterou zároveň stvrdil tento začínající řád.¹⁴

2.1 Nejznámější představitel cisterckého řádu

Jeden z nejvýznamnějších představitelů počátků cisterciáckého řádu byl sv. Bernard z Clairvaux, který se narodil v roce 1090 nebo 1091 na hradě Fontaines, severně od Dijonu. Již v mladém věku se rozhodl pro mnišský život a na jaře roku 1113 vstoupil do kláštera Cîteaux společně s dalšími třiceti mladými muži. Toto nové uskupení duchovních

¹² Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 15.

¹³ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 16.

¹⁴ Církevní řády a kongregace v zemích českých, s. 46-47.

a především charisma a schopnost sv. Bernarda přinesly zásadní změny v expanzi cisterciáckého řádu. Vrcholu svého snažení dosáhl na sklonku svého života, kdy jako propagátor II. křížové výpravy cestoval po Evropě s cílem zajistit účast a zainteresovanost co největšího počtu zemí, národů a knížectví na tomto důležitém tažení. Svými názory ovlivnil velké množství panovníků, mimo jiné i Českého knížete Vladislava II., který vyslyšel jeho přání a zúčastnil se tohoto tažení.¹⁵ Sv. Bernard byl přirozeným vůdcem a zásadně se zasloužil o rozkvět a úspěšnost v té době nově vznikajícího řádu. Byl obdařen výbornou konverzační schopností, která svým způsobem sehrála významnou roli v popularizaci a propagaci cisterciáckého řádu v celém křesťanském světě. Ještě za svého života byl proto svědkem mohutného nástupu nového hnutí po celé Francii a později i Evropě. V době 20. a 30. let 12. století expanduje cistercké hnutí přes Alpy do Itálie, Německa, Rakouska a Anglie. Jen s malým zpožděním vznikají první kláštery a opatství na území Uher, Polska, Čech a ve Skandinávii a následně i na Iberském poloostrově. Prameny udávají, že v roce 1153, kdy svatý Bernard zemřel, existovalo různě v Evropě již 335 cisterciáckých opatství.¹⁶ I přes jeho mimořádný věhlas, zásluhy a nezastupitelné postavení v církvi zůstal až do konce svého života mnichem. V roce 1174 byl papežem Alexandrem III. prohlášen za svatého. V některých pramenech se svatý Bernard uvádí jako zakladatel cisterciáckého řádu a jeho duchovnosti. Toto tvrzení má opodstatnění v nezastupitelné působnosti svatého Bernarda na další vývoj a směr řádu. Je však zřejmé, že přes jeho nezpochybnitelné zásluhy v popularizaci řádu vstupuje sv. Bernard již do ustanoveného a fungujícího společenství v klášteře Cîteaux.¹⁷

¹⁵ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 18.

¹⁶ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 20.

¹⁷ CHARVÁTOVÁ, K. *900 let cisterckého řádu*, Sborník z konference konané 28. – 29. 9. 1988 v Břevnovském klášteře v Praze. Praha: Unicornic., 1988, s. 11. (dále citována jako **900 let cisterckého řádu**)

2.2 Organizace cisterckého řádu a život řeholníků v klášteře

Cisterciáci budovali své kláštery na myšlence a principu jejich příbuzenských vazeb s cílem lépe využít jednotu svého řádu. Jejich uznávaným heslem pro toto snažení bylo „*V jedné lásce, v jedné řeholi žijeme podobnými zvyky.*“¹⁸ Nejstarší a zároveň zakládající klášter v Cîteaux stál společně se čtyřmi dalšími kláštery: La Ferté, Pontigny, Clairvaux a Morimond v čele celého řádu.¹⁹ Ten se dále rozděloval do pěti linií podle těchto nejstarších klášterů a každý nově vybudovaný klášterní objekt patřil do některé z těchto pěti linií. Podle zavedené zvyklosti tak všechny kláštery znaly svoje postavení v řádové hierarchii i svůj původ vzniku. Bylo pravidlem, že při vzniku nového kláštera opatřil jeho zakladatel na své náklady místo pro výstavbu komplexu a následně jej podpořil po hmotné stránce. Jednalo se nejčastěji o půdu, ale také o finanční pomoc nebo o zabezpečení lidské síly, potřebné k zajištění manuální práce pro nový klášter. Nejdůležitějším výkonným orgánem celého řádu byla generální kapitula. Jednalo se o společné rokování všech opatů řádu. Usnesení, přijatá na tomto jednání, měla platnost zákona. Skutečnosti, na kterých se při rokování shodla generální kapitula, byly závazné pro celý řád. Pravidelné setkávání těchto vrcholných opatů ze všech cisterciáckých klášterů mělo za následek jejich výbornou informovanost o všech aktuálních mezinárodních a politických událostech. Vzhledem k těmto přednostem byli duchovní v mnoha případech předurčení do služeb tehdejší šlechty nebo vysokých církevních funkcí, kde mohli tyto znalosti zužitkovat.²⁰

Život mnichů v cisterciáckém klášteře byl zasvěcen bohu a chórové modlitbě, která byla jednou z hlavních pracovních náplní. Jejich uskupení v klášterních domech bylo závislé na velikosti jednotlivých konventů, od

¹⁸ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 20

¹⁹ Větev, která zasahuje do českých zemí, vyrostla z kláštera Morimond, stejně jako většina středoevropských klášterů. Postavení v řádové hierarchii je důležité. Čím blíže se daný klášter nacházel k Cîteaux, tím byla jeho pozice silnější a postavení opata významnější. Nově zakládané kláštery se nazývají dceřiné. Domy, z nichž vznikly, jsou pro ně mateřským klášterem. Každý klášter má tedy nějaký svůj mateřský, a pokud je dost silný, může sám zakládat své dcery. (zdroj Církevní řády a kongregace v zemích českých, s. 46).

²⁰ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 22.

několika málo mnichů až do početnějších kolektivů. Důležitá byla proslulost a prosperita jednotlivých konventů a jejich motivace, přilákat do svých řad co nejvíce mužů. Nezpochybnitelnou autoritou kláštera byl opat, který dbal na dodržování stanoveného řádu a vystupoval vůči okolnímu světu jako zástupce kláštera. Jako jediný také nebydlel společně se všemi ostatními mnichy, ale měl svůj vlastní opatský dům-prelaturu.²¹ V hierarchii hodností zaujímal druhé nejvyšší místo v klášteře prelát – nazývaný převor, který řídil modlitby a zároveň měl na starosti i různé světské záležitosti spojené s chodem konventu. Další hodnostáři v rámci konventu celerář, komorník a pokladník měli na starosti ekonomické záležitosti chodu kláštera. V neposlední řadě zde působili další mniši v různorodých funkcích, mající na starosti i jiné neméně důležité činnosti spojené s chodem kláštera. Společně s mnichy žili v cisterciáckých kláštorech další členové řádu nazývaní konvrši,²² kteří měli za úkol vykonávání manuální práce. Pocházeli ze sociálně nižšího prostředí než mniši a byli i méně vzdělaní. Tito takzvaní laičtí bratři se nezúčastňovali chórových služeb a jejich hlavní pracovní činností bylo vést a organizovat klášterní hospodářství a spravovat klášterní zemědělské dvory k ekonomické prosperitě. Někteří konvrši na těchto dvorech trvale žili a do mateřského kláštera docházeli pouze při nedělních bohoslužbách.

Pobývání v cisterciáckém klášteře bylo vázáno u mnichů na každodenní povinnost a odříkání. Časová organizace a vytíženost jejich zaměstnání jim nedovolovalo mít volný čas. Nevlastnili žádný soukromý majetek a všechno, co měli nebo vybudovali, patřilo celému řádu. Dodržování těchto zásadních pravidel bylo u cisterciáků běžné ještě v polovině 14. století, kdy jiné církevní instituce a řády již byly kritizovány za hříšný a nikoliv světský život.

²¹ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 24.

²² Označení se používá především v souvislosti se středověkými kláštery a grangiemi, v nich konvrši vykonávali převážnou část manuálních prací k zajištění hospodářské soběstačnosti kláštera.

2.3 Ekonomický model cisterckého řádu a jeho působení na okolní krajinu

Svým propracovaným ekonomickým systémem se cisterciáci odlišovali od ostatních církevních institucí stejného druhu. Praktikovaný hospodářský model byl jedním z důležitých pilířů ucelené filozofie cisterckého řádu. Práce v jejich pojetí nebyla pouze ta duchovní, ale také povinnost činit práci fyzickou. Ta se vyžadovala od všech členů řádu a byla základem, z něhož pak vyrostl systém ekonomického modelu a soběstačnosti zabezpečení cisterckého řádu. Hlavním bodem tohoto systému mělo být odmítnutí veškerých prostředků, které by si členové řádu nevytvořili sami vlastním přičiněním. V tomto duchu neměly být přijímány žádné dary nebo finanční prostředky, které byly zpravidla základem existence jiných církevních institucí. Zdrojem prosperity cisterciáků měly být pouze hodnoty vytvořené z práce všech členů řádu. V rámci takto stanoveného modelu mohli cisterciáci přijímat od spřízněných dárců pouze neobdělávanou a nekultivovanou půdu, kterou pak následně svojí prací zušlechtili na úrodná pole, louky, lesy nebo vinice. K tomuto účelu měly sloužit klášterní hospodářské dvory zvané grangie, které na místech určených k hospodaření cisterciáci zřizovali.²³ Tyto dvory měly za úkol zajišťovat svými výdobytky veškeré hmotné potřeby mateřského kláštera. Nejvýznamnější budova v rámci staveb umístěných na těchto dvorech byla sýpka na obilí latinsky zvaná grangium. Z tohoto latinského názvu také pramení název hospodářských dvorů zvaných grangie.²⁴ Základním pracovním zdrojem na hospodářských dvorech měli být podle daných pravidel sami mniši, ale vzhledem k jejich malému počtu využíval řád hojně služeb konvršů i laických bratří, kterých bylo v počátcích založení řádu více než mnichů. Prosazovaná ekonomická teorie byla navenek bezchybná, ale z objektivních důvodů nebyla dost dobře v praxi realizovatelná. Ve větší míře se uskutečnila pouze v místech svého vzniku ve Francii, ale nebylo možné ji praktikovat ve všech, především

²³ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 38

²⁴ Grangie, latinsky grangium, byl speciální velký dvůr řádu cisterciáků. Byl to zároveň nástroj kolonizace řádu v odlehlých a neosídlených území. (zdroj Encyklopedie Diderot)

vzdálených oblastech, kam řád postupně expandoval. Ani v Čechách nebyl tento ekonomický model přesně dodržován. O majetku cisterckého řádu rozhodoval převážně jeho zakladatel, většinou šlechtic, který řádu přidělil poddanské vesnice s pozemky, ze kterých pak církevní instituce pobírala dávky. Postupem doby se rozpory mezi původní ekonomickou teorií a užívanou praxí nadále prohlubovaly, až byl tento hospodářský model v průběhu 13. století odvolán.²⁵ V dalším období žili cisterciáci hlavně z pronájmu půdy, z obchodu a produkce vlny, přičemž svými bohatými zkušenostmi vytvářeli prosperující hospodářské organizace.²⁶ Uplatňovali systém levně produkujících hospodářských dvorů, na jehož základě získávali zemědělské komodity jak pro svoji potřebu, tak i pro obchodní činnost. Dokázali se přizpůsobit novým poznatkům a trendům a tam, kde k tomu byly podmínky, zřizovali na tu dobu náročné řemeslné provozy jako železářství, sklářství, důlní činnost apod.²⁷ Jedna ze základních myšlenek provázející cistercké mnišství od založení řádu byla odtrženost klášterního života od vnějšího světa a nutnost vykonávat nerušenou meditaci soustředěním se na Boha. I z tohoto důvodu stavěli cisterciáci v krajině své kláštery na odlehlých místech a většinou v údolích, kde byly úrodné nivy řek. Jejich záměr měl kromě již zmiňované samoty i ekonomický rozměr, jelikož věděli, že v údolích vodních toků je úrodná půda a dostatek vláhy. Ve středověku proto platilo rčení: „*Bernardus valles, montes Benedictus amat*“ (Bernard miloval údolí, Benedikt hory)²⁸

Cisterciáci se snažili o kultivaci krajiny nejen tím, že mýtili lesy a zakládali nové polnosti, ale také zřizovali nové vesnice a zlepšovali kvalitu půdy odvodňováním bažin a zavodňováním suchých míst. Jejich ideálem byla úrodná a prosperující zemědělská krajina protkaná sítí důmyslných komunikací mezi zemědělskými dvory a klášterními

²⁵ CHARVÁTOVÁ, K. Hospodářské dvory klášterů ve světle písemných pramenů. In NEKUDA Vladimír. *Archeologia historica* 12/87. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1987, s. 287-299.

²⁶ Jeden z důvodů k opuštění ekonomického modelu bylo nedostatek konvršů, který následně způsobil neschopnost klášterů obdělávat vlastněnou svou půdu.

²⁷ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 41

²⁸ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 41

stavbami. O tento přístup ke krajině se snažili všude tam, kde jejich působením vznikaly cistercké kláštery. Svým úsilím dali vzniknout novým městům a vesnicím a propojit je promyšleným systémem cest. Jejich cílevědomou prací vznikají na tehdejší dobu moderní zemědělské dvory, nová pole, rybníky a další stavby k zabezpečení soběstačnosti ve výrobě potravin a vzájemnému obchodu.

3 POČÁTKY CISTERCKÉHO ŘÁDU V ČECHÁCH

Největší rozmach ve výstavbě cisterckého řádu představovala první polovina 12. století. Po smrti svatého Bernarda dochází ke zpomalení budování a vzniku nových církevních institucí. Tento fakt lze vyzorovat z jejich tempa výstavby za určitý časový úsek. Jestliže například mezi lety 1115 až 1150 vzniklo celkem 330 řádových domů, tak na konci 12. století jich přibýlo pouze 170. Po prvním století působení cisterciáckého řádu, přibližně kolem roku 1200, založil cistercký řád kolem 500 opatství. Ta byla rozmístěná ve většině zemí západního křesťanství. Ve 13. a 14. století jsou budovány další kláštery, ale tempo jejich výstavby zdaleka nedosahuje rychlosti jako v dobách zakládání řádu a jeho mohutné expanze do dalších zemí. V dostupné literatuře je uváděno, že na konci středověku existovalo přibližně 850 mužských ústavů.²⁹

V Čechách se řád těšil největší přízně v období let 1140 až 1300. V první polovině 12. století měly Čechy statut knížectví. Tehdejší vládce přemyslovec Vladislav II. získal za své zásluhy titul nedědičného krále, přičemž jeho nástupci byli opět knížaty. V období středověku existovalo na tomto území deset mužských klášterů. Počátek jejich vzniku směřuje do 40. let 12. století. Období, po které se v Čechách cistercké kláštery budovaly, trvalo více než 200 let a končí zhruba v druhé polovině 14. století. Největší aktivita v zakládání a výstavbě cisterckých klášterů v Čechách byla zjištěna na počátku 40. let 12. století. V té době jen

²⁹ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 47

v rozpětí let 1142 až 1145 vznikla najednou tři opatství cisterckého řádu. V období vstupu cisterckého řádu do Čech sehrál důležitou roli olomoucký biskup Jindřich Zdík, který měl mnoho kontaktů v církevních kruzích.³⁰ Především pak s důležitými představiteli cisterckého řádu jako byl sv. Bernard z Clairvaux a první cisterciácký papež Eugen III. Tento fakt sehrál důležitou roli při vzniku sedleckého kláštera, nejstaršího opatství tohoto řádu na českém území, kde je v zakládací listině jeho účast přímo zmiňována.³¹ Předpokládá se, jeho podíl na založení dalších dvou klášterů Plas a Pomuku.³²

Jako první na našem území byl založen v roce 1142 klášter v Sedlci. První cisterciáci přišli do tohoto kláštera z Německa o rok později a patřili ke klášteru ve Valdsasech. Následovala již zmiňovaná opatství v Plasích a Pomuku, která vznikala postupně v období let 1144 až 1145. Cisterciáci, kteří zde začali působit, pocházeli rovněž z Německa. V Plasích se usídlili mniši z Ebrachu a v Pomuku z kláštera v Lengheimu.³³ Písemné záznamy o vzniku a působení těchto prvních cisterckých klášterů na českém území nejsou příliš početné. Z uváděných skutečností lze odvodit, že mateřským jazykem většiny mnichů byla němčina. Nejlépe je prameny vybaven plaský klášter, jehož archiv zachycuje pro první století ústavu čtyřicet tři listiny. Dále pak Osek, který má do roku 1300 k dispozici na šedesát listin.³⁴

3.1 Rozdělení klášterů na českém území podle doby a způsobu založení

Opatství Sedlec bylo založeno šlechticem Miroslavem, který neměl žádné potomky a věnoval tak opatství veškerý svůj majetek. Důležitost sedleckého kláštera podstatně stoupla na přelomu 13. a 14. století, kdy byla na jeho pozemcích nalezena velká ložiska stříbra a postupně zde

³⁰ Jindřich Zdík byl olomoucký biskup a diplomat. Snažil se o nezávislost církve na světské moci. Podporoval českého knížete Soběslava I. a později jeho nástupce Vladislava II. (zdroj Encyklopedie Diderot).

³¹ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 67

³² Příloha 1, Jindřich Zdík na pamětní desce.

³³ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 61

³⁴ 900 let cisterckého řádu, s. 65-66

vzniklo město Kutná Hora. Tím se stalo opatství politicky vlivné a zámožné. Plasy, jako druhý nejstarší klášter u nás, byly založeny panovníkem Vladislavem II. a těšily se oblibě a přízni českých králů Václava I. a Přemysla Otakara II. V pořadí třetí klášter Pomuk vznikl s největší pravděpodobností také z aktivity a popudu knížecí rodiny a ve své době byl největším opatstvím s velkým politickým vlivem. S odstupem několika desítek let od těchto prvních ústavů byly založeny další kláštery. Jedná se o Hradiště nad Jizerou, které založil pravděpodobně někdo z rodu Markvarticů před rokem 1184, a Osek v roce 1197.

Obdobím kolem druhé poloviny 13. století začíná druhá etapa vzniku dalších řádových domů. V této době nejprve vznikají dvě důležitá opatství v jižních Čechách. Jedná se o Vyšší Brod založený v roce 1259 Rožmberky a Zlatá Koruna založená v roce 1263 z popudu krále Přemysla Otakara II. Přibližně ve stejné době vznikají v Čechách jediné dva ústavy pro cistercké jeptišky. Jedná se o klášter Sezemice, založený kolem roku 1265, a klášter Pohled, založený v roce 1267. Na území Čech vznikly jen dva ženské řádové domy, což bylo ve srovnání s okolními státy poměrně málo. V okolních zemích většinou převažovaly ženské kláštery nad mužskými.³⁵ Kolem roku 1272 vzniká nejmenší z mužských klášterů Svaté Pole a o několik let později v roce 1292 slavné opatství ve Zbraslavi, které založil český král Václav II. Jako nejmladší z českých cisterckých opatství byl založen v roce 1357 biskupem Dětřichem z Portic klášter Skalice, který se stal jedním z posledních cisterckých klášterů v Evropě.

V souhrnu těchto skutečností lze tedy dobu, ve které se na území Čech zakládaly cistercké kláštery, vymezit léty 1142 až 1357. Z pěti jmenovaných nejstarších klášterů, které vznikly ve 12. století, byly pouze Plasy založeny z iniciativy českého panovníka. Zbývající kláštery zakládaly staré šlechtické rody. Podobná situace byla i ve století třináctém, kdy z královského snažení vznikla dvě opatství Zlatá Koruna a Zbraslav. Ostatní kláštery v tomto století založily šlechtické rody. Ve

³⁵ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 65

14. století vznikl z popudu církevního činitele jediný klášter Skalice. Pokud bychom hodnotili počet založených klášterů ve sledovaném období, je zřejmé, že iniciativnější v jejich zakládání byla tehdejší šlechta. Pokud bychom se však zaměřili na ukazatel důležitosti vzniklých cisterckých klášterů, je zřejmé, že kláštery budované tehdejšími panovníky byly v porovnání se šlechtickými významnější.

Z příbuzenského hlediska patřily všechny české kláštery k morimondské větvi cisterciáckého řádu se vznikem ve Francii. Následným rozvojem řádu do dalších evropských zemí se zakladateli našich tří nejstarších cisterciáckých ústavů staly kláštery v Německu, konkrétně Valdsasen³⁶ – Sedlec, Langheim – Plasy a Ebrach³⁷ – Pomuk. Další opatství na našem území vznikala zásluhou u nás již vybudovaných klášterů nebo konventů z jiných zemí, například rakouských a německých.³⁸ V kontextu zakládaných cisterckých klášterů je možné rozpoznat různé politické zájmy nebo osobní kontakty a přátelství tehdejších vládců s některými církevními hodnostáři. Z jejich rozhodnutí pak tato opatství na našem území vznikala a jejich vůlí získávala i jiné výhody, jako například funkce mateřského kláštera či správu podřízené fundace. Právě klášter Plasy se přitom stal nejvíce úspěšný v budování dalších cisterciáckých ústavů, kdy svojí aktivitou dal vzniknout další samostatné větvi řádu s kláštery Hradiště a Velehrad a v druhé generaci Svaté Pole a Vizovice.³⁹ Dohromady působilo v Čechách a na Moravě na 20 cisterciáckých klášterů, které svým vlivem přesahovaly i do sousedících zemí koruny české.⁴⁰

Celkový stav poznání českých cisterckých dějin je do dnešní doby zmapován tematicky různorodě. Nejvíce poznatků získaných badatelskou činností máme z ekonomické oblasti řádu. Naproti tomu jen velmi málo

³⁶ Cisterciácký klášter v bavorském městě Valdsassen.(zdroj Encyklopedie Diderot)

³⁷ Město Ebrach leží v dnešní spolkové zemi Bavorsko.

³⁸ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 65

³⁹ Příloha 2, filiační schéma plaského kláštera.

⁴⁰ BUKAČOVÁ, I. Plaský klášter. In FÁK Jiří. *Plaský klášter a jeho minulý a současný přínos pro kulturní dějiny*. Plasy: Městský úřad Plasy a Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 2005. s. 1-2.

studií se zabývalo vodním systémem některých klášterů nebo zkoumáním území, na kterém v minulosti vyrostly středověké hospodářské dvory nebo zůstaly jejich pozůstatky. Na tyto otázky přímo navazují další dosud známé skutečnosti o rušení vesnic a osad v okolí takto budovaných klášterních dvorů nebo klášterů, související s ekonomickými změnami na jejich panství. Největší význam je dosud přikládán konventním chrámům a dalším budovám sloužícím k liturgickému a praktickému provozu opatství.⁴¹ Minulost těchto staveb je většinou zadokumentována dílčím způsobem, přičemž nejlépe a nejpočetněji jsou zastoupeny kláštery, které byly založeny na základě královského rozhodnutí. Je zřejmé, že z hlediska zkoumání minulosti cisterciáckého řádu bude třeba vynaložit ještě mnoho práce, než bude možné pokládat některá méně známá témata za srozumitelná a vyřešená.

4 PLASKÝ KLÁŠTER

Jak již bylo řečeno, vznik prvních cisterciáckých klášterů v Českých zemích započal ve 40. letech 12. století. Nová řehole byla ve větší míře uvedena do Čech prostřednictvím šlechty, ale i zásluhou českých panovníků. S panovnickým dvorem spojujeme vznik cisterckého opatství v Plasích, založeného roku 1144 Vladislavem II.⁴² Ten povolal do Plas řeholníky cisterckého řádu a daroval jim věčným právem držení statek Plasy s okolními vesnicemi.⁴³ Z hlediska expanze cisterckého řádu zaujímaly Plasy jedno z prvních míst v počáteční zakladatelské vlně a zároveň se staly historicky první panovnickou fundací v zemi.⁴⁴ Je pravděpodobné, že doba mezi založením kláštera a faktickým příchodem mnichů, byla využita pro nejnnutnější přípravu místa, které

⁴¹ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 82

⁴² Vladislav II. byl od roku 1140 český kníže a v období let 1158 až 1172 druhý český král z rodu Přemyslovců.

⁴³ DRHOVSKÝ, K. *Edice památky: Plasy*. Plzeň: Nakladatelství Fraus 2004. ISBN: 80-7238-37-4.

⁴⁴ CHARVÁTOVÁ, K. Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. Století. In FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera (1145-1995), sborník příspěvků semináře: Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny*. Kralovice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1995, s. 5-6. (dále citováno jako **Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století**)

mělo v budoucnu sloužit jako opatství cisterciáckého řádu. V této době byly zřejmě podle cisterciáckých zvyklostí vybudovány nejnужnější provizorní dřevěné budovy: refektář, oratoř a dormitář, přičemž délku trvání dřevěného kláštera nelze přesně doložit. První kamennou stavbou plaského kláštera byl jeho vysvěcený kostel roku 1204. Podle tehdejších zvyklostí lze tedy předpokládat, že další kamenné budovy byly klášterem stavěné až po vybudování kostela.⁴⁵

4.1 Vývoj plaského kláštera od založení do husitských válek

Umístění kláštera severně od dnešní Plzně bylo z rozhodnutí knížete Vladislava II., kterým se snažil koncentrovat kolonizaci do této oblasti.⁴⁶ Vybrané místo dobře zapadá do tehdejší strategie řádu, týkající se územních lokalit, ve kterých byly předchozí kláštery v Evropě zakládány. Nachází se v úrodném údolí řeky Střely, chráněném okolními kopci. V řádové posloupnosti vzniku cisterckých klášterů se Plasy řadí do čtvrté generace od zakládajícího kláštera v Cîteaux a patří k morimondské větvi řádu. Podle dostupné literatury a pramenů dorazila zakládající skupina mnichů do Plas dne 25. března 1145.⁴⁷ K původním pěti vesnicím Kaznějov, Vrážné, Nebřeziny, Sechutice a Teškov⁴⁸ vlastněné klášterem již od třetí čtvrtiny 12. století byly knížetem Soběslavem darovány Plasím vesnice Obora, Koryta, Babina, Lité a Lomnička. Později také jedno z poddanských měst, Kralovice, od Vladislavova syna Bedřicha.⁴⁹ Klášter přechází k vytváření centralizované pozemkové držby, kterou uplatňoval v nejbližším okolí svého sídla. Nejednalo se však o kolonizační aktivitu, ale spíše o rozumné usměrňování darů, které často provázely výhodné, v některých případech však i ztrátové, směny pozemků a statků. Směny se postupně staly vhodným nástrojem k zlepšení majetkových poměrů kláštera. Tyto nákupy nemovitostí mezi opatstvím, šlechtou a dalšími

⁴⁵ Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století, s. 5.

⁴⁶ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libry, 1997, s. 416.

⁴⁷ Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století, s. 5.

⁴⁸ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 179

⁴⁹ BUKAČOVÁ, I. *800 let Kralovic: dějiny a současnost města*. Kralovice: Měst. NV v Kralovicích, 1993, s. 64.

církevními institucemi započaly až v době ekonomického růstu kláštera. Postupem času se u plaských cisterciáků setkáváme s novým fenoménem pronájmu, kdy byly jejich převážně zemědělské nemovitosti najímány zájemcem za pevně stanovený finanční obnos.

V roce 1250 zahrnovalo plaské panství již 49 vesnic a 12 hospodářských dvorů, z nichž jen jeden se nacházel u Prahy. Zbýlých jedenáct dvorů bylo umístěno na území v okolí Plas, které začínalo na jihu vesnicí Senec a končilo na severu u obce Žihle, na západě začínající u města Manětína a na východě sahající až k městu Kralovice. Většinou byly dvory budovány na místech předchozích statků, přičemž v některých případech došlo k úplnému zrušení původních vsí, které zanikly na úkor nově budovaných zemědělských dvorů.⁵⁰ Vrcholné období hospodářské a politické moci cisterckých klášterů spadá do druhé poloviny 13. a počátku 14. století. V této době spočívala politická moc řádu v přátelských vztazích s přemyslovským dvorem. Měřítkem důležitosti plaského kláštera ve státní a zahraniční politice byly návštěvy Václava I. i Přemysla Otakara II. v Plasích⁵¹ a účast opata Jana I. v poselství, které mělo dojednat u římského krále Jindřicha VII. nástup Jana Lucemburského na český trůn.⁵² Prosperita plaského kláštera byla umocněna v roce 1250 papežskou konfirmací majetku a udělením vrchnostenských práv králem Václavem I. z roku 1253. Tato listina je důležitá pro poznání majetkového vývoje kláštera, jelikož podrobně dokumentuje všechny majetek, který klášter v roce 1250 vlastnil.⁵³ Na konci 14. století již plaskému panství patří města Žihle a Kralovice a dále na 70 vesnic a přibližně 13 hospodářských dvorů. I v této době byl klášter aktivní v rozšiřování svého majetku a snažil se zakládat nové vesnice. Vesnice měly zpravidla české názvy, o čemž svědčí na severním Plzeňsku, například Lednice, Výrov a Hubenov. Také plaské državy v Praze a jejím okolí byly mezi léty 1250 až 1420 trvale zvelebovány

⁵⁰ Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století, s. 10.

⁵¹ Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století, s. 6.

⁵² SPĚVÁČEK, J. *Král diplomat*. Praha: Panorama 1982, s. 46.

⁵³ Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století, s. 8.

a budovány k ekonomické prosperitě. Ve 14. století se dokonce Plasy staly jedním z klášterů, který zásoboval obilím hlavní město. Plaský klášter vlastnil ve zmiňovaném období dvůr v Újezdě, statky a vinice na Petříně a v Košířích. Další polnosti klášter získal v průběhu let v oblasti Petřína, přičemž postupem doby je pronajímal pražským měšťanům.⁵⁴ Rozhodující skutečností byla výhodná poloha zemědělských usedlostí, jež byly situovány na získaných pozemcích přímo v Praze nebo blízkém okolí. Plaské statky stojící u Malé Strany připomíná v dnešní době Plaská ulice na Újezdě.⁵⁵

Převážnou část příjmů získával plaský klášter ze svých poddanských obcí, které vlastnil a spravoval. Mimo to vybudoval klášter systém zemědělských dvorů, na kterých prostřednictvím cisterckých mnichů a konvršů hospodařil. Největší rozvoj tohoto stylu ekonomiky plaského kláštera nastává v průběhu 13. století, kdy je uplatňován kompromis mezi faktickými potřebami kláštera a původní ideou cisterckého řádu o hospodářských požadavcích jejich církevních institucí. Ekonomický styl hospodaření na dvorech plaského kláštera byl postupně v průběhu 14. století změněn a klášter započal většinu svých dvorů pronajímat. Některé dvory byly postupně prodávány, například Kaznějov, Hodyně a jiné zase zakoupeny případně klášterem nově budovány, například Třebekov. Pozemky a hospodářské stavby plaského kláštera patřily svou velikostí k jedněm z největších velkostatků v Čechách. Z nutnosti vlastnit hotové finanční prostředky začínají plaští cisterciáci v průběhu 14. a 15. století ve větší míře část statků pronajímat, i když se tím na určitou dobu zbavovali práva o majetku rozhodovat. Tento ekonomický záměr však nebyl efektivní, jelikož utržené finanční prostředky z pronajatých statků byly nižší, než kdyby klášter majetek sám obhospodařoval.⁵⁶ Klášter během svého působení založil dvě městečka Kralovice a Žihle, přičemž nejevil zájem o další městské lokace, ale

⁵⁴ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 183.

⁵⁵ Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století, s. 9

⁵⁶ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 188.

orientoval se přednostně na městské trhy mimo své panství, především pak na Plzeň a Manětín.⁵⁷

Významnou měrou byl přetvořen krajinný charakter okolí Plas výstavbou rybníků. Do roku 1420 bylo na tomto území vybudováno cisterciáky nejméně osm rybníků, z nichž největší Ozřanský se nacházel nedaleko obce Mladotice v severní části panství. Plaští cisterciáci navíc ekonomicky využívali k hospodaření i vodní toky, na kterých vybudovali mlýny umístěné na všech významnějších řekách v panství. Tyto stavby byly například na řece Berounce pod Kaceřovem, řece Střele u Dolního Hradiště, ale i na některých potocích v okolí Třemošné nebo Mladotic. Velký mlýn s několika mlýnskými koly vybudovali cisterciáci i poblíž klášterního konventu jako součást průmyslových staveb.⁵⁸ V průběhu činnosti plaského kláštera bylo takto postaveno nejméně 18 mlýnů.⁵⁹ V cistercké instituční hierarchii patřily Plasy k ekonomicky majetnějšími ústavům. Společně s klášteřem Zlatá Koruna a Pomukem se řadily do druhé nejsilnější majetkové skupiny v rámci řádu hned za nejmajetnějšími klášteřem Sedlcem a své postavení si udržely až do příchodu husitských válek.⁶⁰

4.2 Vývoj plaského kláštera od husitských válek do 2. poloviny 17. století

Období mezi léty 1419 až 1620 zůstává pravděpodobně nejméně prozkoumaným časovým úsekem dějin plaského kláštera, přičemž se jedná o poměrně dlouhý časový úsek v celkové existenci fungování kláštera. Některé české cisterciácké kláštery založené v předhusitském období začaly zanikat již kolem roku 1420. Jednalo se například o kláštery Pomuk, Mnichovo Hradiště a Klášterní Skalice.⁶¹ Další kláštery

⁵⁷ Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století, s. 9.

⁵⁸ Příloha 16, vyobrazený mlýn vedle konventu plaského kláštera.

⁵⁹ Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 190.

⁶⁰ Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142-1420, s. 191.

⁶¹ ZILYNSKYJ, B. K vývoji plaského kláštera na přelomu 16. a 17. století. In. FÁK, Jiří. *Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny*. Plasy: Městský úřad Plasy a Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 2005, s. 89, (dále citováno jako: **K vývoji plaského kláštera na přelomu 16. a 17. století**).

si dokázaly i přes složitou ekonomickou situaci zachovat působnost a udržet tak svoji existenci až do bitvy na Bílé hoře. V této skupině klášterů pak nalézáme i Plasy, které nakonec jako církevní instituce fungovaly až do svého zrušení v říjnu 1785. Paradoxem zůstává, že právě v této době začal klášter opět ekonomicky prosperovat a celkově se rozvíjet. O osudech plaského panství podal cenné informace religionista Václav Kočka ve svém díle *Dějiny politického okresu kralovického*, kde jsou tyto události popisovány.⁶²

Na konci 14. století se již začíná projevovat vážná ekonomická stagnace kláštera. V průběhu husitské revoluce ztrácí téměř celý majetek a navíc s ním vedou spory jeho věřitelé a okolní vrchnosti, kterým připadla většina majetku, jež klášter vlastnil před rokem 1420.⁶³ Klášterní budovy byly počátkem husitské revoluce vydrancovány a do základů vypáleny a klášter ponechán povětrnostním vlivům. Datum vpádu husitů do Plas není přesně znám, ale s největší pravděpodobností k němu došlo na jaře roku 1421. Opat Gotfried byl nucen přesídlit do Manětína, kde přebýval až do své smrti. Další členové řádu byli buď husity pobiti, nebo se uchýlili do nedaleké Plzně.⁶⁴ Král Zikmund postupně vydal téměř celé plaské panství do zástavy okolním šlechticům, které potřeboval jako spojence proti husitským vojskům, přičemž i on sám ho nadále zatěžoval dalšími dluhy k získání vyšších finančních prostředků.⁶⁵

Po ukončení husitských válek se plaskému klášteru částečně podařilo získat svůj bývalý majetek zpět, ale pro nedostatek finančních prostředků vyvolaných mimořádnými daněmi kvůli tureckým válkám byl nucen opět některé vesnice poskytnout do zástavy. Nejméně majetku klášter vlastnil na přelomu 16. a 17. století, kdy mu patřilo pouze 5 vesnic

⁶² K vývoji plaského kláštera na přelomu 16. a 17. století, s. 89.

⁶³ K vývoji plaského kláštera na přelomu 16. a 17. století, s. 89.

⁶⁴ BABINCOVÁ, Š. Kronika regionů Kralovicko, Manětínsko, Plasko. *Plaský klášter mezi husitskými válkami a poslední přestavbou*. Kralovice: 2003, roč. 2, č. 10, s. 5-6.

⁶⁵ KOČKA, V. *Dějiny Kralovicka: dějiny politického okresu kralovického*. Kralovice: Nákladem kralovického okresu, 1930, (2 sv. 516, 217 s.), s. 21-22. (dále citováno jako **Dějiny politického okresu kralovického**).

a 1 hospodářský dvůr.⁶⁶ V této souvislosti se naskytá srovnání se skutečnostmi uváděnými v knize Václava Kočky *Dějiny politického okresu kralovického*, kde v kapitole *Panství plaské* píše, že klášter vlastnil na počátku 14. století na 80 osad a v jeho řadách bylo na 500 řeholníků. Naproti tomu v polovině 16. století vlastnil klášter jen 5 vsí a bylo zde uchýleno pouze 7 řádových bratrů.⁶⁷

V roce 1618, při obléhání Plzně Arnoštem Mansfeldem, který velel protestantskému vojsku českých stavů, se na straně obléhaného města zúčastnil bojů také plaský opat Jiří Vašmucius s několika poddanými. Po porážení Plzně byl plaský opat držen Mansfeldem v zajetí a klášter ho musel vykoupit za 10 tisíc kop grošů.⁶⁸ Kvůli spojenectví plaského kláštera s katolickou stranou, která stála proti českým stavům, bylo direktoriem rozhodnuto o prodeji klášterního majetku. O samotný plaský klášter měl zájem Václav Gryspek, majitel Kaceřovského panství, ale ten v roce 1620 zemřel.⁶⁹ Vrchní radní Plzeňského kraje Šebestián Pernklo dokázal u českých stavů, že mu klášter dlužil peníze. Z tohoto důvodu mu bylo postoupeno 5 zbývajících klášterních vesnic Bílov, Lednice, Mladotice, Nebřeziny, Žebnice a poslední zemědělský dvůr Olšany.⁷⁰ V roce 1620 se schylovalo k zásadnímu vojenskému řešení celé situace s povstáním českých stavů. Přes Plasy postupovalo několik tisíc nizozemských vojáků. Táhlí na pomoc českým stavům a plaský klášter s některými vesnicemi při tom vyplenili. V říjnu téhož roku dorazil do Plas generál Buguoy s armádou 50 tisíc mužů, aby si zde odpočinul, přičemž v celém klášteře a okolí nenašel nikoho, kdo by jim poskytl přístřeší a pomoc, jelikož v klášteře nikdo nepobýval. Císařská vojska táhla z Plas

⁶⁶ K vývoji plaského kláštera na přelomu 16. a 17. století, s. 89.

⁶⁷ Dějiny politického okresu kralovického, s. 13.

⁶⁸ HOJDA, Z. Plaský opat Jiří Vašmucius-voják a obnovitel. In FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera (1145-1995), sborník příspěvků semináře: Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny*. Kralovice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1995, s. 102. (dále citováno jako: **Plaský opat Jiří Vašmucius-voják a obnovitel**).

⁶⁹ ROŽMBERSKÝ, P., NOVOBILSKÝ, M. *Gotická tvrz a zámecká pevnost Kaceřov*, Plzeň: Nakladatelství Ing. Petr Mikota, 2007, s. 63.

⁷⁰ Dějiny politického okresu kralovického, s. 15.

přes Kralovice ku Praze a na Bílou horu, kde 8. 11. 1620 porazila vojska odbojných českých stavů.⁷¹

Následující politická situace byla v Čechách po bitvě na Bílé hoře příznivá pro ty strany, které se postavily na odpor českým stavům. Nový královský dvůr pak neuznal majetkové přesuny z let 1618 až 1620 a věnoval plaskému klášteru konfiskát odbojných šlechtických pánů. Na základě císařského výnosu bylo 14. května 1623 rozhodnuto, že plaský cistercký klášter získá celé gryspekovské panství, což v té době činilo 27 vesnic, 3 dvory, 8 opuštěných vesnic a 1 město. Z bělského majetku pak byly klášteru přiznány 4 vesnice a stejný počet vesnic i z konfiskátu města Rokycan. Nakonec byla ke klášternímu majetku připojena ještě ves Kalec majitele Adama Ferdinanda Udrčského. Plaský klášter získal tímto císařským rozhodnutím přibližně obdobný majetek, který vlastnil před husitskými válkami.⁷²

Později, ve 30. letech 17. století, již zasáhly do rozvoje kláštera nepokoje a válečné události. V několika případech se krajem přehnala vojska, která oslabovala ekonomiku a poškozovala majetek plaského kláštera. V únoru roku 1634 táhlo přes Plasy vojsko generála Valdštejna, které směřovalo dál na Plzeň.⁷³ O rok později sídlil v Plasích pluk morvaldský, který byl následně vystřídán plukem florentským pod vedením plukovníka Mikuláše Mundarta. Přítomná vojska klášter po celou dobu na plaském panství proviantně podporoval, což způsobovalo jeho velké finanční vydání a ztráty.⁷⁴ V průběhu roku 1639 se zdržovala v Plasích švédská vojska pod vedením generála Bannera, přičemž o dva roky později pobývalo v okolí Plas na 16 pluků císařského vojska. Roku 1642 byl klášter nucen přispět na výživu 6 pluků, které ležely u Rakovníka, a v prosinci roku 1648 podporoval 3 kompanie Gallasova

⁷¹ Dějiny politického okresu kralovického, s. 34.

⁷² Dějiny politického okresu kralovického, s. 34.

⁷³ Dějiny politického okresu kralovického, s. 35.

⁷⁴ Dějiny politického okresu kralovického, s. 35-36.

pluku, které byly po nějakou dobu umístěny v Plasích.⁷⁵ Tento stručně nastíněný historický vývoj plaského kláštera dokládá, že v uvedených dobách nebylo snadné udržet hospodářskou prosperitu a neustálý boj o samotné přežití mnichů a okolní válečná vřava podstatně ovlivňovaly veškerou stavební a budovatelskou činnost kláštera.

4.3 Plaský klášter v období po třicetileté válce až do jeho zrušení se zaměřením na jeho stavební činnost

Po ukončení třicetileté války mělo plaské panství přibližně stejnou velikost jako před husitskými válkami. V průběhu třicetileté války bylo ke klášteru připojeno kaceřovské panství, které původně do roku 1622 měl v držení rod Gryspeků, a postupně také další konfiskáty, z nichž některé již v minulosti klášter vlastnil.⁷⁶ Dohromady plaské panství po třicetileté válce zahrnovalo následující nemovitosti.

1. Původní, které vlastnilo již před válkou: Mladotice, Žebnice, Bílov, Lednice, Nebřeziny, Plasy, Olšany společně s dvorem.⁷⁷
2. Nově získané z kaceřovského konfiskátu: Planá nad Mží, Kostelec, Chotiná, Hromnice, Býkov, Čermná, Horní Bříza, Lomany, Lomnička, Obora, Jarov, Dobříč, Koryta, Břízsko, Dolní Hradiště, Kočín, Babina, Řemešín, Potvorov, Sedlec, Bukovina, Výrov, Hodyně, Buček, Dřevec, Černíkovice a Všehrady.
3. Hospodářské dvory funkční: Kaceřov, Třemošnice, Sechutice, Lomany.
4. Pusté vsi a dvory: Hubenov, Doubravice, Šebíkov, Újezd u Kaznějova, Kamenice, Třebekov, Obořice a Čečín.
5. Nově získané vesnice z majetku Rokycan: Německá Bříza, Nynice, Nadryby a Újezd.
6. Nově získané z konfiskátu hradu Bělá: Horní Hradiště, Kaznějov, Rybnice, Žichlice.

⁷⁵ Dějiny politického okresu kralovického, s. 36-37

⁷⁶ Dějiny politického okresu kralovického, s. 89.

⁷⁷ K vývoji plaského kláštera na přelomu 16. a 17. století, s. 90.

Dohromady patřilo plaskému klášteru město Kralovice, 10 zemědělských dvorů, 43 vesnice, několik rybníků a 9 opuštěných vesnic a dvorů.⁷⁸ Je zřejmé, že prvořadým úkolem plaských cisterciáků bylo zajistit pro své panství a klášter ekonomické zázemí a pokračovat v budování a rozšiřování dalšího majetku. Z tohoto důvodu se cisterciáci snažili v první řadě vyřešit složitou situaci na venkově. Začínají stavět nové hospodářské dvory a dosazovat členy svého řádu na ty opuštěné a zpustlé. Zakládají nové vesnice a budují přístupové komunikace po celém panství. V nově založených dvorech chovají dobytek, pěstují obilniny a ovoce. Z výnosů klášter zakupuje další hospodářské dvory, jako například v roce 1669 statek Robčice a dále hrad Krašov od Františka Miseroniho s vesnicemi Kozojedy, Rakolusky, Bohy a dvory Rohy a Borek s ovčínem a dvěma mlýny, vše v roce 1678.⁷⁹ Hrad Krašov je v roce 1701 za působení opata Evžena Tyttla upraven na letní sídlo řeholníků z Plas. V této době se dostává klášter do ekonomicky silné situace. Začíná s rozsáhlou výstavbou a opravami zastaralých a poškozených hospodářských dvorů v Plasích, Kralovicích a Sechuticích. Klášter věnuje také značné finanční prostředky na zřízení nebo opravy rybníků, například v Chotíně, Mladoticích a Olšanech, přičemž dosahuje svého největšího stavebního a ekonomického rozkvětu za působení opata Evžena Tyttla. V té době se provádí rozsáhlá výstavba nových kostelů, hospodářských dvorů, nově se přestavuje celý klášterní komplex v Plasích současně s proboštstvím v Mariánské Týnici. Na hospodářských dvorech se budují ovčiny a začíná se s chovem hovězího dobytka, který byl speciálně přivezen v roce 1725 ze Švýcarska.⁸⁰ Ekonomická prosperita kláštera však přinesla zvýšení daňové zátěže, které bylo umožňováno finančně nebo formou vypěstovaných komodit, například soli a obilí. V roce 1757, za působení opata Fortunáta Hartmanna, je plaským klášterem zakoupen od Silvie hraběnky

⁷⁸ Dějiny politického okresu kralovického, s. 34-35.

⁷⁹ Dějiny politického okresu kralovického, s. 106.

⁸⁰ ŽIŽKA, J. Hospodářské dvory kláštera v Plasech. In FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera (1145-1995), sborník příspěvků semináře: Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny*. Kralovice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1995, s. 58, (dále citováno jako **Hospodářské dvory kláštera v Plasech**).

z Klenové, statek Bělá společně s vesnicemi Horní Bělá, Hubenov, Loza, Vrtba, Hůrky, Tlucná a Dolní Bělá, čímž se plaské panství opět rozšiřuje.⁸¹ V roce 1769 byl za působení stejného opata opraven dvůr Kalec, ale přibližně v této době končí stavební činnost na hospodářských dvorech plaského kláštera. V období 1779 až 1785 působil poslední opat na plaském klášteře Celestýn Werner, přičemž z této doby již není známa žádná větší stavba, kterou by klášter budoval.⁸²

Dekretem císaře Josefa II. byl klášter ke dni 9. 11. 1785 zrušen a celé panství předáno Náboženskému fondu. V době zrušení byla v plaském klášteře finanční hotovost ve výši 19 810 zlatých, v cenných papírech 200 000 zlatých a veškeré nemovitosti byly odhadnuty na hodnotu ve výši 1 400 282 zlatých. Množství obilí v sýpkách bylo v hodnotě 8 487 zlatých.⁸³ Mimo to se v klášteře nacházelo stříbro v podobě kostelních a kuchyňských předmětů v celkové váze 14 centů, 3 liber a 362 lotů a nashromážděno další velké množství cenných věcí, například obrazy, muzeum zvířectva a zařízení konventní lékárny a knihovny.⁸⁴ V pozůstalosti kláštera se dochoval písemný sedmistránkový záznam o plaském minerálním prášku, který měl údajně čistící a uklidňující žaludeční účinky. Podle lékařských rozborů učiněných již v 17. století bylo zjištěno, že prášek obsahuje především hořečnatou sůl.⁸⁵

Jak již bylo zdůrazněno v úvodu práce, dějinné etapy kláštera můžeme rozdělit v analogii s dějinami českými. Prvé období od založení kláštera je ohraničeno husitskými válkami, kdy po relativně šťastné době následuje období přežívání na skromných zbytcích původního majetku

⁸¹ Dějiny politického okresu kralovického, s. 37

⁸² Hospodářské dvory kláštera v Plasech, s. 60.

⁸³ Zlatý rýnský – tolarová měna v Čechách zaveden 1548, roku 1624 na základě vídeňské hřivny (281 g). Ve druhé polovině 17. století a v první polovině 18. století 1 tolar (zrno 25, 13g). V roce 1750 byla provedena reforma, kdy se základem stala kolínská marka (233, 8 g). Z této hřivny se razilo 10 tolarů. Mince v různé nominální hodnotě – tolar, zlatý = půltolar, dvacetník, desetník, pětník, groš, krejcar, půlkrejcar, grešle.(zdroj Encyklopedie Diderot).

⁸⁴ DOSTÁLOVÁ, L. Cisterciácká lékárna v Plasech. In CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *900 let Cisterckého řádu*. Praha: Unicornis, 1998, s. 216.

⁸⁵ DOSTÁLOVÁ, L. Cisterciácká lékárna v Plasech. In CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *900 let Cisterckého řádu*. Praha: Unicornis, 1998, s. 220.

s malým počtem řeholníků. Po bitvě na Bílé hoře následuje ekonomický rozkvět kláštera a navrácení původního a částečně i konfiskovaného šlechtického majetku, přičemž při ekonomickém vzestupu a prosperitě kláštera přichází ze strany světské moci jeho zrušení. Náboženský fond, který posléze plaský klášter a jeho majetek spravoval, pronajal roku 1796 celkem 11 dvorů na dobu 12 let za roční nájem 11 209 zlatých. Ve své správě si pak ponechal dvory v Plasích, Lomanech, Olšanech, Sechuticích a v Kalci.⁸⁶

Klášter využíval pevného zázemí nevolníků, kteří drželi hospodářské usedlosti s velkou plochou polností, a svým hospodařením a následnými výnosy komodit se vyrovnal klášterům v Chotěšově (premonstráti) a Kladrubech (benediktini), které hospodařily na úrodnějších polích. Po stránce ekonomické zaujímal jedno z předních míst mezi jinými kláštery v západních Čechách a byl nejúspěšnější v rámci českých cisterciáků před kláštery Sedlec, Zbraslav, Osek a Vyšší Brod. Nadstandardní příjmy a prosperita kláštera pak umožňovaly realizovat rozsáhlou stavební činnost na jeho území se zaměřením na církevní, ale i hospodářské stavby.⁸⁷ Jeho ekonomická prosperita byla vykoupena jednou z největších robotních povinností v rakovnickém i plzeňském kraji. Celkový počet robotních dnů koňského dvojspreží činil v první polovině 18. století 52 364 a roční roboty 17 524 dní za rok.⁸⁸ Jen v roce 1725 žilo na území plaského panství asi 8 300 lidí, z nichž je vykazováno 379 rolníků, 117 chalupníků, a 774 nájemníků. Na panství bylo v té době provozováno celkem 9 mysliven, 11 hospodářských dvorů, 11 vinic, 2 pivovary, 19 hospod, 19 mlýnů a 42 rybníků.⁸⁹

V druhé polovině 18. století po zakoupení statku Bělá se plaské panství opět rozšiřuje a vlastní již celkem 1 město, 56 vesnic, 51 rybníků

⁸⁶ Dějiny politického okresu kralovického, s. 39.

⁸⁷ Hospodářské dvory kláštera v Plasech, s. 60.

⁸⁸ Tereziánský katastr český. sv. 2. Rustikál kraje K-Ž Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1966, s. 184-185, 292-293, 302-304.

⁸⁹ SCHEIBL Jaroslav. *Z archivu kláštera plaského*. Časopis společnosti přátel starožitností českých ročník č. III, 1895, s. 90, uloženo Státní oblastní archiv Plzeň-sever.

a 16 hospodářských dvorů.⁹⁰ Poddaní kláštera byli zatíženi robotními povinnostmi koňským dvojspřežím ve výši 52 364 dní v roce, 19 048 dní ruční roboty v roce, 5 460 dní volského dvojspřeží a 884 dní jednoduchého volského potahu v roce.⁹¹ Vzájemný poměr robot nám ukazuje produktivitu poddaných v jednotlivých kategoriích a závislost dominikálního hospodářství na práci nevolníků. Koňská robota vykazovala jednotku nejefektivnější, robota ruční nejnižší produktivitu práce poddaného.

Závěrem této kapitoly můžeme konstatovat, že plaský klášter byl rozlohou největší v západních Čechách, silně orientovaný na dominikální hospodářskou produkci. K té využíval stabilního zázemí nevolníků, kteří vlastnili hospodářské usedlosti, jež jim umožňovaly chovat koně jako hlavní zdroj vysoké pracovní produktivity práce na polích, ale také ve velké míře na budovaných stavbách. Údaje o robotních povinnostech ukazují, že objemy ručních robot nebo robot s koňským a volským dvojspřežím měly v druhé polovině 18. století vzestupnou tendenci.

Stavební činnost se odrážela na dobrém hospodářském vývoji kláštera. Jednalo se o rozmanitou sféru budovaných objektů, do které můžeme zahrnout klášterní a církevní stavby, zemědělské dvory, jednotlivá menší stavení, silnice, rybníky, mlýny nebo hájovny. Pokusíme se nyní na základě hospodářského vývoje postihnout rozsáhlou výstavbu plaského kláštera po třicetileté válce až do roku 1785. V této souvislosti předkládáme níže srovnání stavebních aktivit plaského kláštera s cisterckými a některými okolními kolonizačními kláštery v Čechách.

⁹⁰ Tereziánský katastr český. sv. 3. Dominikál, Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1970, s. 326, 330-332, 398-399, 404-406.

⁹¹ Tereziánský katastr český. Sv. 2. Rustikál kraje K-Ž Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1966, s. 197, 184-185, 292-293, 302-304.

Tabulka 1

Panství	Kostely	Kláštery	Fary	Dvory	Konventy a prelatury	Probošství
Plasy	9	2	6	8	2	2
Chotěšov	7	2	1	1	2	-
Kladruby	8	4	2	3	2	-
Teplá	9	4	3	2	1	-
Osek	4	1	1	2	1	-
Zlatá Koruna	-	-	-	-	-	-
Vyšší Brod	-	2	-	-	-	-
Zbraslav	6	-	-	1	2	-
Sedlec	3	2	-	2	1	1

Zpracované podle:

HORYNA, M., HÁJEK, T., BUKAČOVÁ, I. *Koncepce památkové péče Plzeňského kraje*. Muzeum okr. Plzeň-sever, M. Týnice, sign. 8470 I/3-58.

WIRTH, Z., POCHE, E., a kol. *Umělecké památky Čech*. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1957, 938 s.

5 OSOBNOSTI PLASKÉHO KLÁŠTERA

V době od samotného založení plaského kláštera roku 1144 do jeho zrušení roku 1785 se na jeho vedení podílelo celkem 53 opatů. Stavební činnost tak budeme postupně členit podle pontifikátů⁹² těchto významných osobností kláštera v období let 1616 až 1785. Během sledovaného období zde postupně vykonávalo funkci 10 opatů. Pro účely zmapování stavební činnosti kláštera ve vymezeném časovém období předkládáme níže uvedený seznam vybraných opatů plaského kláštera, přičemž časové období prvních čtyř osobností, budeme popisovat souhrnně. Vzhledem k významu opata Jiřího Vašmuciuse, kterým začíná novodobá etapa plaského kláštera, se pokusíme zmapovat některé životní události této osobnosti, jež svým postojem přispěla k záchraně

⁹² Pontifikálie v církevní praxi označuje insignie velekněze, tedy biskupů včetně papeže (prsten, mitra, berla, pektorál), dříve také některých dalších význačných hodnostářů např. proboštů a arciděkanů.

a prezentaci plaského kláštera jako významného centra obnovy katolictví v Čechách.

- Jiří VAŠMUCIUS (1616 – 1639)
- Jakub PERGER (Vrchota) z Rosenwerthu (1639 - 1651)
- Kryštof TENGLER (1651 – 1666)
- Benedikt ENGELKEN (1666 – 1681)
- Ondřej TROJER (1681 – 1699)
- Evžen TYTTL (1699 – 1738)
- Celestin STOY (1738 – 1748)
- Silvester HETZER (1748 – 1755)
- Fortunát HARTMANN (1755 – 1779)
- Celestin WERNER (1779 – 1785)⁹³

5.1 Nová etapa kláštera za působení opata Jiřího VAŠMUCIUSE

Jiří Vašmucius byl opatem cisterckého kláštera v Plasích v letech 1616 až 1639. Pod jeho vedením prošel postupně klášter od svých nejtěžších chvil k prvním počátkům začínající prosperity a nastolení lepších a úspěšných časů. V jeho životě však zůstává mnoho bílých míst, nejvíce právě v letech před vypuknutím stavovského povstání.⁹⁴

Opat Vašmucius byl po předchozím opatovi Jiřím Uratovi, druhý stejného jména v historii plaského kláštera.⁹⁵ Do opatské hodnosti byl zvolen 6. března 1616 při provinční kapitule konané na Zbraslavi, přičemž v novém úřadu jej představil řádový generál Nicolas Baucherat, který v té době spravoval a vedl kontrolu českých cisterciáckých klášterů. Císař Matyáš potvrdil jeho ustanovení do úřadu 15. března 1616. Datum jeho narození není známo, uvádí se, že pocházel z Braniborska. Před svým příchodem do plaského kláštera působil jako převor ve zbraslavském klášteře.⁹⁶

⁹³ Příloha 2 až 5, opati plaského kláštera v období let 1616 - 1785.

⁹⁴ České stavovské povstání v letech 1618-1620 bylo povstání českých stavů proti panování Habsburků. Povstání vyvrcholilo po několika bitvách střetnutím na Bílé Hoře, ve kterém byly stavy poraženy, (zdroj Encyklopedie Diderot).

⁹⁵ Dějiny politického okresu kralovického, s. 40.

⁹⁶ Plaský opat Jiří Vašmucius-voják a obnovitel, s. 101.

V nepokojné době, kdy čeští stavové 23. května 1618 svrhli z oken pražského hradu do příkopu oba přítomné místodržící, pomáhal opat Vašmicius následující den jednomu z poškozených. V Plasích našel na krátkou dobu útočiště a možnost odpočinku pražský místodržící Jaroslav Bořita hrabě z Martinic, který tudy utíkal přes Manětín do kláštera v Teplé. V Plasích se dlouho nezdržel, napsal zde několik dopisů, mimo jiné i císaři do Vídně. Opat Vašmucius pro něho opatřil krytý vůz, ve kterém následující den pokračoval v další cestě.⁹⁷ Návštěva Martinice v Plasích mohla mít politický důvod, i když v těchto nebezpečných dobách byly právě katolické kláštery pro tyto osoby přirozeným a relativně bezpečným útočištěm. Významná úloha v historii kláštera je připisována opatu Vašmuciusovi již krátce po začátku povstání českých stavů proti panování Habsburků, především při obraně a podpoře věrně katolického města Plzně proti Mansfeldově armádě. Tuto armádu například podporoval čtyřmi jezdci a osmdesáti muži pěchoty šlechtic a majitel sousedního Kaceřovského panství Václav Gryspek.⁹⁸ Na opata Vašmuciuse se obrátil císař Matyáš⁹⁹ se dvěma osobními listy, ve kterých jej žádal, aby byl se svými poddanými nápomocen při obraně města Plzně. Současně opata upozornil, aby odváděné daně neposílal odbojným stavům do Prahy, nýbrž plzeňské městské radě, která organizovala obranu města. Barokní historik plaského kláštera Mauritius Vogt¹⁰⁰ jeden z císařových listů ve svém díle cituje ve snaze, aby na opata nepadlo podezření z válečnické chtivosti a svévole.¹⁰¹ Motivem opatova jednání byla jeho věrnost panovníkovi, přičemž obléhanému městu Plzni dodal potraviny, půjčil 80 tisíc zlatých a současně vyrazil

⁹⁷ Dějiny politického okresu kralovického, s. 31.

⁹⁸ Dějiny politického okresu kralovického, s. 32.

⁹⁹ Matyáš Habsburský (24. 2. 1557 – 20. 3. 1690) byl císař římský, uherský, chorvatský a arcivévoda rakouský z dynastie Habsburků, (zdroj Encyklopedie Diderot).

¹⁰⁰ Mauritius VOGT, vlastním jménem Jan Jiří, byl historik plaského kláštera, narodil se 30. 6. 1669 v Dolních Francích v Konigshofu u Graabfeldu. Jako chlapec přišel se svým otcem do Plas, kde získal první školní vzdělání, základy hudby, latiny a zeměměřické dovednosti, které následně použil při tvorbě map. Po absolvování studia filozofie v Praze vstoupil roku 1692 do cisterciáckého řádu, přijal řeholní jméno Mauritius, roku 1693 složil řeholní sliby a po pěti letech byl vysvěcen za kněze. (zdroj Encyklopedie Diderot).

¹⁰¹ BUKAČOVÁ, I. Mauritius Vogt-Příspěvek k barokní vzdělanosti v Čechách. In PODESTÁT Václav. *Severní Plzeňsko-vlastivědná ročenka 1994*. Kralovice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1994, s. 7-47 (dále citováno jako **Bukačová Irena, Mauritius Vogt**)

v čele oddílu bojovníků na pomoc katolické Plzni. Podle zjištěných indicíí byl opat Vašmucius obeznámen ve vojenských záležitostech a měl zkušenosti ve vedení boje, přičemž Mauritius Vogt mu přisuzuje zásluhy také v tom, že do Plzně s sebou přivezl metací stroj, který nechal umístit na hradbách a při jejich obraně jej sám obsluhoval.¹⁰² O tom, že opat Vašmucius byl původně setníkem u dělostřelby, se zmiňuje i Václav Kočka ve své knize Dějiny politického okresu kralovického.¹⁰³ Po dobytí Plzně byl však Vašmucius vojáky Mansfeldovy armády zajat a za jeho jednání mu hrozila i smrt. Na základě složené částky 10 tisíc kop grošů byl opat ze zajetí vykoupen. Jako uznání díky za svoji záchranu ustanovil Jana Tilingera ze Stradáně, který peníze na jeho vykoupení plaskému klášteru poskytl, hejtmanem celého panství a roku 1628 mu postoupil hospodářský dvůr zvaný Starý zámek v Kralovicích.¹⁰⁴ Mimo událostí spojených s vykoupením opata Vašmuciuse ze zajetí postihla plaský klášter další ztráta, kterou byla konfiskace a postupné rozprodávání pozemků a klášterních statků sousedním nekatolickým vrchnostem. Ves Bílov a hospodářský dvůr Olšany zakoupila Ludmila Kolovratová z Ensidle a majitel kaceřovského panství Václav Gryspek odkoupil zbylé vesnice a statky plaského kláštera, které po jeho smrti v roce 1620 získal Šebestián Pernklo z Bučí. Na jaře roku 1620 došlo k vyplenění kláštera nizozemskými vojáky, vyslanými na pomoc českému povstání Generálními stavy. Stav plaského kláštera na podzim roku 1620 popisuje Václav Kočka za přispění zdrojů a poznámek spisovatele Pavla Skály ze Zhoře¹⁰⁵, když uvádí: „*Několik tisíc Nizozemců vrazivše do Čech, hnuli se přes Plasy a zle tu řádili. Když kníže Bavorský a Bukvoj 26. října 1620 přirazili s armádou 50.000 mužů do Plas, aby tu odpočinuli, nenalezli lidí žádných, mimo jednoho ubohého ovčáka, neboť před tím byly Plasy od Nizozemců vyloupeny a všechno vyhubeno*“.¹⁰⁶

¹⁰² Plaský opat Jiří Vašmucius-voják a obnovitel, s. 101.

¹⁰³ Dějiny politického okresu kralovického, s. 32.

¹⁰⁴ Dějiny politického okresu kralovického, s. 33.

¹⁰⁵ Pavel Skála ze Zhoře byl český exulantský spisovatel a historik, který se narodil pravděpodobně v Praze roku 1583 a zemřel ve Freibergu po roce 1640. (zdroj Encyklopedie Diderot).

¹⁰⁶ Dějiny politického okresu kralovického, s. 32.

S těmito událostmi na podzim roku 1620 také souvisí pověst o pěti stech čápech, kteří přilétli na louku před klášterem, kterou zbavili žab a jedovatých hadů resp. nekatolických kacířů, a pak odlétli směrem ku Praze. Pověst je vysvětlována jako předpověď a zároveň vyobrazení vítězství katolického vojska na Bílé hoře.¹⁰⁷

Počínaje bělohorskou bitvou začíná opat Vašmucius vystupovat v roli obnovitele plaského panství a vzkříšení jeho hospodářské základny. Klášterní statky restituoval Ferdinand II. listinou ze 14. května 1623, ale již o čtyři měsíce dříve, 19 ledna téhož roku získal opat Vašmucius od plzeňské městské rady testimonium o své osobní i klášterní pomoci obležené Plzni. Oba dokumenty také zmiňuje v soukromé plaské kronice *Tilia Plassensis*¹⁰⁸ historik plaského kláštera Mauritius Vogt.¹⁰⁹ Přes nesporné zásluhy kláštera v podpoře císaře Matyáše proti odbojným stavům, se všechny jeho nároky na navrácení původního majetku musely listinně doložit a přezkoumat, což trvalo až do roku 1626. Již v květnu roku 1623 bylo na základě císařského rozhodnutí připojeno ke klášteru celé kaceřovské panství se všemi dvory a vesnicemi a cisterciáci získal i hospodářský dvůr Kalec, před tím náležející Adamu Údrčskému z Údrče.¹¹⁰ Přímo v Plasích pak započala přestavba zdevastovaného konventu a přilehlých klášterních i hospodářských budov, například mlýnu, pivovaru a sýpky, které nebylo v lidských silách zabezpečit během krátké doby. Tak se o tom zmiňuje i Benedikt Scheppel ve svém díle *Lapis Sepulchralis* v části *De abbatibus monasterii Plassensis*.¹¹¹ Opat Vašmucius počal přijímat v klidnějších časech do kláštera mladé novice a za jeho působení složilo slib celkem 17 profesů, mezi nimiž byli i jeho

¹⁰⁷ Plaský opat Jiří Vašmucius-voják a obnovitel, s. 102.

¹⁰⁸ Historické dílo Mauritia Vogta zahrnuje dílčí úsek českých dějin od doby Vladislava II do roku 1730. Z Vogtových předmluv je patrné, že svoji kroniku koncipoval potříkrát a že poslední její varianta je ryze soukromou kronikou, určenou především osazenstvu v Mariánské Týnici, kde pobýval od roku 1724 až do své smrti 17. 8. 1730. Kronika byla z části publikována Antonínem Podlahou ve Sbírce pramenů církevních dějin českých stol. XVI-XVII. v roce 1909. Tehdy se editor rozhodl vydat třetí část této rukopisné kroniky se signaturou B IV 3, která se po zrušení plaského kláštera dostala do fondu kláštera osekého, dnes Státní oblastní archiv Litoměřice. (zdroj Bukačová Irena- Mauritius Vogt, s. 13).

¹⁰⁹ Plaský opat Jiří Vašmucius-voják a obnovitel, s. 102.

¹¹⁰ Dějiny politického okresu kralovického, s. 34-35.

¹¹¹ Bukačová Irena, Mauritius Vogt, s. 8.

pozdější nástupci v opatském úřadu, Jakub Perger Vrchota a Kryštof Tengler. V roce 1628 bylo v klášteře kromě opata jen osm mnichů pocházejících z Moravy, Slezska, Uher, Chorvatska a Polska.¹¹² Vzhledem k přijímání nových osob z řad místních obyvatel bylo navýšeno kmenové osazení konventu a skladba mnichů se počala měnit ve prospěch domácích duchovních.¹¹³ Zvýšení počtu mnichů bylo spíše nominální, jelikož určitá část z nich byla rozdělena po jiných konventech a do Plas se vraceli až později.¹¹⁴ Opat Vašmucius přispěl roku 1635 k obnově katolicizmu v Čechách, když z části financoval zařízení arcibiskupského semináře v Praze a finančně podpořil vybudování koleje cisterckého řádu Bernardina.¹¹⁵ Tato činnost nasvědčuje skutečností, že klášter se navzdory předchozím ekonomickým ztrátám již konsolidoval a mohl podporovat i tyto aktivity. Na konci opatova života se třicetiletá válka do plaské kotliny v několika vlnách vrátila a táhnoucí vojska opět způsobovala újmu na klášterním majetku. Vzhledem k tíživé situaci se Vašmucius již v roce 1638 rozhodl pro opuštění plaského konventu a odvedení mnichů do lépe chráněné Plzně. Plaští cisterciáci pobývali v klášteře dominikánů, kde opat Vašmucius dne 29. května 1639 také zemřel a byl pohřben v dominikánském kostele.¹¹⁶

Mauritius Vogt napsal o životě opata Vašmuciuse oslavnou skladbu, ve které vyzdvihuje jeho zásluhy při obraně Plzně. Dílo svědčí o úctě k osobě zesnulého opata, což dokládá i skutečnost, že po 23 letech od jeho úmrtí byly plaským klášterem vykoupeny od dominikánů

¹¹² Převor Marcus Verinus byl Polák, podpřevor Andreas Panadelius byl Slezan a novicmistr Michal Jerbušic byl Chorvat. (zdroj poznámky o opatovi Vašmuciovi, Státní oblastní archiv Litoměřice, fond Řád cisterciáků Osek, sign. B IV 8- podle Benedikta Scheppla sepsáno roku 1744, obsahuje 245 s.

¹¹³ Celkem devět Čechů, dva Moravané, dva Slezané, jeden Lužičan a tři Němci. (zdroj podle Benedikta Scheppla, Státní oblastní archiv Litoměřice, fond Řád cisterciáků Osek, sign. D II 6).

¹¹⁴ Plaský opat Jiří Vašmucius-voják a obnovitel, s. 102.

¹¹⁵ PODLAHA, A., *Posvátná místa království českého*. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. Řada první: Arcidiecese Pražská, Díl III. Vikariáty Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský: Praha 1909, str. 79. (dále citováno **Podlaha Antonín, Posvátná místa**).

¹¹⁶ Na místě ohraničeném ulicemi Sedláčkovou, Veleslavínovou, Dominikánskou a Sady 5. května v Plzni se nacházel původní dominikánský klášter zvaný též Černý, sloužící v 19. století jako vojenská nemocnice, a špitál sv. Maří Magdalény s kaplí sv. Václava. Zároveň šlo o jediné místo, kde se dochovala část původního městského opevnění, včetně polokruhové bašty. Dnes na tomto místě stojí budova Krajského soudu v Plzni.

jeho ostatky a přemístěny do Plas. Podle některých názorů (např. Zdeňka Hojdy) z jehož díla bylo čerpáno, byl opatův život v duchu plaské tradice cizelován do podoby hrdiny bojujícího proti reformaci, který se zasloužil o rozkvět kláštera v jeho nové a úspěšnější éře. V průběhu dějin byl opat Vašmucius řazen k pozdějším úspěšným opatům - budovatelům plaského kláštera Ondřeji Trojerovi a Evženu Tyttlovi a klášter jako instituce se mohl prezentovat jako význačné centrum obnovy katolictví v Čechách.¹¹⁷

5.2 Stavební činnost plaského kláštera v období let 1639 až 1681, za opatů Jakuba PERGERA, Kryštofa TENGLERA a Benedikta ENGELKENA

Pobělohorská doba umožnila restituci klášterního majetku i nábor nových členů. Počet nových řeholníků se zvyšoval, a proto v průběhu třicetileté války přikročil opat Vašmucius k obnově patrové konventní budovy, která byla ukončena v roce 1628. Rekonstruována byla v původní dispozici s maximálním využitím všech viditelně nenarušených původních středověkých konstrukcí. Tuto raně barokní podobu konventu dokumentuje vyobrazení stavu kláštera v roce 1670, dochované v kopii F. Třísky z počátku 19. století, či Vogtova rytina z období před rokem 1712.¹¹⁸ Vinou následných vojenských operací byla i tato rekonstruovaná budova konventu silně poškozena. Po ukončení válečných událostí a podepsání mírových smluv v Műnsteru a Osnabrűcku roku 1648 se nachází plaský klášter v těžké situaci. Na panství neexistuje vesnice, která by nebyla alespoň částečně poškozena. Některé vsi zůstaly zcela pusté a většina hospodářských dvorů byla úplně zničena. Staré stavby pocházející z 12. a 13. století byly většinou poškozené a vyžadovaly alespoň základní údržbu. O neutěšeném stavu kláštera vypovídá jeho nejstarší vyobrazení na rytině Jana Willenbergera z roku 1602.¹¹⁹

Je patrné, že většina klášterních objektů byla pobořena, přičemž je zde vyobrazen pouze pivovar se sladovnou a v této době provizorně

¹¹⁷ Plaský opat Jiří Vašmucius-voják a obnovitel, s. 103.

¹¹⁸ Příloha 7, vyobrazení plaského kláštera.

¹¹⁹ Příloha 6, nejstarší vyobrazení plaského kláštera.

upravovaný hlavní kostel, dnes farní kostel Nanebevzetí Panny Marie. Dále jsou zde patrné některé další hospodářské budovy, prelatura a kostel sv. Václava ještě v gotické podobě, sloužící po úpravách nových majitelů jako kostel s rodinnou hrobkou Metternichů, dnes využívaný k pohřebním obřadům. Rytina zachycuje ruiny konventu a konventního kostela a v její levé části mlýnské kolo, které dokládá existenci mlýna. V průběhu času byl plaský klášter ještě v horším stavu, než nám dokládá Willenbergova rytina, jelikož válečné konflikty z konce 40. let, se nevyhnuly ani jemu. Došlo také k tomu, že klášter byl přechodně opuštěn a opat Jakub Perger¹²⁰ přebýval do roku 1648 v Praze. Po odeznění válečných operací směřuje stavební činnost cisterciáků na opravu obytných prostor v rámci mateřského kláštera. Prvou stavbou v nové poválečné době bylo opravení kostela Panny Marie v Týnci roku 1650.¹²¹

Následujícího roku opat Jakub Perger¹²² umírá a jeho nástupce Kryštof Tengler¹²³ dokončuje téhož roku opravy konventu. Rozsah těchto stavebních prací není přesně znám, ale předpokládá se, že jednalo o nejnnutnější opravy konventní budovy, pivovaru a sladovny.¹²⁴ Roku 1661 se započala budovat v rámci obnovy a výstavby plaského dominia první větší stavba, kterou byl klášterní kostel Nanebevzetí Pany Marie. Základní stavba kostela byla dokončena roku 1666,¹²⁵ ale jeho vnitřní

¹²⁰ Příloha 3, opat Jakub Perger. .

¹²¹ Dějiny politického okresu kralovického, s. 219.

¹²² Opat **Jakub Perger** zvaný Vrchota urozený z Rosenwerthu, byl Čech, pocházel z Trutnova, do plaského kláštera vstoupil roku 1625. Byla to těžká doba, když umřel Vašmucius, tak ho pověřili, aby zabránil vykrádání kláštera. Opatem byl zvolen dne 30. 1. 1640. Účastnil se také obrany Prahy, když byla oblehána Švédy. Za třicetileté války se objevilo v Plasích 300 čápů, bylo to dobré znamení – čápi jsou černobílí jako řeholníci – znamení toho, že se řeholníci do kláštera vrátí a klášter se naplní. Umírá dne 10. července 1651, je pohřben uprostřed plaské kapituly. (SCHEPPL Benedikt, *Lapis Sepulchralis Fundatoris*: překlad - Kámen náhrobní zakladatele. Plasy 1744, signatura B IV 8, 245 s. (originál uložen v Státním oblastním archivu Litoměřice, dále citováno jako **Benedikt SCHEPPL, Lapis Sepulchralis Fundatoris**).

¹²³ Opat **Kryštof Tengler** pocházel z Chomutova, opatem byl zvolen 12 hlasy dne 26. 7. 1651, před tím působil jako farář v Oboře, v Plané, Rabštejně a ve Žluticích. Nechal opravit konventní kostel a velkým nákladem ho nechal vybavit. Byl zemským prelátem, měl funkce v samotném cisterciáckém řádu. Za jeho doby klášter zakoupil 4 vesnice-Nynice, Břežany, Nadryby, Újezd. Zemřel 19. 7. 1666, pohřben je u zákrstie kostela, kde je na náhrobku epitaf-Obnovitel starého chrámu-prelát. (Benedikt SCHEPPL, *Lapis Sepulchralis Fundatoris*-překlad)

¹²⁴ Dějiny politického okresu kralovického, s. 36.

¹²⁵ Letopočet je vytesán v kamenném ostění nad vchodem do kostela s textem: Hanc ecclesiam pravit sedificari Reverendissimus Christoforus Proffessus et Abbas Ao 1661 in coepit et perfecit Ao 1666. Orate pro Eo.

úprava pokračovala až do roku 1688,¹²⁶ kdy byl kostel slavnostně vysvěcen pražským arcibiskupem Janem Bedřichem z Valdštejna.¹²⁷ Dnešní stavba kostela s příčnou lodí a s obdélníkovým půlkruhově zakončeným presbytářem má půdorys tvaru latinského kříže a jeho základ je podle zjištění z vykopávek vedených historikem umění Antonínem Friedlem z let 1920 až 1921 částečně totožný s původní románskou bazilikou z let 1154-1204.¹²⁸ Při bocích trojlodí na severní straně stála patrová kaple sv. Ondřeje a sv. Bartoloměje, která byla roku 1837 zbořena.¹²⁹ Ploché západní průčelí kostela se vstupním portálem má lizénové rámce. V popraží pravoúhlého barokního portálu je umístěna pamětní deska a nad ní opatský znak. Průčelí chrámu završuje jednoduchý barokní štít, který je členěn pilastry a zakončen trojúhelníkovým nástavcem. Východní stěny jsou zděny z lomového kamene, v půdním prostoru bez omítek jsou použity profilové pískovcové prvky. Nepatrná spára v celé výšce zdíva dokládá barokní přístavbu.¹³⁰ Chrám během tří staletí doznal mnoha změn. Původní podoba průčelí je zobrazena na pamětní medaili, která byla vyrobena k příležitosti vysvěcení kostela roku 1688. Medaili navrhl Kašpar Ocfinger a je uložena v numismatickém oddělení Národního muzea v Praze.¹³¹ Starší podobu kostela datovanou k roku 1712 můžeme spatřit na vyobrazení plaského kláštera od Mauritia Vogta.¹³² Nynější podoba kostela pochází z posledních úprav, které dal provést v letech 1828-1829 kníže Metternich.¹³³

¹²⁶ Příloha 9, konventní kostel Nanebevzetí Panny Marie.

¹²⁷ PREISS, P., *K stavební historii klášterního kostela v Plasích*, in: *Minulostí Plzně a Plzeňska*. Praha 1958, s. 105.

¹²⁸ KAMENICKÁ, E. Stavební vývoj areálu plaského kláštera ve světle archeologických výzkumů. In FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera (1145-1995), sborník příspěvků semináře: Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny*. Kralovice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1995, s. 20. (dále citována jako **Vývoj plaského kláštera ve světle archeologických výzkumů**).

¹²⁹ HAVLÍČEK, F. *Popis Plas z let 1826-1840*. Kopie překladu uložena v Okresním archivu Plzeň-sever Plasy, (originál není).

¹³⁰ Vývoj plaského kláštera ve světle archeologických výzkumů, s. 25

¹³¹ Příloha 5, stříbrná medaile k vysvěcení kostela.

¹³² Podlaha Antonín, Posvátná místa, s. 70. Rytina je převzata z knihy Mauritia Vogta: „*Das jetzt lebende Königreich Böhmen in einer historisch-und geografischen Beschreibung vorgestellt, Frankfurt und Leipzig 1712*“ (Příloha č. 7).

¹³³ PREISS, P. *K stavební historii klášterního kostela v Plasích*, in: *Minulostí Plzně a Plzeňska*. Praha

Opat Kryštof Tengler¹³⁴ založil v Kaznějově na pozemcích bývalé rychty a pustých vesnic poplužní dvůr, jehož podobu není možné dnes určit, jelikož byl roku 1681 opatem Benediktem Engelkenem¹³⁵ zrušen a rozdělen mezi tři nové poddané.¹³⁶

Za působení dalšího opata Beneditka Engelkena¹³⁷ byla roku 1672 postavena vedle ovčína myslivna v Lomanech, která byla v pozdějších letech přestavěna. Její původní podoba není známa.¹³⁸ Během let 1679-1681 byla prováděna výstavba přední části patrového městského domu plaských cisterciáku v Plzni.¹³⁹ O stavební úpravě svědčí letopočet 1681 uvnitř portálu domu.¹⁴⁰ Na domě byly prováděny v průběhu let různé stavební úpravy, kterými se budeme v průběhu práce zabývat. V roce 1680 vypuklo na plaském panství povstání poddaných, bylo však záhy potlačeno. Bezprostředně po této události probíhá v letech 1680 až 1682 přestavba kostela Panny Marie v Mariánské Týnici, které se účastnili i poražení sedláci. Kromě vykonávané práce na stavbě kostela byli nuceni z trestu vyhloubit jámy v zemi a zasadit lípy lemující silnice z Mariánské Týnice do Kralovic.¹⁴¹ V době zrušení kláštera je stav kostela v Mariánské Týnici popisován Václavem Kočkou v jeho díle z roku 1930 jako „Zchátralý a na spadnutí“.¹⁴²

1958, s. 105.

¹³⁴ Příloha 3, opat Kryštof Tengler.

¹³⁵ Příloha 4, opat Benedikt Engelken.

¹³⁶ KOČKA, V. *Dějiny Kralovicka: dějiny politického okresu kralovického, díl II. Soudní okres maněťtínský*. Kralovice: Nákladem kralovického okresu, 1930, s. 138. (dále citováno jako **Dějiny politického okresu kralovického-soudní okres maněťtínský**).

¹³⁷ Opat **Benedik Engelken** se narodil v Praze roku 1629, opatem byl zvolen 28 hlasy dne 28. 11. 1666, konventní kostel, který obnovil opat Tengler velice dobře ozdobil a zajistil oltáře. Získal pro klášter vesnici Robčice, od Norberta Mizoreniho, kupuje od něj statek Krašov a roku 1678 vesnice Kozojedy, Bohy, Borek, Rakolusky a dvůr Roha, hospodu a 2 mlýny-za vše zaplatil 2780 kop zlatých. Za jeho doby došlo k selskému povstání v celých Čechách i vzbouření na Plasku. Umírá 3. 10. 1681 a je pohřben v konventním kostele. (Benedikt SCHEPPL, *Lapis Sepulchralis Fundatoris-překlad*)

¹³⁸ *Dějiny politického okresu kralovického-soudní okres maněťtínský*, s. 142

¹³⁹ Příloha 8, dům plaských cisterciáků v Plzni, Dominikánské ulici.

¹⁴⁰ Jedná se o dům v Dominikánské ulici čp. 3v Plzni. Byl zde například Klub mládeže Dominik.

¹⁴¹ *Dějiny politického okresu kralovického*, s. 218 - 219.

¹⁴² *Dějiny politického okresu kralovického*, s. 221.

5.3 Počátek rozmachu stavební činnosti plaského kláštera v období opata Ondřeje TROJERA

Období působení opata Ondřeje Trojera v čele plaského kláštera lze hodnotit jako počátek promyšlené a intenzivní stavební činnosti a nových hospodářských forem na celém panství. Opat Ondřej Trojer byl rodák z Kralovic, člověk znalý architektury a umění, neboť za jeho pontifikátu se provádějí významné a rozsáhlé stavby s vysokou architektonicko-uměleckou hodnotou.¹⁴³ Opat nejdříve dokončuje započaté práce na budovaném kostele v Mariánské Týnici a část zadního traktu klášterního domu v Plzni, Dominikánské ulici.¹⁴⁴

První samostatnou stavební a hospodářskou činností nového opata naplaském panství se stává v roce 1681 zrušení hospodářského dvoru Borek u Kozojed a založení menší samostatné vesnic se šesti hospodářstvími.¹⁴⁵ Původní stavební členění vesnice lze odvodit od tehdejších, dodnes stojících, dřevěných hospodářských stavení, polygonální stodoly a špýcharu stojících podél silnice, která obcí prochází.¹⁴⁶ Po architektonické stránce se jedná o zajímavý typ vesnických staveb.¹⁴⁷ Stejným způsobem dal opat založit a osídlit roku 1684 vesnici Hradecko¹⁴⁸, kam se uchýlilo 18 poddaných plaského kláštera, z nichž každý dostal kolem 30 strychů polí.

Ke strategickým a důležitým stavbám situovaným u východního okraje kláštera patří objekt velké obilné sýpky, k jejímuž vybudování došlo za opata Trojera v letech 1685-1686. Jedná se o třípatrovou budovu obdélníkového půdorysu se čtvercovou věží umístěnou v ose, k níž je zavázáno z vnitřní strany areálu dvojramenné schodiště.¹⁴⁹ Ze středu barokních sýpek směrem k dnešní hlavní silnici vystupuje oblouk gotické dvoupatrové kaple sv. Máří Magdaleny, přízemní kaple je zasvěcena

¹⁴³ Příloha 2-3, opat Ondřej Trojer.

¹⁴⁴ Dějiny politického okresu kralovického, s. 221.

¹⁴⁵ Dějiny politického okresu kralovického, s. 115.

¹⁴⁶ Příloha 33 – opravená polygonální stodola.

¹⁴⁷ VORLOVÁ, H. *Polygonální stodoly a jiné lidové stavby v Borku u Kozojed*. Kralovice 1973, s. 10.

¹⁴⁸ Dějiny politického okresu kralovického, s. 145.

¹⁴⁹ Příloha 15-16, barokní sýpka Plasy.

sv. Václavu.¹⁵⁰ Sýpka má čtyři poschodí s více než 100 okny, fasády nesou pilastrový řád s vysokými sokly a římsovými hlavicemi. Centrální věž s hodinovým strojem a velkou bání je postavena nad původní dvoupatrovou raně gotickou kaplí.¹⁵¹

Důležitým přínosem pro hospodaření plaského kláštera byla také výstavba nových vodních ploch, jelikož finanční výnosy z pěstování ryb tvořily nezanedbatelný příjem do klášterní pokladny. Jeden z největších rybníků, které plaský klášter vlastnil, pocházel z roku 1686 a nacházel se poblíž obce Chotiná. Další velký rybník zvaný původně Ozřanský vlastnil klášter již od roku 1372. Ozřanské pozemky společně s rybníkem měli střídavě v nájmu poddaní kláštera ze vsi Mladotice. Pod Ozřanským rybníkem vznikl také mlýn, který stál v místech dnešní železniční zastávky v Mladoticích.¹⁵² Muritius Vogt v mapě plaského panství z roku 1729, která je přílohou jeho díla *Tilia plassensis*, vyobrazil Ozřanský rybník v blízkosti poddanských obcí Ozřany, Mladotice a Šebíkov.¹⁵³ V roce 1696 až 1699 prováděli plaští cisterciáci nákladnou opravu hráze a potrubí rybníka, aby mohl být bezpečně napuštěn.¹⁵⁴ Popisovaný velký rybník se nazýval Ozřanským ještě na přelomu 17. a 18. století, následně byl přejmenován na Mlacký - Mladotický rybník. Mlacký rybník byl největší na celém plaském panství a rozprostíral se od již zmíněného Podhrázského mlýna až po ves Mladotice, tehdy Mláce. Při povodních v roce 1872 se jeho hráz protrhla a rybník již nebyl obnoven, i když byly připraveny návrhy na jeho opravu. V roce 1688 byl klášterem opravován mlýn stojící při řece Střele v Dolním Hradišti a od té doby je podle červené střechy nazýván Červený mlýn.¹⁵⁵

Ekonomická a stavební činnost kláštera postupně vzrůstá. V roce 1690 dochází k zásadnímu rozšíření a barokní přestavbě kostela

¹⁵⁰ Vývoj plaského kláštera ve světle archeologických výzkumů, s. 26

¹⁵¹ WIRTH, Z., POCHÉ, E., a kol. *Umělecké památky Čech*. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1957, s. 590-591 (dále citováno jako **Umělecké památky Čech**)

¹⁵² ROŽMBERSKÝ, P. *Dvory plaských cisterciáků*. Milan Novobilský, Plzeň: Ing. Petr Mikota, 1999, 47 s. Zapomenuté hrady, tvrze a místa; sv. 21. (dále citováno jako **Dvory plaských cisterciáků**).

¹⁵³ Příloha 8, mapa plaského panství z roku 1729.

¹⁵⁴ Dějiny politického okresu kralovického, s. 248.

¹⁵⁵ Dějiny politického okresu kralovického, s. 153

sv. Mikuláše na návsi v Kozojedech¹⁵⁶. Ten byl v první polovině 18 století dále přestavován.¹⁵⁷ Následně ještě téhož roku se v blízkosti hlavních budov kláštera započalo se stavbou kostela sv. Václava. Starý kostel zbudovaný v gotickém slohu¹⁵⁸ byl použit do nové stavby jako presbytář, přičemž barokní původ má pouze loď kostela. I zde tak jako v Mariánské Týnici byla cisterciáky částečně použita pro novou stavbu původní část starého kostela. Dominantou hlavního průčelí byly dvě věže zastřešené barokními kopulemi a lucernovou svítilnou. Na pravé věži byly umístěny hodiny.¹⁵⁹ Podobu kostela sv. Václava po jeho dokončení zachycuje vyobrazení od Mauritia Vogta z roku 1712,¹⁶⁰ a některé barevné veduty z 18 století, zachycující reálný stav plaského kláštera.¹⁶¹ Po zrušení kláštera byl kostel sv. Václava roku 1828 Metternichem přestavěn do tehdy moderního empírového stylu.¹⁶²

V roce 1692 budují cisterciáci v Mariánské Týnici kolem nově zrekonstruovaného kostela krytý ambit, do něhož instalovali šest zpovědnic. Přístavba ambitu, věže a výstavba prostor pro bydlení duchovního kláštera přesáhla až do období let 1699¹⁶³, kdy zde buduje probošství již následující opat kláštera Evžen Tyttl.

U lomanského ovčína, kde byla také myslivna, je v roce 1695 opatem Trojerem vystavěn nový hospodářský dvůr Lomany.¹⁶⁴ Poblíž dvora bylo postaveno pro poddané robotníky několik selských chalup a také mlýn.¹⁶⁵ Podle již zaběhlé tradice zde byl současně hospodářský dvůr i ves, která však byla roku 1745 zničena požárem.¹⁶⁶

¹⁵⁶ Příloha 25, kostel sv. Mikuláše v Kozojedech.

¹⁵⁷ Umělecké památky Čech, s. 128.

¹⁵⁸ Příloha 6, vyobrazení gotického kostela na rytině Jana Willenberga.

¹⁵⁹ Příloha 11, kostel sv. Václava, barokní přestavba.

¹⁶⁰ Příloha 7, M. Vogt, Plasy 1712.

¹⁶¹ Příloha 29, barevná veduta M. Prusíka.

¹⁶² PODLAHA, A., *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do polovic XIX století*. Politický okres kralovický, vydala Archeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy slovesnost a umění, Praha 1912, s. 155. (dále citováno jako **Podlaha Antonín, Soupis památek**).

¹⁶³ APEL, K., *Dějiny poutního chrámu Zvěstování Panny Marie v Tejnici u Kralovic*. Brno 1886, s. 13.

¹⁶⁴ Hospodářské dvory kláštera v Plasech, s. 58.

¹⁶⁵ Dvory plaských cisterciáků, s. 10.

¹⁶⁶ Dějiny politického okresu kralovického, s. 143

Opat Ondřej Trojer založit v roce 1696 dvě nové vesnice Ondřejov a Trojany, pojmenované podle jeho jména.¹⁶⁷ Vesnice Ondřejov vznikla na pozemcích opuštěné vsi Těžkov a zprvu jí obydlelo na 18 poddaných chalupníků. Umístěním nových budov ve dvou řadách podélně za sebou, vznikla cesta procházející celou vesnicí. Tento tvar připomínající ulici si obec zachovala do dnešních dnů.¹⁶⁸ Vesnice Trojany, se nejprve jmenovala Trojerovice a byla postavena na původních pozemcích opuštěných vsí Doubravice, Šebíkov a Újezd.¹⁶⁹ Do nové vesnice přišlo šest sedláků, kterým bylo jednotlivě přiděleno po 44 stryších polí.¹⁷⁰ Celkový tvar vesnice byl stejný jako v případě Ondřejova, rovněž ulicového typu s několika chalupami po každé straně.¹⁷¹ Z období založení vesnice Trojerovice pochází stavba špýcharu u stavení č. 11.

Roku 1698 byly zahájeny opatem Ondřejem Trojerem stavební práce na mlýnici u hradu Krašov poblíž Kozojed na řece Berounce, který byl v roce 1701 za působení opata Evžena Tytla upraven na letní sídlo plaských řeholníků. Mlýnice byla stavebně dokončena ještě za opata Trojera téhož roku. Jedná se o stavbu s jednoduchým obdélníkovým půdorysem, stavěnou z tesaných pískovcových kvádrů a s polovalbovou střechou. Mlýnice nese nad svým vchodem ve zdivu ukotvený opatský znak Ondřeje Trojera a do pískovcového překladu je vytesán letopočet 1698. Vedle opatského znaku je znak mlynářský. Okno ve štítu a okna po stranách mají pískovcová ostění s lištou. V pozdějších letech byla východní polovina mlýnice přestavěna. Opatem Trojerem byly rokem 1699 již „pouze“ zahájeny stavební práce na hospodářském dvoře v Plasích a v Sechuticích, kde byla později postavena největší stodola v rámci plaského dominia.¹⁷² Započala také práce na nové prelatuře v Plasích a kapli sv. Kateřiny v Nynicích. Uvedené objekty po Trojerově smrti stavebně dokončoval již opat Evžen Tyttl. V tomto období patří

¹⁶⁷ Dvory plaských cisterciáků, s. 24.

¹⁶⁸ Dějiny politického okresu kralovického, s. 147

¹⁶⁹ Dějiny politického okresu kralovického, s. 212

¹⁷⁰ Jeden korec neboli strych je stará plošná míra, převodem na dnešní hodnoty činí 0,2877 ha. (zdroj Encyklopedie Diderot)

¹⁷¹ Dějiny politického okresu kralovického, s. 218

¹⁷² Dvory plaských cisterciáků, s. 9.

k nejvýznamnějším událostem ve stavební historii plaského panství výstavba klášterních hospodářských dvorů. Jak již bylo zmíněno, v letech 1698-1699 se počalo se stavbou hned dvou velkých barokních dvorů v Plasích¹⁷³ naproti prelatuře a v Sechuticích¹⁷⁴ při cestě do Mariánské Týnice. Tato stavební činnost probíhala na místě již v minulosti stojících dvorů.¹⁷⁵

Hospodářský dvůr v Plasích prodělal za existence kláštera značné změny. K původní stavbě románského slohu z přelomu 12. a 13. století byla přistavěna v druhé polovině 13. století další část s gotickými stavebními prvky. Po roce 1420¹⁷⁶ vyplenili celý klášter i dvůr husité a na základech a ruinách původního románského a gotického hospodářského dvora, jehož neutěšený stav je patrný na Willenbergerově rytině z roku 1602, započal opat Trojer s výstavbou nového velkoryse pojatého hospodářského dvora. Při stavbě nových budov klášterní stavebníci použili zdivo starého románského a gotického dvora, které je ve stavbě patrné. Plaský dvůr se liší od ostatních později budovaných hospodářských dvorů na plaském dominiu svým usazením do reliéfu okolní krajiny, jelikož byl umístěn na svažitém terénu v těsné blízkosti klášterní prelatury nad řekou Střelou, která pod ním protéká. Na rytině kláštera od Mauritia Vogta z roku 1712, měl tento dvůr původně obdélníkový půdorys otevřený k prelatuře.¹⁷⁷ Jižní křídlo tvořily kanceláře, které vznikly přestavbou původní středověké stavby a skrývají v sobě již zmíněnou románskou a raně gotickou stavební fázi.¹⁷⁸ Severní křídlo dvora pak obsahuje budovu nadčasově pojatých stájí, která měla mít po každé straně střední části, jež vrcholí věží, osmiosé prostory s nádvořní chodbou, otevřenou dovnitř dvora mohutnou arkádou.¹⁷⁹ Lze také předpokládat, že podoba stájí se střední věží, je obdobou zvoniček jak je

¹⁷³ Příloha 15-16 hospodářský dvůr Plasy.

¹⁷⁴ Příloha 17.

¹⁷⁵ Dvory plaských cisterciáků, s. 8.

¹⁷⁶ Dějiny politického okresu kralovického, s. 143

¹⁷⁷ Podlaha Antonín, Soupis památek, s. 155

¹⁷⁸ ŽIŽKA, J., NOVÁK, J., Dvory plaského kláštera. In LOUDIL, Lubomír, TLAPÁK, Josef. *Vědecké práce zemědělského muzea*, Praha: Zemědělské muzeum, 1981, s. 205-228. ISBN neuvedeno, s. 218. (dále citováno jako **Dvory plaského kláštera**).

¹⁷⁹ Příloha 15- 16, detail z akvarelu+vlastní foto stájí.

známe z ostatních hospodářských dvorů a její podobu mohl také ovlivnit tvar centrální sýpky, jako primární hospodářské budovy na plaském panství.¹⁸⁰ Podle detailu hospodářského dvora, výřez z rytiny Mauritia Vogta z roku 1712, otištěný v knize *Dvory plaských cisterciáků* autora Petra Rožmberského, mělo západní křídlo dvora na severní straně směrem k řece postavenou hranolovou věž a obsahovalo sklady a seníky.¹⁸¹ Stejnou věž můžeme ještě spatřit na rytině Plas podle F. B. Wenera 1725-1730.¹⁸² Výstavba této etapy hospodářského dvora končí roku 1699, o čemž vypovídá latinský nápis u dveří kanceláří v administrativní části dvora.¹⁸³ V následujících letech byly prováděny další přestavby, o kterých se v práci ještě zmíníme. K hospodářskému dvoru patřila mohutná stodola obdélníkového půdorysu se sedlovou střechou a se třemi průjezdy.¹⁸⁴ Jejich půlkruhové portály mají pískovcová ostění s klenákem. Dostavba stodoly, která se nachází severovýchodně od kláštera, pochází již z roku 1699 a spadá do období opata Evžena Tyttla.¹⁸⁵ Z požárních důvodů byla stodola zcela vysunuta z ohrazeného klášterního areálu.¹⁸⁶

Druhou velkou hospodářskou stavbou započatou roku 1698 ještě opatem Ondřejem Trojerem je dvůr Sechutice. V tomto případě je další budování dvora spojené s působením opata Evžena Tyttla a nastává po dokončení prelatury a plaského dvora. Z těchto důvodů bude zmiňován později.

Nejdůležitější stavbou plaského panství na přelomu 17 a 18 století zůstává prelatura, reprezentativní sídlo plaského opata, jejíž realizace probíhala v letech 1698-1701.¹⁸⁷ Prelatura měla být původně postavena do tvaru široké podkovy severně od klášterního kostela, ale severní

¹⁸⁰ Dvory plaského kláštera, s. 219.

¹⁸¹ Dvory plaských cisterciáků, s. 7.

¹⁸² Příloha 6.

¹⁸³ Aedes han sub Andrea Trojer Abbate Plassensi funditus extructe feurant. Renovate vero dūm pax. Aō Austria et Galia Lunaevilili inita fuit.

¹⁸⁴ Příloha 29 – stodola, detail z akvarelu.

¹⁸⁵ Latinský nápis obsahující letopočet zhotovení stavby je vytesán v pískovcovém ostění po stranách u prostředního vjezdu do stodoly.

¹⁸⁶ Dvory plaského kláštera, s. 210.

¹⁸⁷ Příloha 17.

vedlejší křídlo postaveno nebylo a budova dostala tvar dvoukřídle stavby půdorysného tvaru písmena L.¹⁸⁸ Průčelní křídlo třípatrové budovy má ve svém středu mírně vystupující a převýšený rizalit.¹⁸⁹ Hlavní průčelí prelatury člení pilastry v přízemí s římsovými hlavicemi, v patře s hlavicemi volutovými. Rizalit je členěn vysokým pilastrovým řádem a nádvorní průčelí lizenami a římsou. Chodba uvnitř prelatury má valenou klenbu.¹⁹⁰ Dominantní část středního rizalitu tvoří velký obdélníkový sál, který je sklenut zrcadlovou klenbou se štukovou a freskovou výzdobou.¹⁹¹ Hrubá stavba prelatury byla dokončena již roku 1700, jelikož nově zvolený opat Evžen Tyttl se v březnu téhož roku do prelatury nastěhoval. Místo původně zamýšleného východního křídla prelatury byla cisterciáky vybudována vrátnice, kterou společně s naproti stojícím kostelem Panny Marie Růžencové a kolnami poblíž kostela, dal roku 1826 zbořit kníže Metternich.¹⁹²

Další stavbou z přelomu století 1699-1701 je kaple sv. Kateřiny v Nynicích.¹⁹³ Centrální stavba kaple má půdorys řeckého kříže s barokním štítem v průčelí, které člení lizénové rámce. Boční osy zdobí obdélná, čtvercovitá a oválná pole. V průčelní ose je umístěn obdélný portál s uchy a nad ním obdélníková segmentem ukončená okna, nad nimiž je uložen štítový nástavec s trojúhelníkovým zakončením. Střední prostor na půdorysu skoseného čtverce je sklenut plackou. Obdélníková ramena mají valenou klenbu s lunetami.¹⁹⁴ Na spojení střech je umístěna malá vížka s korouhvičkou představující podobu sv. Kateřiny.¹⁹⁵ Nad vchodem je umístěn chronogram se jmény stavebníků a číselným

¹⁸⁸ KUMPERA, J., Západní Čechy od A do Z-historie, památky, příroda. Praha - Plzeň: nakladatelství Beta, 2003, s. 214-216.

¹⁸⁹ Rizalit-výstupek: je označení pro středovou nebo boční část stavby vystupující po celé výšce líce průčelí. Hloubka tohoto prvku může být nepatrná, například pouze naznačená pomocí výstupku v omítce. (zdroj Encyklopedie Diderot).

¹⁹⁰ Umělecké památky Čech, s. 591.

¹⁹¹ Příloha 17 – štukový strop sálu prelatury s freskou.

¹⁹² HAVLÍČEK, F., *Popis Plas 1826-1840*, kopie uložen ve Státním oblastním archivu Plzeňského kraje, Plasy, (nečíslováno, originál není).

¹⁹³ Příloha 21, kaple sv. Kateřiny v Nynicích.

¹⁹⁴ Umělecké památky Čech, s. 538.

¹⁹⁵ Podlaha Antonín, Posvátná místa, s. 317-318.

součtem událostí.¹⁹⁶ Kromě těchto staveb zaznamenávají kroniky poznatky týkající se stavebního působení kláštera za opata Ondřeje Trojera. Během doby jeho funkce byly na plaském dominiu opraveny sklepy ve starém konventu, postaveny nové ovčiny v Kaceřově, Třemošnici a na Býkově. Dále byla opravena fara a kostel v Potvorově, Kralovicích, Oboře a v Plané.

Jeden z pramenů poznatků k opatským osobnostem kláštera uvádíme již citovaný rukopis Benedikta Scheppla¹⁹⁷ z roku 1744, psaný latinsky, jehož ověřený opis je uložen v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici.¹⁹⁸ Zde je mimo jiné v odstavci věnovaném opatu Ondřeji Trojerovi uvedeno následující, (volný překlad PhDr. Ireny Bukačové) „..... *Je Čech, pochází z Kralovic, vystudoval v koleji sv. Bernarda v Praze – teologii, filozofii, kanonické právo a na koleji také učil. Odtud je 13. 11. roku 1681 povolán do opatského křesla, byl zvolen 33 hlasy. Roku 1688 se stal generálním vikářem cisterciácké provincie pro Čechy, Moravu a obojí Lužici. Vyvíjel další funkce v církevní správě, hodně cestoval a řešil zajímavé kauzy. Jako odborník a spolehlivý člověk byl vyzván, aby rozhodl o zázraku, který se stal v Klatovech, kde obraz Panny Marie začal ronit krev. Měl zjistit, zda to je zázrak nebo podvod, v komisi usoudili, že to zázrak opravdu je. Byl činný v církevní politice, byl dobrým hospodářem a zaslouží si, aby se připomnělo, že již opuštěné a zpustlé vesnice nechal obnovit. Jedna vesnice se jmenuje Ondřejov, a druhá Trojerovice - Trojany. Obnovil vesnice Hrádecko a Hadačka, postavil ovčiny u Kaceřova a na dvoře Třemošnici, obnovil poničené rybníky u Kaceřova za pomoci kamenných rour. Dbal na dobré hospodaření kláštera, postavil církevní stavby – kostel sv. Václava v Plasích, do kterého chodili věřící z okolí kláštera. Kostel postavil podle daného slibu, jelikož byl roku 1690 těžce nemocen a řekl, že když se uzdraví, tak kostel postaví. Obnovil také kralovický kostel, z části kostel*

¹⁹⁶ CapeLLa Ista honor sanCtae Catharinae aeDifiCata fVIt ab AnDrea TrIer atqVe EVgenIo TYttL, abbatIbVs PLassensIbVs praeposItIsqVe LIpensIbVs.

¹⁹⁷ SCHEPPL Benedikt, *Lapis Sepulchralis Fundatoris* – překlad - Kámen náhrobní zakladatele. Plasy 1744, signatura B IV 8, 245 s. (originál uložen ve Státním oblastním archivu Litoměřice).

¹⁹⁸ Příloha 10, rukopis B. Scheppla a katalog duchovních plaského kláštera.

v Plané, téměř dostavěl kapli v Nynicích a faru v Potvorově. V Týnici postavil staré poutní místo, kde vystavěl nad kaplí Máři Magdalény hodinovou věž. Postavil ze dvou třetin od základů opatskou prelaturu a nechal ji vyzdobit. Kromě toho v Praze koupil dům pro cisterciáky na Novém městě. Starý konvent, který opat Vašmucius opravoval, nechal vylepšit tak, že do mnišských cel dal kamna, jelikož před tím byly v klášteře jen dvě vyhřívané cely. Vysvětil konventní kostel, k tomu byly vydané pamětní medaile z 11. 7. 1688. Na památku této koncegrace nechal stříbrné a zlaté penízky udělat s obrazem fasády kostela a na druhé straně portrétem toho, kdo kostel vysvětil – Jan Fridrich z Valdštejna.¹⁹⁹ Byl unaven úkoly, které na sebe vzal v činnosti opata nebo ve službě vikariátu. Zemřel 18. 7. 1699, je pohřben v konventním kostele. Žil pouze 51 let, ale činil zázraky velké ve svém životě...“

5.4 Vrchol stavební činnosti kláštera za opata Evžena TYTTLA

Úspěšné a zároveň vrcholné stavební činnosti dosahuje plaský klášter v době jeho nejznámějšího opata Evžena Tyttla²⁰⁰, rodáka z nedalekého Dobříče, jenž v opatské funkci působil v letech 1699-1738. Sám Tyttl se pokládal za pokračovatele myšlenek a díla svého předchůdce Ondřeje Trojera, kterého respektoval. Snad právě proto do svého opatského znaku vložil písmeno **T** společně s číslicí **2**, což znamenalo, že se prezentuje jako druhý Trojer. Přebírá stěžejní myšlenky svého předchůdce, týkající se stavitelské a hospodářské činnosti kláštera, a současně dokončuje stavebně započaté objekty, kterými jsou již popisovaná velká stodola společně s kaplí sv. Václava v Plasích, stavba fary v Kozojedech a rozestavěný hospodářský dvůr Sechutice.²⁰¹ Evžen

¹⁹⁹ Příloha 5, stříbrná medaile u příležitosti vysvěcení kostela.

²⁰⁰ Opat **Evžen Tyttl** byl Čech, narodil se v Dobříši 18. 10. 1666. Vystudoval v koleji sv. Bernarda v Praze a dne 24. 10. 1684 byl vysvěcen na kněze. V roce 1691 dokončil studia filozofická, teologická a obojího práva a stal se prvním učitelem noviců v Plasích. Dále vykonával funkci podpřevora a 24. 8. 1694 byl jmenován ve 28 letech převorem, 24. 8. 1699 je zvolen opatem 49 hlasy. V roce 1710 byl jmenován asistentem generálního vikáře a 14. 9. 1723 byl zvolen generálním vizitátorem a vikářem cisterciácké provincie v Čechách na Moravě a obojí Lužici. Zemřel 20. 3. 1738 ve věku 72 let. Je pohřben před oltářem sv. kříže v konventním kostele v Plasích. (Benedikt SCHEPPL, Lapis Sepulchralis Fundatoris-volný překlad)

²⁰¹ Příloha 18, dvůr Sechutice.

Tyttl²⁰² v letech 1699 až 1706 přestavuje v Sechuticích původní poškozený zámeček vybudovaný ještě Gryspeky na dominantní třípodlažní sýpku.²⁰³ Nároky předchozích majitelů dvora na honosnější ubytování pro vrchnost již pominuly a potřeby kláštera byly kryty nově vybudovanými ubytovacími kapacitami v nedalekém probošství v Mariánské Týnici.²⁰⁴ Stejně tak jako do jiných plaských dvorů byl také do Sechutic přivezen roku 1715 hovězí dobytek ze Švýcarska. V roce 1718 patřilo ke dvoru 512 strychů polí, luk na 120 vozů sena a 9 strychů zahrad. V roce 1725 je vybudována velká stodola na západní straně dvora oproti špýcharu, jehož střecha je doplněna osmibokou zvoničkou.²⁰⁵ Zajímavé údaje o Sechuticích obsahuje listina nalezená roku 1889 během opravy zvonice objektu sýpky po snesení její vížky. Byly v ní nalezeny údaje o výstavbě sechutického dvora, založení chovu hovězího dobytka přivezeného ze Švýcarska a další záznamy o podrobnostech k jiným hospodářským dvorům.²⁰⁶ Z vybudovaných objektů dominuje vysoký objekt sýpky v čele dvora a na jeho protější straně vyniká stavba již zmíněné stodoly dlouhé téměř 100 metrů, která je největší svého druhu na plaském panství.²⁰⁷ V blízkosti dvora byla vybudována lesní obora společně s menším rybníkem (dnes zvaný Oborák) a založena nová bažantnice. Pro potřeby zajištění pracovních sil k novému dvoru založil opat Tyttl roku 1699 vesnici, která nese do dnešních dnů název Hadačka.²⁰⁸ Obdobně jako jeho předchůdce věnoval pozornost rybníkářskému hospodářství. V letech 1700 až 1701 opravuje hráze u nefunkčních rybníků v Lomanech a v Mariánské Týnici.²⁰⁹ Roku 1700 se po opravách zprovožňuje Mladotický rybník, u kterého byla hráz zpevněna pomocí 770 dřevěných pilotů a vloženo množství pískovcových kvádrů z lomu u Potvorova. Poblíž Mladotic byly klášteřem v roce 1708

²⁰² Příloha 2-3, opat Evžen Tyttl.

²⁰³ Dějiny politického okresu kralovického, s. 211.

²⁰⁴ HORYNA, M., BUKAČOVÁ, I. Sechutice-hospodářský dvůr plaského kláštera - stavebně historický průzkum 2002, s. 33. Muzeum a galerie severního Plzeňska M. Týnice sign. 9969/2006 II6-61.

²⁰⁵ Dějiny politického okresu kralovického, s. 212.

²⁰⁶ Dvory plaského kláštera, s. 206

²⁰⁷ Dvory plaských cisterciáků, s. 9.

²⁰⁸ Dějiny politického okresu kralovického, s. 135.

²⁰⁹ Přehled dějin plaského kláštera, fond Cisterciáckého řádu Osek, signatura D II. 6. Státní oblastní archiv Litoměřice, s. 779. (dále citováno jako **Přehled dějin plaského kláštera**)

založeny další dva menší rybníky a vystavěn domek pro hlídače, ale v roce 1872 bylo dílo při velké vodě zcela zničeno.²¹⁰

Hrad Krašov, který byl zakoupen v roce 1678²¹¹ z hospodářských výnosů kláštera od Františka Miseroniho společně s vesnicemi Kozojedy, Rakolusky, Bohy, hospodářskými dvory Rohy a Borek s ovčínem a dvěma mlýny, byl v roce 1701 upraven na letní sídlo plaských řeholníků.²¹²

Ve vsi Býkov, která byla v rámci konfiskace majetku po bitvě na Bílé hoře vrácena plaskému klášteru, zbylo po ukončení třicetileté války pouze několik sedláků a chalupníků.²¹³ Plaský opat Ondřej Trojer zřídil na Býkově ovčín, ale jeho následovník opat Evžen Tyttl v roce 1702 vesnici zrušil a na stejném místě počal budovat nový klášterní dvůr. Nejednalo se tedy o klášterní grangii středověkého původu, ale o objekt související s barokním hospodařením plaského kláštera. Původní hospodáři byli přesídleni do nedaleké vsi Robčice. O tomto přesídlení vypovídá kamenná oválná deska z roku 1703 s latinským nápisem na dvorním průčelí zámečku.²¹⁴ Rok před tím bylo na základě opatského rozhodnutím vystěhováno 6 místních sedláků, kterým byla dána hospodářství v Robčicích a přiděleny pozemky bývalého poplužního dvora.²¹⁵ O velké intenzitě stavební činnosti vypovídá skutečnost, že dvůr Býkov byl následujícího roku dostavěn. Jedná se o dvůr obdélníkového tvaru, který je nejstarším barokním dvorem plaského panství. K zámečku přiléhají dvě nižší obytná křídla, od nichž vybíhají delší úseky obdélníka, tvořené chlévy, kolnami a sýpkami.²¹⁶ Na opačné straně je dvůr uzavřen velkou stodolou. Sýpky mají oproti ostatním hospodářským objektům dvora střechy se strmějším sklonem. Zámeček má na nádvorní straně v přízemí arkády. Opat Evžen Tyttl zřídil v jižním křídle dvora kapli zasvěcenou

²¹⁰ Přehled dějin plaského kláštera, s. 778.

²¹¹ Podlaha Antonín, Posvátná místa, s. 9.

²¹² Dějiny politického okresu kralovického, s. 106.

²¹³ Dějiny politického okresu kralovického, s. 40.

²¹⁴ Dvory plaského kláštera 223

²¹⁵ Dějiny politického okresu kralovického, s. 300.

²¹⁶ Příloha 19-20, dvůr Býkov.

Janu Nepomuckému. Opat Silvestr Hetzer vystavěl v roce 1753 ve dvoře mléčnici. Letopočet je vytesán do nadpraží vstupu dnes již bývalé mléčnice, která slouží návštěvníkům, jako skanzen kovárny.²¹⁷ Na vnější straně portálu průjezdu do zámečku je vytesán letopočet 1705, který udává časový údaj o dokončení stavby dvora. Nad průjezdem je kamenný erb plaského opatství se znakem opata Evžena Tytla.²¹⁸ Stavební úpravy zde byly prováděny i za dalšího plaského opata Fortunáta Hartmanna, o čemž svědčí kamenná deska s monogramem, znakem opata a letopočtem 1756 osazená nad průjezdem mezi okny v patře zámečku.²¹⁹ Tehdy zřejmě bylo přestavěno patro, původně sloužící jako sýpka, na obytné prostory.²²⁰ Dvůr Býkov se po zrušení plaského kláštera dostal jako ostatní objekty do správy Náboženského fondu a po roce 1826 byl součástí plaského panství Metternichů, kteří jej následně pronajímali. Postupně zde hospodařilo několik nájemců²²¹ a po druhé pozemkové reformě zde působili také volyňští Češi.²²² Po roce 1989 byl v restituci navrácen dědicům.

Dalším opravovaným rybníkem na plaském panství byl rybník v Olšanech, na němž byly v roce 1706 prováděny klášterem obdobné stavební práce za pomoci dřevěných pilotů a kamenných kvádrů jako při opravě hráze Mladotického rybníka.²²³

²¹⁷ Příloha 19, vchod do mléčnice.

²¹⁸ Příloha 19 – 20, osobní znaky opatů Hartmanna a Tytla.

²¹⁹ Kronika obce Hromnice od roku 1923 do roku 1952, uložena na obecním úřadě, řídící učitel VOSTÁREK Jaroslav-kronikář, poznámka z roku 1927, str. 64. Zde se píše: *“Na čp. 1 jest historická památka, níže nakreslený znak. Písmena ve znaku jsou počáteční písmena těchto slov: Fortunát Hartmann, Abas Pasensis=opat plaský, Patronus Loci=pán tohoto místa. Tentýž znak je na dvoře Býkově a byl i na čp. 11, domek drábovna čp. 1 bylo sídlo hromnických rychtářů“*.

²²⁰ Příloha 20, budova zámku na dvoře Býkov.

²²¹ Kronika obce Hromnice od roku 1923 do roku 1952, uložena na OÚ Hromnice, řídící učitel KRÁTKÝ Václav- kronikář, poznámka z roku 1926, str. 46. *„Nájemcem ve dvoře Býkově je Václav Kokš, držitel druhého radiopřijímače v obci“*.

²²² Kronika obce Hromnice od roku 1923 do roku 1952, uložena na OÚ Hromnice, kronikář p. Engelthaler - poznámka z roku 1946, str. 168. *„Ukrajínští Češi přišli do Býkova“*. Další poznámka z roku 1948 str. 195. *„ Býkovské polesí dáno do pronájmu hromnickým myslivcům za nájem 26.000,- Kčs, ročně“*.

²²³ Dějiny politického okresu kralovického, s. 246.

Krátce po dokončení hospodářského dvora Býkov zahajuje klášter stavební práce na objektu kralovické fary²²⁴, která byla dokončena roku 1707. O ukončení těchto prací vypovídá chronogram v pískovcovém ostění nad jejím vchodem.²²⁵ Budova fary má obdélníkový půdorys s polovalbovou střechou a je usazena na návrší západně od farního kostela.²²⁶

Vesnice Kopidlo byla nově osídlena klášterem v období let 1706 až 1710. Podle Václava Kočky zde nechal opat Tyttl vybudovat 16 panských chalup a ke každé z nich přidělil 6 strychů polí a 2 palouky. Roku 1725 pak odkoupili jednotlivá stavení od kláštera jejich uživatelé po 40 kopách, splatných po 2 kopách ročně. Každý z poddaných platil úrok 1 kopu a pro klášter roboval dva dny v týdnu.²²⁷

Následně stavěli plaští cisterciáci v letech 1708 až 1710 nové sakrální stavby, zejména kapli Jména Panny Marie v Mladoticích a souběžně kostel sv. Michaela archanděla v Oboře. Kaple v Mladoticích²²⁸ náleží k typickým příkladům základních rysů Santiniho architektury. Samostatně stojící centrála kaple je založena na šestiúhelném půdorysu s konkávně prohloubenými stranami s bosovaným nárožím. Obdélníková okna mají profilovaná ostění s mohutnými naddimenzovanými těžkými kónickými klenáky, které sahají až ke korunní římse.²²⁹ Kaple je zastřešena vzdutou střechou s lucernou.²³⁰ Nad vchodem je umístěný nápadný znak opata Evžena Tyttla s letopočtem.²³¹ Vnitřní stěny jsou rozčleněny pilíři, klenba stropu kaple je kopulová s oválnými freskami představující výjevy ze života světců a světic cisterckého řádu od Jakuba Antonína Pinka.²³² Další stavbu kláštera z tohoto období představuje kostel sv. Michaela

²²⁴ Podlaha Antonín, *Posvátná místa*, s. 15.

²²⁵ ParoCho aeDIÍCatVM arnDMo Dno EVgenio TYttl abbate PLassensI.

²²⁶ Podlaha Antonín, *Posvátná místa*, s. 14.

²²⁷ Dějiny politického okresu kralovického, s. 165.

²²⁸ Příloha 21, kaple Jména Panny Marie v Mladoticích.

²²⁹ HORYNA, M., *Jan Blažej Santini-Aichel*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy 1988, s. 251-254. ISBN 80-7184-664-3. (dále citováno jako Mojmir Horyna, **Jan Blažej Santini-Aichel**)

²³⁰ Umělecké památky Čech, s. 487

²³¹ Příloha 21, Mladotice - detail znaku a latinského nápisu.

²³² Podlaha Antonín, *Soupis památek*, s. 137-140.

archanděla v Oboře. Ze starší gotické stavby pochází zdivo presbytáře, který je zakončen třemi boky a v rozích má opěrné kamenné pilíře přizpůsobené z původní gotické stavby. Nad hlavním vchodem v přízemí věže je umístěn kamenný znak opata Evžena Tytla. Presbytář kostela má valenou výsečovou klenbu, vítězný oblouk je segmentový a nad ním se nachází štuková kartuše nesená anděly. Zde je umístěn chronogram s latinským nápisem a letopočtem 1708 určující zhotovení stavby.²³³ Obdélníková loď společně s prostorem pod kruchtou kostela je sklenuta křížovou klenbou, kručhta je podklenuta třemi menšími klenbičkami, spočívající vpředu na dvou hranolových pilířích.²³⁴ Věž kostela pochází z roku 1710, kdy byla v průčelí nově postavena.²³⁵

Významnou stavební akcí plaského kláštera bylo zrušení vesnice Kalec a na jejím místě vystavění hospodářského dvora a mlýna.²³⁶ Původní ves s tvrzí je zmiňována již roku 1234. Tehdy byla v rukou menších šlechticů, bratrů Oldřicha a Bedřicha Hošťálkových. Postupem času byl Kalec střídavě v rukou drobné šlechty a nakonec ho jako dědictví po své ženě Barboře vlastnil Adam Ferdinand Údrčský z Údrče.²³⁷ Ten se aktivně zapojil do stavovského povstání a byl odsouzen 18. března 1623 ke ztrátě poloviny svého jmění. V této pokutě mu byla mimo jiné konfiskována ves Kalec s poplužním dvorem a mlýnem. Plaskému klášteru byl tento majetek postoupen císařem Ferdinandem II. ještě v roce 1623.²³⁸ Jelikož klášter získal pozemky a dvůr s panským sídlem v Kalci až během třicetileté války, nepatří tento dvůr k původním klášterním grangiím. Předchozí panské sídlo mohlo být zastavěno později vzniknuvším dvorem, i když ve stávajících stavbách hospodářského dvora Kalec se nenacházejí žádné konstrukce staršího

²³³ Umělecké památky Čech, s. 539

²³⁴ Podlaha Antonín, Soupis památek, s. 154.

²³⁵ Přehled dějin plaského kláštera, s. 768.

²³⁶ Příloha 26, hospodářský dvůr Kalec.

²³⁷ KOČKA, V. *Dějiny politického okresu Kralovického: Soudní okres manětínský*. Kralovice: Nákladem kralovického okresu, 1932, 2 sv. 516 s, 217 s., (dále citováno jako **Dějiny politického okresu kralovického - soudní okres manětínský**).

²³⁸ Dvory plaských cisterciáků, s. 32

než barokního původu.²³⁹ Darovaný majetek byl v několika následujících letech v období 1641 až 1648 opakovaně sužován švédskými vojsky a vypleněn husary. Po těchto událostech zbylo na Kalci roku 1651 pouze 6 domů, 2 chalupy, panský dvůr a požárem poškozený mlýn.²⁴⁰ Dvůr prošel zásadní proměnou až v období opata Evžena Tyttla, který zde nechal vybudovat v letech 1710-1716 hospodářský barokní dvůr s kaplí svaté Markéty. Pozemky zbývajících osadníků ze vsi Kalec byly připojeny k vybudovanému dvoru a tito osadníci pak pracovali jako robotníci na dvoře.²⁴¹ Navržená koncepce a tvar dvora Kalec jsou připisovány Janu Blažejovi Santinimu, ale jeho autorství není prameny přímo doloženo. Stavební řešení dvora je však nejoriginálnější ze všech barokních dvorů plaských cisterciáků.²⁴² Podle některých shodných charakteristických znaků (výškově zdůrazněná střední část zámečku zvýrazněná lesenovými rámy) u dvorů Býkov a Kalec jsou tyto stavby připisovány staviteli Matěji Ondřejovi Kondelovi z Bílova, který se v letech 1721 nazýval stavitelem kostelů, kaplí a dvorů.²⁴³ Půdorys dvora Kalec tvoří proti sobě položená dvojice různě otevřených písmen „V“, které byly navzájem spojeny menšími stavbami mléčnic. Na vrcholu jednoho „V“ stojí užší dominantní budova zámečku, na kterou navazují jeho nižší krátká křídla. Zámeček je patrový a jako ústřední objekt v sobě zahrnuje ještě tři patra sýpek. K zámečku po obou stranách přiléhají stodoly, ve vrcholu druhého „V“ je brána, která měla původně kamenný půlkruhově zaklenutý portál. Po obou stranách brány jsou obytné prostory, od nichž vybíhají užší stáje a chlévy.²⁴⁴ V 19. století byla před zámečkem rozsáhlá okrasná zahrada.²⁴⁵ Na ústřední budově jsou sluneční hodiny a pod nimi je umístěna na spodním sýpkovém patře kamenná deska s chronogramem, která informuje o letopočtu vystavění dvora.²⁴⁶ Mezi

²³⁹ HORYNA, M., BUKAČOVÁ, I. *Kalec, hospodářský dvůr plaského kláštera, stavebně historický průzkum*, 2004. 50 s. (originál uložen v Muzeu a galerii Severního Plzeňska Mariánská Týnice).

²⁴⁰ Dějiny politického okresu kralovického, soudní okres manětínský, s. 38

²⁴¹ Dvory plaských cisterciáků, s. 32

²⁴² Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini-Aichel, s. 116.

²⁴³ Dvory plaského kláštera, s. 223

²⁴⁴ Dvory plaských cisterciáků, s. 32

²⁴⁵ Příloha 26, kolorovaná kresba dvora Kalec.

²⁴⁶ Příloha 26, chronogram se jménem stavebníka.

okny prvního patra se nachází erb plaského opatství s osobním znakem Fortunáta Hartmanna a letopočtem 1769, kdy byl Kalec opravován.²⁴⁷ Kaple byla v objektu u brány. Po zrušení kláštera dvůr Kalec zakoupil hrabě Prokop I. Lažanský, který byl majitelem sousedního panství Manětín. V průběhu let 1805-1828 je v Kalci doložena továrna na sukna. Po první pozemkové reformě dvůr změnil majitele a po roce 1989 byl vrácen dědicům někdejšího majitele Ing. Jaroslava Brčka. Dědicové majitele mají zájem o obnovu i hospodaření, přestože žijí v zahraničí. Začali dvůr postupně opravovat, na zámečku jsou již rekonstruovány krovy, komíny, střechy, okapy, věžička se zvonem a podstatná část fasády. V současné době je však objekt nabízen k prodeji.

Současně s výstavbou dvora Kalec byla do roku 1716 osídlena vesnice Hubenov celkem 16 sedláky. Polovina z nich pocházela z jiných vesnic na panství, 5 zbylých přišlo z vesnice Loubí, přičemž každý nový osadník dostal od kláštera 14 strychů polí.²⁴⁸

Komplex plaského kláštera i jeho okolí se začíná rokem 1711 postupně stavebně proměňovat výstavbou největších objektů v na celém panství. Jedná se o stavbu konventní budovy jako primárního objektu celého areálu. Půdorys nové konventní budovy je vyobrazen Antonínem Podlahou v soupisu památek.²⁴⁹ Dále se jedná o stavbu poutního kostela Zvěstování Panny Marie a budovu proboštství v Mariánské Týnici v blízkosti města Kralovice.²⁵⁰ Jednalo se o objekty stavebně a technicky velmi náročné a jejich vybudování trvalo desetiletí. Obě stavby byly zahájeny roku 1711 položením základního kamene, přičemž v Plasích se na rozdíl od Mariánské Týnice prováděly první terénní úpravy již od roku 1704.²⁵¹ Během nich se zapouštěly do bažin dubové piloty v počtu 5100 kusů, aby na nich mohl vyrůst celý konvent i s nádvořím.²⁵² S výstavbou

²⁴⁷ Dvory plaských cisterciáků, s. 32

²⁴⁸ Dějiny politického okresu kralovického, s. 300.

²⁴⁹ Podlaha Antonín, Soupis památek, s. 172.

²⁵⁰ Příloha 13, veduta Mariánské Týnice kolem roku 1875.

²⁵¹ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel, s. 265-267.

²⁵² ŘEHÁK, J, sen. ŘEHÁK, J, jun. Nové poznatky o vodním systému kláštera v Plasích. In FÁK Jiří. *Plaský klášter a jeho minulý a současný přínos pro kulturní dějiny*. Plasy: Městský úřad Plasy a Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 2005. s. 39- 48.

kostela v Mariánské Týnici se tak fakticky začíná až roku 1720.²⁵³ Téhož roku je dostavěn ambit u plaské prelatury, který navazuje na její jižní křídlo, pokračuje východním směrem a dále se lomí na sever, kde jej zakončuje příčně situovaná osmiboká kaple. Ta je sklenuta plackou a zastřešena mansardovou střechou²⁵⁴ Ambit navazoval na křídla prelatury a vytvářel pravidelné čtvercové nádvoří. Roku 1828 dal severní část ambitu Metternich zbořit a zdivo využil na stavbu železné huti.²⁵⁵ V roce 1725 byl již v konventu vybudován refektář a některé cely pro řeholníky a část z nich se tak mohla nastěhovat do nových prostor.²⁵⁶ Ze stejného roku zaznamenáváme výstavbu zvoničky na návsi v Nadrybech. Jedná se o drobnou stavbu založenou na půdorysu sférického trojúhelníku s vydutými boky, které mají bosovaná nároží.²⁵⁷ Střecha je osazena tříbokovou stříškou s otevřenou velkou trojbokou lucernou.²⁵⁸ K této zajímavé stavbě byla v roce 1865 přistavěna obdélníková kaple zasvěcená sv. Antonínu Paduánskému.

Navazující stavební akcí plaského kláštera byla přístavba a nástavba kostela sv. Mikuláše v Kozojedech.²⁵⁹ Ta probíhala v letech 1723 až 1727, kdy opat Evžen Tyttl nechal k již dříve zbudované kostelní lodi přistavět nové průčelí kostela, které je osazeno v kameni tesaným opatským znakem a letopočtem 1727.²⁶⁰

Další velkou hospodářskou stavbou plaského kláštera bylo vybudování dvora Hubenov.²⁶¹ Tento barokní dvůr plaského kláštera se nachází v katastru obce Hradecko – Kralovice a je památkově chráněn.²⁶² Dvůr je situován nedaleko hlavní silnice směrem na Žatec při okraji rozsáhlého lesního komplexu, od něhož se výrazně odrážejí jeho červené střechy. Okolí dvora Hubenova, včetně přilehlého lesa, bylo majetkem

²⁵³ Umělecké památky Čech, s. 465.

²⁵⁴ V nádvoří straně na římse kaple je umístěn opatský znak E. Tyttla a po stranách letopočet 1720.

²⁵⁵ Podlaha Antonín, Posvátná místa, s. 88.

²⁵⁶ Podlaha Antonín, Posvátná místa, s. 80.

²⁵⁷ Příloha 23, kaple se zvoničkou zasvěcená sv. Antonínu Paduánskému v Nadrybech.

²⁵⁸ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel.

²⁵⁹ Příloha 25, snímek kostela sv. Mikuláše v Kozojedech se znakem opata Tyttla.

²⁶⁰ Podlaha Antonín, Soupis památek-obrázek vyobrazení půdorysu kostela, s. 48.

²⁶¹ Příloha 27, kolorovaná kresba Martina Prusíka.

²⁶² BUKAČOVÁ, I., FÁK, J., FOUČEK, K., *Severní Plzeňsko I: Historicko turistický průvodce*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2001, 206 s.

plaského kláštera již od roku 1328. Ves zde byla zřízena v roce 1337 a jmenovala se Královská Hora. Bylo zde jen asi 6 osadníků, z nichž jeden, se jmenoval Huben, po němž ves jméno Hubenov nakonec přijala.²⁶³ Vesnice však během husitských válek postupně zanikla a její bývalé území následně patřilo od roku 1545 téměř 200 let pod Kaceřovské panství rodiny Gryspeků. Po bitvě na Bílé hoře získal v roce 1623 v konfiskaci Kaceřovské panství i s bývalou vsí Hubenov plaský klášter. Na počátku 18. století byla ves z rozhodnutí opata Evžena Tytla obnovena. Z důvodu zintenzivnění hospodářské výroby byla později opět zrušena, neboť poddaní kláštera byli z původně vybudované vesnice přemístěni a na pozemcích jejich usedlostí dal opat Tyttl v roce 1729 vybudovat velký hospodářský dvůr.²⁶⁴ Rozsah výstavby dvora dokládají letopočty na jednotlivých stavbách, dle nichž byl velký špýchar dokončen roku 1730 a zámeček až roku 1734.²⁶⁵ Konečnou stavbou na dvoře byla mléčnice,²⁶⁶ jejíž portál nese opatský znak Celestina Stoye. Určuje tak její vznik nejdříve k roku 1738, kdy tento opat nastoupil do funkce na plaském panství.²⁶⁷

Dvůr Hubenov je založen na čtvercovém půdorysu. Hlavní komunikační i kompoziční osa areálu však leží na diagonále, provazující přibližně jižní a severní nároží půdorysného čtverce. V obou nárožích jsou vsazeny výškové dominanty celého dvora. Na jižním nároží je to budova zámečku s průjezdem hlavní brány. Na protějším severním nároží, v poněkud vyšší poloze, je půdorysně shodná stavba sýpky.²⁶⁸ Obě tyto dominanty jsou založeny na půdorysu lehce příčně protaženého šestiúhelníku, mají výrazné mansardové střechy a budova zámečku má lucernovou věžičku s cibulkovou bání. Na obě dominanty stavby navazují vždy dvojice dlouhých přízemních křídel postavených vůči sobě v pravém úhlu. Tato přízemní dlouhá křídla tvoří strany půdorysného čtverce areálu dvora. Nároží na příčné ose půdorysu (diagonále, vedené přibližně ve

²⁶³ Dějiny politického okresu kralovického, s. 146.

²⁶⁴ Dějiny politického okresu kralovického, s. 150.

²⁶⁵ Podlaha Antonín, Soupis památek, s. 26-27.

²⁶⁶ Příloha 28, mléčnice hospodářského dvora Hubenov.

²⁶⁷ Dvory plaských cisterciáků, s. 40.

²⁶⁸ Příloha 28, letecký pohled na dvůr Hubenov a dominanty dvora zámeček a sýpka.

směru západ-východ) byla původně pouze okosena ohradními zdmi, ve kterých byly umístěny brány patrně provozních vjezdů do dvora.²⁶⁹ Tyto zdi s branami propojovaly dvojice dlouhých přízemních křídel. Vlevo od příjezdové cesty k zámečku leží mimo vlastní areál dvora rybník. Myšlenka uspořádat hospodářské dvory na půdorysných obrazcích postavených na koso je připisována architektovi Janu Blažej Santinimu, který projektoval stavby pro plaské cisterciáky až do své smrti v roce 1723.²⁷⁰ Vzhledem k neobvyklému, ale účelnému řešení, jsou návrhy dvorů Hubenov a Kalec jeho nepochybnými díly.²⁷¹ Skutečnost, že dvůr Hubenov se započal stavět až po smrti tohoto architekta, je způsobena zřejmě předstihem, s jakým opat Evžen Tyttl stavby plaského panství plánoval, než došlo k jejich samotné realizaci. Dvory Kalec a Hubenov se tak zřetelně odlišují od starších i novějších hospodářských dvorů na plaském panství zejména pak v jejich celkové kompozici a uplatněním šikmin a radiálních os.²⁷² Po zrušení kláštera v roce 1785 objekt spravoval Náboženský fond, který rozprodal zařízení dvora i kaple a pozemky pronajal rolníkům. Za knížete Metternicha byla praxe obdobná, a tak se na dvoře vystřídal řada nájemců.²⁷³ Roku 1927 dvůr vyhořel a při opravě byly sníženy střechy hospodářských budov. Po válce jako konfiskát užíval areál Státní statek Kralovice. Nový majitel dvora dal obnovit mléčnici a zpracovat projekty na adaptaci stodol pro ubytování s cílem využít areál pro turistiku.

V blízkosti obcí Brodeslavy, Bohy a Kozojedy končí v roce 1735 přestavba dalšího rozlehlého hospodářského dvoru plaského kláštera nazvaného Rohy, jehož výstavba byla zahájena již roku 1725. Jedná se o lokalitu vedle cesty, která směřuje k údolí řeky Berounky protékající dnešní rezervací CHKO Křivoklátsko s nedalekou zříceninou bývalého hradu Krašov.²⁷⁴ Roku 1678 prodává Norbert Adolf Miseroni hrad Krašov,

²⁶⁹ Dvory plaských cisterciáků, s. 40.

²⁷⁰ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel, s. 400-401.

²⁷¹ Dvory plaského kláštera, s. 223

²⁷² Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel, s. 402.

²⁷³ Dvory plaských cisterciáků, s. 40.

²⁷⁴ Podlaha Antonín, Soupis památek, s. 76.

který zdědil po úmrtí svého otce, a přilehlé vesnice Rakolusky, Kozojedy a Bohy plaskému klášteru. Současně s tím i zemědělské dvory Rohy a Borek²⁷⁵ s ovčínem, dvěma mlýny a rybárnou plaskému klášteru vše za 27.500 zlatých rýnských. Hrad nebyl od doby prodeje obýván. V roce 1701 dává opat Evžen Tyttl hrad upravit na letní pobyt řeholníků, kdy pro tyto účely zde byl mimo jiné zřízen refektář a dvě kaple.²⁷⁶

Stejný opat započal v roce 1725 budovat nový dvůr Rohy s ovčínem, o čemž svědčí listina nalezená v roce 1889 při opravě vížky sechutického dvora.²⁷⁷ Ještě před samotnou výstavbou dvora bylo roku 1713 přiznáno k Rohům celkem 429 strychů polí, luk na 42 vozy sena a les.²⁷⁸ Nejprve byla postavena patrová ústřední budova s obytnými křídly a obloukovým průjezdem uprostřed budovy, který je v dnešní době již zazděný.²⁷⁹ Stejnou stavbu popisují Jan Žižka s Josefem Novákem ve své práci *Dvory plaského kláštera* z roku 1981 jako budovu s průjezdem, která měla v patře tři okenní osy rámované lesenami.²⁸⁰ Mansardová střecha zámečku byla dříve zakončena zvoničkou,²⁸¹ přičemž budova měla záměrně vyvolávat vzpomínku na středověké vstupní věže.²⁸² Trámy, které v současné době přesahují obvodové zdi tohoto zámečku, nahrazují římsu pod jeho mansardovou střechou. Hlavní štít zámečku je otočen směrem k hradu Krašov, což má symbolizovat vztah dvora k původnímu správnímu sídlu. Letopočet 1735 určuje dokončení stavby mohutné stodoly na protilehlé straně zámečku s osobními znaky opata Tyttla umístěnými nad všemi čtyřmi vjezdy do stodoly. Na jihovýchodním nároží je postaven menší objekt, jež má nad vstupem kámen s letopočtem 1764, ve kterém měla být sýpka a prostory pro bydlení.²⁸³ Dvůr má obdélníkovou dispozici, kdy protilehlé strany tvoří dominantní

²⁷⁵ Příloha 33, Borek u Kozojed.

²⁷⁶ Dějiny politického okresu kralovického, s. 106

²⁷⁷ Dvory plaského kláštera, s. 206.

²⁷⁸ Dějiny politického okresu kralovického, s. 209.

²⁷⁹ Dvory plaských cisterciáků, s. 34.

²⁸⁰ Příloha 32-33, dvůr Rohy se zámečkem a zazděným průjezdem.

²⁸¹ Vyobrazení dvora z mapy plaského panství.

²⁸² Dvory plaského kláštera, s. 220.

²⁸³ Dvory plaských cisterciáků, s. 34.

zámeček a velká stodola. Další dvě strany tvoří chlévy, kolny a kamenná zeď, ve které byl umístěn vjezd do dvora. Ve dvoře chybí objekt velké centrální sýpky, což nasvědčuje tomu, že dvůr nebyl patrně nikdy dokončen podle zavedených dobových pravidel upřednostňující sýpku jako nejdůležitější stavbu.

Po zrušení kláštera probíhaly ve dvoře opravy, kdy stavební materiál byl dovážen z nedalekého hradu Krašov. Náboženský fond, který dvůr spravoval, pronajal v roce 1796 všechny pozemky na 12 let okolním sedlákům za roční nájem 961 zlatých.²⁸⁴ Z postavených chlévů se zachovala jen nepatrná část přiléhající těsně k zámečku. Na ostatních ještě původních základech dalších staveb byl vystavěn v 50. letech 20. století nový kravín a dvůr byl provozován Jednotným zemědělským družstvem Kozojedy. Na zámečku se v té době také bydlelo. Později byl v rámci restitučního řízení vydán oprávněným majitelům, kteří ho v nedávné době odprodali. Dvůr je v současné době bez hospodářského zvířectva, majitel nechal opravit střechu zámečku s přilehlými budovami. Hezká barokní stavba původně obklopena rybníkem je v současné době volně přístupná.²⁸⁵ V blízkosti dvora je v provozu menší dřevařský závod na výrobu dřevěných palet a řezání dřevěné kulatiny. O využití dvora lze uvažovat ve spojitosti s rozvojem turistiky, přičemž CHKO Křivoklátsko, malebné údolí Berounky a blízkost zříceniny hradu Krašov k tomu dávají dobré podmínky.

Rokem 1736 se dokončuje základní stavba plaského konventu, kterou můžeme hodnotit jako ojedinělou a technicky náročnou stavbu.²⁸⁶ Jedná se o čtyřkřídrou dvoupatrovou budovu kolem čtvercového nádvoří se čtyřmi osmibokými nárožními pavilony a ozdobnými rizality v osách křídel.²⁸⁷ V západní ose křídla stojí kaple sv. Benedikta.

²⁸⁴ Dějiny politického okresu kralovického, s. 209.

²⁸⁵ Příloha 33, dvůr Rohy v roce 1960.

²⁸⁶ Příloha 29, konvent plaského kláštera.

²⁸⁷ Umělecké památky Čech, s. 591.

K jihovýchodnímu nároží konventu je připojeno krátké obdélníkové dvoupatrové křídlo, v jehož patře bývala klášterní nemocnice.²⁸⁸ V západním křídle jsou symetricky podle kaple sdružená dvě šnekovitá schodiště. Fasády konventu člení lizény, rizality a vysoké pilastrové řády. Východní rizalit je zakončen trojúhelníkovým štítem a zastřešen mansardovou střechou.²⁸⁹ V suprafenestře osového okna se nalézá znak opata Evžena Tytla. Nad okny prvního patra rizalitu a nárožních pavilonů spatřujeme zdobné suprafenestry.²⁹⁰ Na východní a západní straně nádvoří vystupují hluboké rizality schodiště. Kolem nádvoří obíhá chodba, sklenutá v přízemí valenou klenbou se stýkajícími se výsečemi a v patře plackami oddělenými pásy.²⁹¹ Klenby chodeb v prvním patře zdobí štukové rámce a fresky z let 1732-1740.²⁹² Refektář zaujímá obě patra rizalitu východního křídla. V prvním patře severního křídla se nachází bývalá klášterní knihovna se stropem sklenutým plackami, které od sebe oddělují pásy. Kaple sv. Benedikta, která sloužila jako kapitulní síň, má vně obdélníkový tvar nezaoblenými nárožními, oválný vnitřek kaple je sklenut kupolí, nad níž se tyčí osmiboká lucerna. Strop zdobí freska.²⁹³ Menší kaple sv. Bernarda se nachází v jihozápadním rondelu. Zevně je obdélná, uvnitř má však kruhový půdorys, stěny člení pilastry a polosloupky a mezi nimi se objevují nehluboké niky. Vnitřek konventu i obě kaple zdobí fresky²⁹⁴ představující mimo jiné výjevy z dějin cisterciáckého řádu od F. A. Müllera z roku 1740, J. Kramolína z roku 1783. Na chodbách 1. patra je fresková výzdoba od J. A. Pinka z let 1732 až 1739.²⁹⁵ Vnitřní úpravy konventu trvaly až do roku 1740.

²⁸⁸ Příloha 30, Santiniho plány k přestavbě konventu, detail východního rizalitu.

²⁸⁹ Podlaha Antonín, *Soupis památek*, s. 176.

²⁹⁰ Suprafenestra je architektonický prvek, který je umístěn nad oknem. Především v baroku dosahovaly tyto stavební prvky velice bohatých a fantastických tvarů. Tento prvek je analogickým prvkem supraporty v případě brány nebo dveří.

²⁹¹ *Umělecké památky Čech*, s. 591.

²⁹² Podlaha Antonín, *Soupis památek*, s. 178-180.

²⁹³ Příloha 46, kaple sv. Benedikta-pohled do kupole kapitulní síně, freska na stropě.

²⁹⁴ Příloha 46, kaple sv. Bernarda.

²⁹⁵ *Umělecké památky Čech*, s. 591.

Velkorysé záměry na vybudování úplného komplexu konventu nebyly nikdy naplněny, stejně tak nebyla plně dokončena výstavba probošství v Mariánské Týnici. Obě velké a finančně náročné stavby, které se navíc časově překrývaly, vyčerpaly klášterní pokladnu do takové míry, že od některých původních návrhů bylo upuštěno. Jen stavba konventní budovy zatížila klášter ročně 25% jeho veškerého finančního výnosu. Právě finanční problémy byly jeden z důvodů, proč nakonec nebyl realizován mohutný klášterní kostel, kterému měl ustoupit dosavadní kostel Nanebevzetí Pany Marie. Podle ideálního vyobrazení klášterních objektů měl být nový mohutný kostel jednolodní, souběžný se západním křídlem se třemi transepty.²⁹⁶ Všechny tři transepty měly navazovat na spojnici s klášterem. Jižní transept měl mít spojovací chodbu s nemocničním křídlem. Severní pak na nynější zadní přístupovou chodbu do konventu. U této varianty je zvlášť působivý pohled na celé průčelí kostela, jež se dostává do stejné linie s prelaturou, s níž je propojeno křídlem konventu symetricky situovaným na opačné straně ke křídlu nemocničnímu.²⁹⁷ Prostřední transept měl pak navazovat na kapitulní síň – kapli sv. Benedikta. Krajní křížení měla být zastřešena kupolí bez tamburu, prostřední transept s kupolí a s tamburem. Z plánu ideálního stavu budov v plaském konventu lze vyčíst, že jeho hlavní vchod neměl být z východního rizalitu, ale ze severního směru do prvního patra, nynějšího severozápadního rondelu.²⁹⁸ Celý konvent s kostelem měl být tak symetrický podle osy: hlavní rizalit – kapitula – střed nového kostela. Půdorysně měl být celý klášterní prostor symetrický podle probíhající osy souběžně mezi severním křídlem konventu a jižním křídlem prelatury, aby tvořil půdorysnou symetrii konventního celku navazující na budovu prelaturu s dominantní sýpkou. I prelatura s ambitem a se sýpkami měly být samy o sobě souměrné podle osy: rizalit prelatury - kaple ambitu - středový prostor tvořený kaplemi sýpek.²⁹⁹

²⁹⁶ Příloha 30, Plasy ideální pohled od západu.

²⁹⁷ BUKAČOVÁ, I. Plaský klášter v historické ikonografii. In FÁK Jiří. *Plaský klášter a jeho minulý a současný přínos pro kulturní dějiny*. Plasy: Městský úřad Plasy a Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 2005. s. 73-78.

²⁹⁸ Příloha 30, Plasy - plány nerealizovaného kostela.

²⁹⁹ Vyobrazení ideálního stavu je znázorněno na nástěnné malbě v refektáři v Muzeum a galerii severního

Aby se dosáhlo této symetričnosti i u sýpek, je na plánu vyznačena situované přístavba severního křídla s obdobou patrové existující kaple tak, že severní a jižní křídlo svírají úhel na východní straně 140°. Všechny hlavní objekty, konvent s kostelem a prelatura se sýpkami, měly být spojeny venkovním ohrazením, jehož průběh by v podstatě tvořil čtverec. Pouze na východní straně měly být dva symetricky konkávní výběžky, jeden proti východnímu rizalitu konventu a druhý proti sýpkám. Tak by bylo dosaženo celkové symetrie klášterního komplexu.³⁰⁰

Na konci stavebně bohatého období působení opata Evžena Tytla na plaském panství byla vystavěna obvodová zeď kolem původního hřbitova v Kozojedech, jež se nachází vedle kostela sv. Mikuláše. Souběžně podél průčelí kostela jsou ve zdi umístěny dva vstupy na hřbitov s pískovcovým ostěním, které nesou v klenáku znak opata Evžena Tytla. Po stranách uprostřed je pak vytesán letopočet 1737.³⁰¹

5.5 Stavební činnost plaského kláštera za opata Celestina STOYE

Období desetiletého působení opata Celestina Stoye³⁰² na plaském panství se vyznačuje zachováním tempa již započaté výstavby rozsáhlých staveb. Jak bylo již uvedeno, vnitřní úpravy a výzdoba konventní budovy probíhala až do roku 1740, přičemž po jejím ukončení bylo zintenzivněno úsilí na výstavbě poutního kostela Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici. V roce 1741 je klášteřem dokončena stavba fary v Žebnici, která zůstala po husitských válkách v majetku plaského kláštera.³⁰³ Jedná se o původní jednopatrovou budovu, která má

Plzeňska v Mariánské Týnici, příloha 31.

³⁰⁰ Příloha 31, Plasy – ideální pohled od jihu včetně nerealizovaného kostela.

³⁰¹ Příloha 25, Kozojedy – hřbitovní zeď kostela se znakem E. Tytla a letopočtem 1737.

³⁰² Opat **Celestin STOY** se narodil 8. 1. 1700 v Olešné u Rakovníka. Studoval na koleji sv. Bernarda v Praze, prodělal v Plasích novicát, prošel klášterními funkcemi ekonomického charakteru. Studoval v Praze filozofii a teologii a tam také v letech 1724-1728 působil. Podpřevorem byl jmenován 18. 9. 1730 a 16. 6. 1738 byl zvolen 51 hlasy opatem. Byl velice pečlivý a oblíbený a proto byl za opata vybrán. Věnoval se stavbám, postavil kostel sv. Jiří v Kostelci, faru v Žebnici, obnovil vyhořelý dvůr v Lomanech a pokračoval ve výstavbě Mariánské Týnici až po kopule. Klášter v Plasích dal vyzdobit obrazy., Z funkce vizitátora dohlížel na kláštery, při cestě dostal horečku a 27. 9. 1748 ve 49 letech zemřel. Je pohřben v Plasích. (Benedikt SCHEPPL, Lapis Sepulchralis Fundatoris-překlad)

³⁰³ Podlaha Antonín, Posvátná místa, s. 108 – 109.

obdélníkový půdorys s mansardovou valbovou střechou. Od vjezdového portálu pokračovala ohradní zeď, která byla později rozebrána.³⁰⁴

Stejného roku byla klášterem přistavěna předsíň k románskému vstupnímu portálu na jižní straně kostela sv. Mikuláše v Potvorově. Původně se jedná o krásnou románskou stavbu ze třetí čtvrtiny XII. století. Stavba má sedlovou střechu a skládá se z obdélníkové lodi a polokruhové apsidy.³⁰⁵ Je vystavěna z kamenných pečlivě otesaných kvádrů, přičemž její pozdější přístavby z let 1785 a 1825 narušují původní románský architektonický styl.³⁰⁶

Z důvodů válečných událostí o rakouské dědictví ve 40. letech 18. století je částečně v útlumu i stavební činnost kláštera. V této době je budován v Kostelci kostel sv. Jiří ve stylu barokní gotiky.³⁰⁷ Stavba byla zahájena rokem 1741 a trvala do roku 1744.³⁰⁸ Původně gotická stavba ze 14. století byla přestavěna na jednolodní kostel obdélníkového půdorysu. Průčelí čelní lizény, okna a niky s lomeným obloukem a trojboká okna. Vstupní kamenný portál rovněž s lomeným obloukem nese vystupující stříškovou římsu s letopočtem 1744. Na bočních fasádách jsou umístěna okna s lomeným obloukem, z hladké fasády presbytáře vystupují opěrky. Presbytář je uvnitř sklenout valenou klenbou s lunetkami a sítí štukových žeber, imitujících gotickou síťovou klenbu. Nad vítězným obloukem vidíme pískovcovou kartuši s pamětním nápisem a letopočtem 1741. Sakristie má valenou klenbu s lunetkami.³⁰⁹ Nová ohradní zeď hřbitova má brány datované až roku 1749, přičemž letopočty jsou umístěny po stranách kamenného portálu.³¹⁰ Kromě zmiňované stavební činnosti opravují cisterciáci hospodářské zázemí u samotného

³⁰⁴ Letopočet zhotovení je uveden v pískovcové kartuši se jménem opata Celstýna Stoye. Nad okny v prvním patře budovy je umístěn opatský znak C. Stoye.

³⁰⁵ Podlaha Antonín, *Soupis památek*, s. 202-203.

³⁰⁶ Podlaha Antonín, *Soupis památek*, s. 211.

³⁰⁷ Příloha 22, kostel sv. Jiří v Kostelci.

³⁰⁸ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini-Aichel, s. 417.

³⁰⁹ *Umělecké památky Čech*, s. dohledat

³¹⁰ Příloha 22, detail zdi s kamenným portálem.

plaského konventu,³¹¹ když zde byla dokončena obnova plaského mlýna.³¹²

Během roku 1747 se dostavují nové části velkého hospodářského dvora v Plasích. K původní stavbě z roku 1699 přibyly v severním křídle nové chlévy a kolny. Tehdy byla odstraněna hranolovitá, pravděpodobně gotická věž, která je viditelná na Willenbergrových, Vogtových a Wernerových nejstarších vyobrazeních plaského kláštera.³¹³ Zbudované chlévy se staly po architektonické stránce jedinou stavbou toho druhu na celém plaském panství. Jejich vnitřek má valenou klenbu lunetkami a na nádvoří straně se nachází portálové niky s půlkruhovými oblouky. Chlív, zastřešený sedlovou střechou, je asymetricky rozdělen věží, pod níž byla umístěna kaple sv. Floriána. Mezi chlévy a kostel Pany Marie Růžencové byly vestavěny kůlny, které nechal zbořit Metternich společně s kostelem v roce 1828. Půdorysný podkovovitý tvar staveb plaského dvora rozdělila na dvě poloviny mléčnice postavená roku 1747. Ve dvoře byla umístěna jako terasa a vytvářela z původního šikmého terénu dvě rovná nádvoří.³¹⁴

V závěru působení opata Celestina Stoye je v roce 1748 dokončen ambit u poutního kostela Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici. Vedle těchto hlavních staveb byla v tomto období dokončena stavba malé mléčnice na dvoře v Hubenově. Mléčnice má jehlancovou střechou se znakem opata Celstina Stoye v pískovcovém překladu nade dveřmi a v nedávné době byla celkově rekonstruována.³¹⁵

³¹¹ Příloha 16, Plasy, klášterní mlýn.

³¹² V zadní straně dochované části je v pískovcové desce vytesán nápis: Restauravit Celestinus Stoy ABBAS Plassensis. 1746.

³¹³ Příloha 6, nejstarší vyobrazení plaského kláštera.

³¹⁴ Na kamenném překladu dveří je vytesán chronogram: OeConoMla Ita aXIgente aqVa fVIIt In DVCta qVInta aVgVstl = (rok 1747).

³¹⁵ Příloha 28, mléčnice ve dvoře Hubenov.

5.6 Stavební činnost plaského kláštera v období opata Silvestera HETZERA

V průběhu roku 1751 dokončuje klášter hrubou stavbu poutního chrámu Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici.³¹⁶ Dále je však pracováno na jeho úplné dostavbě a vnitřní výzdobě a tato práce je ukončena až v roce 1764 společně s přilehlým proboštvím.³¹⁷

V roce 1748 je započato se stavbou kaple sv. Jana Křtitele v Hodyni, která je klášterem dokončena roku 1751.³¹⁸ Jedná se o vyšší barokní stavbu čtvercového půdorysu s konkávně vyhloubenými nárožními a dvěma obdélníky na šířku situovanými prostory v ose, kde je umístěn presbytář. Nad západním průčelím je trojhranný štít, za ním na střeše lucernovitá vížka s barokní stříškou. Boční fasády člení při nárožích sdružené pilastry. Hlavní prostor skenuje placková klenba se štukovým zrcadlem u vrchu, presbytář a vstupní část jsou sklenuty valenou klenbou. Kruchta umístěná v západní části není podklenuta. V bocích jsou veliká obdélníková okna se segmentovým zaklenutím, za oltářem a na kruchtě jsou obdobná menší okna.³¹⁹ Uvnitř nad vstupním portálem je umístěn znak opata Silvestera Hetzera s písmeny S. H. A. P.³²⁰ Pod tímto znakem je pískovcová kartuše s chronogramem, který v sobě skrývá letopočet 1751.³²¹ Kromě budování kaple v Hodyni a stavební činnosti v Mariánské Týnici provádí klášter v 50. letech úpravy a rekonstrukce hospodářských dvorů Lednice, Třemošnice, Lomany, Býkov a Kalec. U prvních tří byly stavební úpravy dokončeny roku 1752.

³¹⁶ Nad portálem je umístěn kamenný znak opata S. Hetzera, pod ním je v pískovcové desce vytesán chronogram se stručnými dějinami stavby a letopočty: Marle DeIparae ab angeLo saLVtatae abbas EVgenIVs Nigere CoepIt, sVCCessor CoeLestInVs hVIC aVgVatIssIMae CoeLI regInae strVere ContInVaVIt, SILVester abbas In PLass VtrIVsqVe anteCessorIs Labores aetno VIRgInIsCVLtVI feLICIter CoMpLeVIt. (letopočty 1720-1748-1751)

³¹⁷ Umělecké památky Čech, s. 465.

³¹⁸ Příloha 24, kaple sv. Jana Křtitele.

³¹⁹ Podlaha Antonín, Soupis památek, s. 25.

³²⁰ Silvester Hetzer, abbas Plassensis. Příloha 24.

³²¹ Chronogram: VoCI aeTernI VerBI bestIssIMo Ioanni baptIstae SILVester abbas De PLassIo eXstrVXIIt. (letopočet 1751).

Vesnice Lednice byla původně založena opatem plaského kláštera Jakubem právem zákupním v roce 1399 a na pozemcích zde hospodařilo asi 15 poddaných. O dvě století později dochází k náboženským sporům mezi protestantskými sedláky a přísně katolickou vrchností – plaským klášterem. Část nespokojených poddaných dlouhodobě přetěžovaných stále narůstající robotou a finančními požadavky opatství opouští vesnici. Opat Adam Wild zakládá v Lednici dvůr a připojuje k němu uvolněné pozemky.³²² Po třicetileté válce je ves vypálená a částečně vylidněna. Gryspekovské državy, které dříve územně oddělovaly Lednici od klášterních pozemků, opět připadly k plaskému panství a Lednice se stává centrem podstatně většího hospodářství. Ke dvoru tak patřilo 390 strychů polí a luk na 30 vozů sena.³²³ V polovině 18. století za opata Silvestra Hetzera³²⁴ je lednický dvůr zásadně přestavěn v pozdně barokním duchu. V první fázi rekonstrukce v roce 1752 byla v zámečku zřízena kaple sv. Floriána s přílehlou místností pro přechodný pobyt plaských řeholníků, která byla nádherně vyzdobena.³²⁵ Přestavbu areálu dokončuje v roce 1757 opat Fortunát Hartmann, jehož znak zdobí hlavní portál zámečku. Tento letopočet nesla původní klenutá brána zbořená v druhé polovině 20. století.³²⁶

Oproti honosným klášterním dvorům realizovaných podle Santiniho návrhů v předchozím období je Lednice charakterizována jednoduchostí a efektivitou.³²⁷ Barokní okázalost je nahrazena velkorysostí v předznamenání nových stavebních stylů. Účelnost koncepce umožnila dvoru přežít další staletí zemědělského hospodaření v měnících se společenských podmínkách bez přílišných devastujících zásahů. Dvůr

³²² Dějiny politického okresu kralovického, s. 176.

³²³ Dějiny politického okresu kralovického, s. 178.

³²⁴ Opat **Silvester Hetzer** narozený 30. 6. 1690, pocházel z Rakovníka. Studoval na koleji sv. Bernarda v Praze, noviciátem prošel pod vedením Benedikta Scheppele. Stal se kantorem a učitelem noviců a působil jako farář v Kralovicích. Opatem byl zvolen 26. 10. 1748 (neuvádí se kolika hlasy). Pokračoval ve stavbě Mariánské Týnice- kopuly kostela nechal vymalovat od malíře Sirada Noseckého ze strahovského kláštera, nechal pořídit do M. Týnice mramorový oltář od Lauermana a sochy od Platzera. Rozšířil kostel v Plané, postavil kapli v Hodyni, v Lednici nechal postavit dvůr. Zemřel v dobrém věku 65 let 30. 6. 1755. (Benedikt SCHEPPL, Lapis Sepulchralis Fundatoris-překlad)

³²⁵ Dějiny politického okresu kralovického, s. 178.

³²⁶ Dvory plaských cisterciáků 221

³²⁷ Příloha 34, dvůr Lednice s opravenou střechou zámečku.

Lednice má stejný tvarový půdorys jako obdobné dvory Lomany a Třemošnice. Po zrušení kláštera přechází statek do správy Náboženského fondu. V kapli se usadil až do své smrti v roce 1807 bývalý plaský řeholník Anastasius Kinda. Roku 1813 bylo vynaloženo 15000 zlatých na opravu střech.³²⁸ Pozdější zemědělská velkovýroba doplnila areál o několik přístavků, kolen a garáží a v interiéru zámečku byly původní barokní portály nahrazeny unifikovanými dveřmi v kovových zárubních. Závažným zásahem narušující barokní ráz stavby pak bylo proražení nového vstupu v západní stěně zámečku.

Dvůr Lomany byl k původní državě plaského kláštera vrácen roku 1623 jako důsledek stavovského povstání a bitvy na Bílé hoře společně s celým konfiskovaným kaceřovským panstvím rodiny Gryspeků. Podle Kateřiny Charvátové byl tento zmiňovaný dvůr původně středověkou grangíí.³²⁹ V následujících letech v průběhu třicetileté války byla ves s přilehlým dvorem vypálena. Václav Kočka uvádí, že v roce 1654 byl v Lomanech jen ovčín s ovčákem a dva pacholci. Ve stejném zdroji je uváděno, že roku 1672 byla při zmiňovaném ovčíně postavena chalupa pro myslivce za 20 kop. Myslivec jménem Jakub zde bydlel do roku 1695 a následně po něm další jménem Jakub Polák.³³⁰ Stavba nového hospodářského dvora v Lomanech³³¹ probíhala v letech 1681 až 1699 za působení plaského opata Ondřeje Trojera, který dvoru přidělil 331 strychů polí, luk na 36 vozů sena a 21 vozů otavy.³³² V průběhu roku 1745 ves vyhořela a požár poškodil i dvůr, který byl následně stavebně obnovován plaskými opaty Silvestrem Hetzerem a Fortunátem Hartmannem. Rokem 1752 je datováno stavění mléčnice v prostoru dvora, jejíž portál nese osobní znak opata Hartmanna, berlu s kotvou.³³³ O zajímavém stavebním řešení mléčnice se zmiňují i Jan Žižka a Josef Novák ve své práci *Dvory*

³²⁸ Dějiny politického okresu kralovického, s. 178.

³²⁹ CHARVÁTOVÁ, K. Vztah dvorů k vesnickému osídlení na panstvích cisterckých klášterů v Čechách. In NEKUDA, Vladimír. *Archeologia historica* 11/86. 1. vyd. Olomouc: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1986, Klášterní dvory 1150-1250. s. 461-467.

³³⁰ Dějiny politického okresu kralovického, soudní okres manětínský, s. 143.

³³¹ Příloha 35, Lomany s objektem mléčnice jako primární stavbou dvora.

³³² Dějiny politického okresu kralovického, soudní okres manětínský, s. 143.

³³³ Lomany, znak opata Hartmanna na klenáku mléčnice.

plaského kláštera, kde vyzdvihují její bohaté architektonické členění a vyjadřují důležitost mléčnice ve dvoře, který se specializoval na chov dobytka.³³⁴ Na dvoře není vybudovaný zámeček ani sýpka a dominantní stavbu zde představuje právě zmiňovaná mléčnice. Dvůr má téměř čtvercový půdorys, který tvoří chlévy a samostatně stojící stodola. V čele dvora po bocích vstupní brány jsou umístěny obytné prostory. V ose dvora leží mléčnice, jejíž fasádu zdobí lizény. Nízko položená okna pak vyvažují omítkové obdélníky. Valbová střecha nese zvoničku.³³⁵ V roce 1924 byl velkostatek Lomany vyvlastněn dle zákona o pozemkové reformě a následně majetkově rozdělen mezi několik místních občanů.

Ves Třemošnice patřila ještě roku 1420 plaskému klášteru, ale z rozhodnutí krále Zikmunda byla darována společně s jinými vesnicemi bratrům Bedřichovi a Janovi z Kolovrat za jejich služby, které mu prokazovali proti odbojným husitům.³³⁶ V polovině 16. století nastává všeobecný rozvoj zemědělského podnikání a jsou stavěny vrchnostenské dvory. Plaský opat Ondřej Trojer nechal postavit dvůr v Lomanech a ovčiny v Kaceřově, Býkově a Třemošnici. Roku 1753 přibyla v Třemošnici mléčnice³³⁷ a samotná barokní přestavba dvora byla prováděna přibližně v rozmezí let 1755 až 1764, kdy byla Třemošnice vybavena i dominantní budovou, zámečkem.³³⁸ Dvůr měl obdélnou dispozici, která byla naproti zámečku uzavřena velkou stodolou. Po delších stranách byly převážně budovy tvořené chlévy. Patrový zámeček byl průčelím nasměrován k jihovýchodu a celý dvůr pak stál po směru toku říčky Třemošenky.³³⁹ Nad vchodem do zámečku byl umístěn kamenný erb plaského kláštera se znakem Fortunáta Hartmanna.³⁴⁰ V době, kdy zámeček stál ještě neporušený, byla zřejmá jeho návaznost

³³⁴ Dvory plaského kláštera, s. 221.

³³⁵ HORYNA, M., BUKAČOVÁ, I., *Lomany, stavebně historický průzkum*, 2003, 10 s. Muzeum a galerie severního Plzeňska, sign. 9970/2006 II. 6-67.

³³⁶ Dějiny politického okresu kralovického, s. 72

³³⁷ Dvory plaských cisterciáků, s. 31 (letopočet byl v nadpraží okna s monogramem opata S. Hetzera).

³³⁸ Příloha 37, Třemošnice – vyobrazení dvora z mapy plaského panství.

³³⁹ Dvory plaského kláštera, s. 213

³⁴⁰ Dvory plaských cisterciáků, s. 31

na architektonické řešení dominantních staveb plaského kláštera. Jan Žižka ve své práci *Hospodářské dvory kláštera v Plasech* uvádí, že průčelí zámku v Třemošnici se podobá nejvěrněji hlavnímu průčelí plaského konventu. Podobnost spatřuje ve vstupním portálu s masivním klenákem, kde je umístěn znak opata a použití hladkých lesen rámuujících dvouvrstvé okenní ostění v hlavním průčelí zámku. Dále uvádí, že dvůr Třemošnice sloužil pravděpodobně jen k chovu dobytka a ovcí, jelikož zde nebyla vybudována sýpka na obilí.³⁴¹ Po zrušení kláštera bylo celé panství předáno do správy Náboženského fondu, který v roce 1826 odprodal majetek i s obcemi Hromnice a Žichlice knížeti Metternichovi.

V pamětní knize „*K dějinách obce Žichlice*“, uložené na obecním úřadě v Hromnici je poznamenáno, že dvůr Třemošnice byl začleněn k nedaleké obci Žichlice a při číslování obytných domů obdržel číslo 21. Následně při sestavování stabilního katastru kolem roku 1840 připadlo dvoru číslo 26 a chalupě ovčáka číslo 27, jelikož ve vsi přibylo mezi tím několik nových domů. V pamětní knize jsou údaje o tom, že třemošenský dvorec architektonicky nijak nevynikal a jednalo se o stavení podobné faře.³⁴² Ve stejné knize, na straně 257, je proveden zápis, že ve dvoře je obilnice, do níž se může vejít až 400 strychů obilí. Je zde také zmiňován nově postavený ovčín, v němž je okolo 550 kusů ovčího a hovězího dobytka, a poblíž postavená chalupa, v níž žili pacholci ovčáka.³⁴³ V tomto údaji je zjišťován rozpor s tvrzením Jana Žižky v práci *Hospodářské dvory kláštera v Plasech z roku 1995*, který uvádí, že ve dvoře nebyla sýpka či obilnice postavena. Dvůr Třemošnice byl následně vlastněn i pronajímán, o čemž svědčí zápis v pamětní knize obce Žichlice, který je psán učitelem Matějem Jandíkem. Zde je na str. 58 až 59 údaj z roku 1924 o rozparcelování pozemků dvora Třemošnice a uvedena jména vlastníků. V zámku dvora se ještě v 70. letech minulého století bydlelo, ale vzhledem k jeho špatnému stavu byl zbořen. Na místě bývalého dvora Třemošnice jsou dnes postaveny objekty firmy

³⁴¹ *Hospodářské dvory kláštera v Plasech*, s. 58-65.

³⁴² VALEŠ, František. Pamětní kniha- *K dějinám Žichlic*, s. 260

³⁴³ VALEŠ, František. Pamětní kniha-*K dějinám Žichlic*, s. 257.

Truhlářství Rott, která se zabývá výrobou nábytku z masivního dřeva. Z bývalého dvora se zachovala pouze stodola, která dnes slouží jako sklad.³⁴⁴

Během terénního výzkumu byl fotografován obrázek dvora Třemošnice bez datace jeho vzniku, který poskytla při výročí 820 let založení obcí Hromnice a Žichlice paní Kučerová z Hromnice. Při rozhovoru bylo od jmenované zjištěno, že obraz dvora maloval na objednávku jejího otce místní malíř Josef KAREL asi před 90 lety a jedná se o zachycení skutečného stavu dvora Třemošnice v době vzniku obrazu.³⁴⁵

V průběhu let 1752 -1753 byla klášteřem vybudována fara a přestavěn kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plané nad Mží. Budova má obdélníkový půdorys s vysokým stanovým zastřešením. Fasádu člení okna a lizénové rámce. Dnes je objekt po požáru hezky opraven.³⁴⁶

Původně gotický farní kostel v Plané byl přestavován opatem Trojerem v roce 1688.³⁴⁷ Následné stavební úpravy v období let 1752 – 1753 se týkaly západní části kostela, kdy se stávající obdélníkový půdorys lodě rozšiřuje. Západní průčelí kostela zdobí v nárožích lizény a uprostřed obdélníkové segmentově ukončené okno s klenákem, který dosahuje ke korunní římsě. Nad západním průčelím se vypíná hranolovitá věž, která byla přistavěna v roce 1784 a je zastřešena barokní bání s lucernou.³⁴⁸ Vnějšík pětibokého presbytáře, který je sklenut křížovou klenbou, člení opěrky a hrotitá okna. Rozšířenou část lodě zdobí lizény. Vstupní kamenný portál, umístěný v průčelí kostela, nese letopočet 1752 a znak plaského klášteřa.³⁴⁹ Nad portálem je umístěné segmentově zakončené obdélníkové okno.

³⁴⁴ Příloha 37, původní stodola dvora Třemošnice.

³⁴⁵ Příloha 37, malovaný obraz dvora Třemošnice.

³⁴⁶ Příloha 25, opravená budova fary v Plané nad Mží.

³⁴⁷ Znak opata Ondřeje Trojera je umístěn v kostele nad vítězným obloukem.

³⁴⁸ Příloha 25, hranolovitá věž kostela.

³⁴⁹ Umělecké památky Čech, s. 589.

5.7 Stavební vývoj kláštera v období opata Fortunáta HARTMANNA

Předposledním opatem plaského kláštera byl Fortunát Hartmann,³⁵⁰ který nastoupil do úřadu v roce 1755. Jeho činnost nejprve spočívala v ukončení rozestavěných objektů především rozsáhlé stavby probošství v Mariánské Týnici a rokem 1753 započatou opravou hospodářského dvora Býkov, která byla dokončena v roce 1756.³⁵¹ Opravy dvora zahrnovaly chlévy, sýpky a vybudování nových kolen pro zemědělské pvozy. Ještě roku 1753 byla vlevo od vstupní brány vystavěna mléčnice, o čemž svědčí znak předcházejícího opata Silvestera Hetzera s monogramem a letopočtem vytesaným do pískovcového překladu nad vstupními dveřmi.³⁵² Touto stavební činností nebyl narušen architektonický charakter dvora.

Zájezdní hostinec Na Dyškance v obci Hadačka byl klášterem dostavěn v roce 1756.³⁵³ V souvislosti s výstavbou dvora Sechutice se již v roce 1558 zmiňuje Kaceřovský urbář nejen o tehdejší výstavnosti dvora, ale i o rozsahu hospodářství, jehož základ tvořily kromě polí a lesů také rybníky a především pivovar s krčmou.³⁵⁴ Zda má barokní objekt hospody „Na Dyškance“ se znakem opata F. Hartmanna a letopočtem 1753 v štítu spojitost s touto gryspekovskou krčmou, není zatím zcela prokázáno, i když její původní název „Na Toskance“ údajně připomíná toskánské

³⁵⁰ Opat **Fortunát Hartmann** se narodil v Plzni 12. 8. 1714. Studoval kolej sv. Bernarda v Praze, dále studoval filozofii, teologii a kanonické právo. Stal se profesorem teologie a filozofie v Praze. Od roku 1731 působil v klášteře v Plasích, kde byl převorem a 26. 6. 1755 byl 28 hlasy zvolen plaským opatem. Roku 1764 byl ustanoven vizitátorem a generálním vikářem pro cisterciácké kláštery v Čechách, na Moravě a v obojí Lužici. Byl vzdělaný, sám učil řeholníky, vynikal náboženskou horlivostí a láskou ke svým bratřím. Dokončil vnitřní výzdobu Mariánské Týnice, kde nechal postavit dva oltáře-první Janu Nepomuckému a druhý 14 pomocníkům. Bylo dokončeno nové probošství v M. Týnici, které bylo pro řeholníky pohodlné. Bohatě vybavil religiózními předměty plaský kostel, obohatil pozemky plaského kláštera- přikoupil panství Bělá v dražbě, postavil nové fary v Bělé, Oboře a Potvorově. Získal pro klášter ostatky světců. Opravil Krašov a Kaceřov a koupil v Rakovníku děkanský dům, který byl určen pro ubytování řeholníků cestujících do Prahy. Umírá v 65 letech 10. srpna 1779. (Benedikt SCHEPPL, Lapis Sepulchralis Fundatoris-překlad)

³⁵¹ Příloha 19, o ukončení oprav vypovídá opatský znak F. Hartmanna s letopočtem 1756 nad vjezdovým portálem do dvora.

³⁵² Příloha 19, vchod do mléčnice s letopočtem a znakem S. Hetzera.

³⁵³ Příloha 38, Hadačka - někdejší zájezdní hostinec plaského kláštera Na Dyškance, dříve Na Toskance.

³⁵⁴ Dějiny politického okresu kralovického, s. 210-211.

stavitele tehdejšího renesančního dvora Sechutice.³⁵⁵ Hostinec má půdorys podkovitého tvaru, v průčelí má fasádu členěnou lizénami a trojúhelníkovým štítem.

Jako další hospodářský objekt byla klášterem zbudována myslivna v Třebekově, která pochází z roku 1760.³⁵⁶ Její současná roubená podoba s povalbovou střechou byla vytvořena pozdějšími úpravami a není tak zcela zřejmé, do jaké míry si zachovala svůj původní vzhled. Území kolem Třebekova bylo zaměřeno především na lesní hospodářství.

Stavbu fary v Oboře započal a dokončil klášter roku 1760. Jde o jednopatrovou budovu obdélníkového půdorysu s valbovou střechou.³⁵⁷ Její původní podoba měla analogii s Žebnickou farou.

V roce 1761 přestavuje klášter dvůr ve Vrtbě na bělském statku, který zakoupil v roce 1757.³⁵⁸ Prováděný rozsah této přestavby není znám, jednalo se zřejmě o přístavbu stodoly, která má obdélníkový půdorys se dvěma vjezdy a valbovou střechou. V téže době dochází také k zastřešení hradu Krašov v blízkosti dvora Rohy.³⁵⁹ Na hospodářském dvoře v Plasích byla postavena roku 1762 kolna pro povozy, jež byla umístěna na stávající mléčnici z roku 1746.³⁶⁰ U výstavby plaského dvora nemohla být použita kompoziční volnost rozlehlých venkovských dvorů a stavba kolny byla navržena s úmyslem maximální úspory potřebného místa.³⁶¹ Touto stavbou prakticky končí budování hospodářského dvora v Plasích, který si z větší části zachoval svoji podobu do dnešních dní.

Během let 1764 až 1765 dochází k podstatné přestavbě vnitřních částí klášterního domu v Plzni. Zároveň byly orámovány římsy u portálu, jehož hlavní ostění pochází z roku 1681. Dům má dnes šedivou fasádu, opatský znak nad hlavním vjezdovým portálem již není. Ve vnitřní klenbě

³⁵⁵ Dvory plaských cisterciáků, 9.

³⁵⁶ Dějiny politického okresu kralovického, s. 261.

³⁵⁷ Dějiny politického okresu kralovického, s. 107.

³⁵⁸ Znak Fortunáta Hartmana s letopočtem 1761 je umístěn na stodole.

³⁵⁹ Dějiny politického okresu kralovického, s. 106.

³⁶⁰ Příloha 31, znak opata Hartmanna na objektu kolny.

³⁶¹ Dvory plaského kláštera, s. 209.

vjezdového portálu je vytesaný již zmiňovaný letopočet 1681.³⁶² Klášterem byla za stavební práce, které prováděl zednický mistr Eugen Prusák³⁶³, uhrazena částka 848 zlatých.

Rokem 1764 končí posledními stavebními pracemi dostavba a výzdoba proboštství v Mariánské Týnici, jejíž vybudování trvalo dlouhých 53 let.³⁶⁴ Během této doby zde byla postavena jednopatrová budova zhruba podkovitého půdorysu a vpředu výrazně vystupujícím rizalitem s mansardovou střechou. Fasády stavby člení plastická pole, lizény a jednoduchá okna. Okna rizalitu mají zdobné suprafenestry s bohatě profilovanými stříškovými římsami.³⁶⁵ V průčelí proboštství je na rizalitu umístěn opatský znak F. Hartmanna s letopočtem 1764, který v tomto roce vysvětil slavnostně kostel i proboštství za přítomnosti osazenstva celého plaského konventu.³⁶⁶ Refektář v prvním patře je v přední části plochostropý se štukovým zrcadlem a dvěma nástropními a nástěnnými malbami z roku 1768 se znakem opata Fortunáta Hartmanna na sloupu uprostřed.³⁶⁷ Finální výzdoba proboštství a kostela pokračovala i po jeho slavnostním vysvěcení.³⁶⁸ Proboštství se úzkou střední spojovací chodbou napojuje na presbytář kostela. Půdorys presbytáře tvoří podstavec půdorysného kříže chrámu.³⁶⁹ Po stranách této spojnice jsou symetricky dvě zvonice, které zastřešovaly bane s lucernami, později byly v rozmezí let 1901 a 1907 odstraněny.³⁷⁰ (Dnes jsou opět na svém místě.) Původní podoba objektu proboštství s báními a situace po jejich sejmutí je publikována Antonínem Podlahou.³⁷¹

Poutní kostel dokončený zhruba roku 1751 má půdorys rovnoramenného řeckého kříže s otupenými rohy se čtvercovou střední částí. Nad jeho středem se vypínala mohutná kopule s lucernovitou věží

³⁶² Příloha 8, dům plaských cisterciáků v Plzni, Dominikánské ulici.

³⁶³ MACHÁČEK, F., *Dvě studie k dějinám Plzně a Plzeňska*. Plzeň 1931, s. 107.

³⁶⁴ Podlaha Antonín, *Posvátná místa*, s. 23.

³⁶⁵ Příloha 12-13.

³⁶⁶ Podlaha Antonín, *Posvátná místa*, s. 23.

³⁶⁷ Podlaha Antonín, *Posvátná místa*, s. 27.

³⁶⁸ Příloha 13- 14, fresky v kostele a refektáři M. Týnice.

³⁶⁹ Podlaha Antonín, *Soupis památek-obrázků půdorys poutního kostela a proboštství*, s. 235.

³⁷⁰ Příloha 14, M. Týnice v roce 1905 až 1920.

³⁷¹ Podlaha Antonín, *Posvátná místa*, s. 22- 23.

a vysokým křížem, která byla kryta mědí. Čtyři ramena chrámu měla nízké jehlancové osmiboké střechy kryté prejzy.³⁷² Kolem střech je kamenné balustrádové zábradlí, zdobené kamennými vázami. Uvnitř chrámu jsou na nárožích pilíře s barokními hlavicemi se šesticípou prskavou hvězdou v abaku. Patky pilířů tvoří kamenné kvádry. Podobně jsou členěny zdi na vnější straně. Uvnitř kupole byla freska s biblickým námětem, která se roku 1920 zřítla společně s kupolí.³⁷³ Nad vchodem do sakristie je umístěn znak opata Celestina Wenera, nad ním se nachází dvojité okno do oratoře. Na bočních stěnách presbytáře a bočních křídlech jsou pod segmentově zakončenými okny ve štukových rokokových rámcích nástěnné malby. V severní apsidě byla kruchta, která se zřítla také v roce 1920. Uvnitř nad portálem je kamenný znak opata Silvestra Hetzera a pod ním deska s vytesaným chronogramem. Na západní straně je k boku chrámu připojen ambit. Obdobný měl být vystavěn i na jeho východní straně, ale k realizaci návrhu již nedošlo.³⁷⁴ Ambit, obklopující čtvercový dvůr, má otevřené, půlkruhové sklenuté arkády. V každém rohu je otevřená v půdorysu šestiboká kaple krytá mansardovou střechou. Uprostřed každého ze tří křídel ambitu je vchod vedoucí ven. V nárožních kaplích nad bývalými oltářími menzami jsou fresky.³⁷⁵ Svým stavebním stylem připomíná ambit arkádovou chodbu a kapli u plaské prelatury. Po zrušení kláštera sloužil tento prostor například k uskladnění sena, jak se o tom zmiňuje Antonín Podlaha.³⁷⁶

V dnešní době je vzácná památka skvostně opravena. Spolek pro záchranu Mariánské Týnice s přispěním státních orgánů v průběhu let postupně opravoval ambity a provizorně zastřešil kostel, přičemž v roce 2005 byla na své místo vznesena hlavní kupole chrámu. Restaurátorské a stavební práce uvnitř objektu však pokračují až do dnešní doby, kdy je aktuálně budována jedna z chybějících kaplí západního ambitu. Opravená dominanta poutního kostela a proboštství v Mariánské Týnici

³⁷² Podlaha Antonín, Posvátná místa, s. 24.

³⁷³ Příloha 13, lucerna kostela s novou freskou v dnešní podobě.

³⁷⁴ Příloha 12, medailon M. Týnice v ideálním stavu z refektáře proboštství.

³⁷⁵ Příloha 14, freska v ambitu.

³⁷⁶ Podlaha Antonín, Posvátná místa, s. 26.

působí v okolní krajině monumentálně. Nad středem chrámu se tyčí vysoká kupole s bání a křížem a celkový účinek je zvyšován přítomností nedaleké vodní plochy, jejíž klidná hladina znásobuje v odlesku dominantnost a velkolepost této stavby.³⁷⁷ Je zřejmé, že tento objekt patří k nejkrásnějším architektonickým dílům nejen na bývalém plaském panství.

Během roku 1767 vybudoval klášter v obci Hromnice dva menší objekty obdélníkového půdorysu se sedlovou střechou sloužící dále jako rychta a drábovna. Ve štítě těchto staveb je usazen znak opata Hartmanna s letopočtem, přičemž o existenci staveb vypovídá i zápis v obecní kronice.³⁷⁸

Ze stejného roku je i další praktická stavba objektu myslivny zvané Na Roudě stojící poblíž dnešní osady Sokolka při bývalé staré plaské cestě.³⁷⁹ O té se budeme ještě později zmiňovat. Stavba myslivny má polovalbovou střechou, ve štítě mezi oválnými okny je na desce opatský znak Fortunáta Hartmanna s letopočtem 1767.³⁸⁰

V roce 1769 nechal klášter postavit budovu fary v Dolní Bělé. Jedná se o jednoduchou patrovou dvoukřídlou stavbu se sedlovou střechou a fasádou členěnou rustikovými pásy. V průčelí budovy je umístěný znak opata Hartmanna s letopočtem výstavby. V přízemí fary jsou v oknech kuté spirálovité mříže, na koncích roztepány v lupénky.³⁸¹

Ve stejném roce jsou uskutečněny opravy na hospodářském dvoře Kalec, při kterých však nedochází k zásadním přestavbám primárních budov dvora.³⁸²

³⁷⁷ Příloha 12-13, celkový pohled a letecký snímek na M. Týnici.

³⁷⁸ Kronika obce Hromnice od roku 1923 do roku 1952, uložena na obecním úřadě, řídící učitel VOSTÁREK Jaroslav-kronikář, poznámka z roku 1927, str. 64. Zde se píše: *“Na čp. 1 jest historická památka, níže nakreslený znak. Písmena ve znaku jsou počáteční písmena těchto slov: Fortunát Hartmann, Abas Pasensis=opat plaský, Patronus Loci=pán tohoto místa. Tentýž znak je na dvoře Býkově a byl i na čp. 11, domek drábovna čp. 1 bylo sídlo hromnických rychtářů“.*

³⁷⁹ Příloha 42, myslivna Na Roudě.

³⁸⁰ Příloha, 42, znak opata Fortunáta Hartmanna s letopočtem 1767 na myslivně Rouda.

³⁸¹ Podlaha Antonín, Soupis památek, s. 2.

³⁸² Na nádvoří straně zámečku umístěn opatský znak opata Hartmanna s letopočtem, obdobně jako na

Poslední stavbou období opata Hartmanna byla oprava a rozšíření klášterního mlýna v Plasích. Mlýn, který byl vybudovaný v době opata Celestina Stoye vyhořel a nebyl funkční. Klášter prováděl jeho opravu v několika po sobě jdoucích etapách. Poslední datace prací pochází z roku 1778, kdy bylo přestavováno jižní křídlo mlýna.³⁸³ Podoba mlýna je vyobrazena na vedutě plaského kláštera z roku 1785, přičemž existuje detailní pohled mlýna z této veduty, který má 4 mlýnská kola.³⁸⁴

5.8 Plaský klášter v období posledního opata Celestina WERNERA

Období Celestina Wernera³⁸⁵ se vyznačuje snahou o oživení stavební činnosti a prosperity kláštera z předešlých let. K jeho stavebním počínům patří především dokončení městského klášterního domu v Rakovníku v roce 1781, jehož výstavba započala již roku 1771 za opata Hartmanna.³⁸⁶ Svým provedením připomíná dům v některých detailech budovu fary v Dolní Bělé. Jedná se o jednoduchou patrovou budovu obdélníkového půdorysu s mansardovou střechou. Průčelí domu tvoří lizénové rámce a střední nízký trojboký štít. Boční rizality nesou segmentové štíty. V roce 1781 dochází k opravě centrální budovy sýpky v Plasích, kterou roku 1763 během svého působení naplánoval opat Fortunát Hartmann.³⁸⁷

Jako poslední sakrální stavbu v rámci plaského dominia evidujeme farní kostel sv. Apoštola Jakuba Většího v Žebnici, postavený na místě předchozího gotického kostela. Z toho se dochoval trojboký presbytář sloužící dnes jako sakristie.³⁸⁸ Plochostropá loď má obdélníkový půdorys

Býkově.

³⁸³ U vchodu do bývalé mlýnice je v pískovcovém kameni vytesán nápis: Hanc Molam cum parte praxatorii die 10 Maji 1778 exustam D. Fort. Hartmann Abbas Plassensis. Vis. Vic. Gener. Reaedificavit.

³⁸⁴ Příloha 16, mlýn a další hospodářské budovy kláštera na akvarelu.

³⁸⁵ Opat **Celestín Werner** byl rodák z Horního Slavkova. Po smrti Fortunáta Hartmanna je zvolen posledním 59 opatem plaského kláštera. Po zrušení kláštera žil od roku 1786 v Nebřezinech v domě, který postavil Matěj Ondřej Kondel, kde roku 1812 zemřel. Po celou dobu se snažil o znovuoobnovení kláštera. Je pochován na hřbitově v Plasích, jeho náhrobek je nově zrekonstruován.

³⁸⁶ Umělecké památky Čech, s. 645.

³⁸⁷ Tento letopočet je uveden na pískovcovém překladu u vchodu.

³⁸⁸ Podlaha Antonín, Soupis památek, s. 260.

a ve dvou bočních zdech vždy tři okna se segmentovým zakončením. Z oken se dochovaly sklomalby, které byly v roce 1911 získány do muzejních sbírek. Segmentový vítězný oblouk nese malý plastický znak opata Celestina Wenera. Po stranách vítězného oblouku jsou malé oltáře. Presbytář je sklenut žebrovou klenbou, profily žeber mají tvar na šízených stranách vyžlábkovaného klínu.³⁸⁹ Prosté fasády jsou zdobeny lizénami. V průčelí je umístěná věž se stanovou střechou a lucernou.

V roce 1785 byla provedena oprava zájezdního hostince v Plasích, jehož budova dodnes stojí mezi centrální sýpkou a velkou stodolou. Objekt byl původně postaven v duchu klášterního domu v Rakovníku a byl obdélníkového půdorysu. Budovu kryla valbová mansardová střecha červené barvy. Západně od budovy se rozprostíralo nádvoří v severní a jižní straně s ohradní zdí a na západní straně s kolnami.³⁹⁰ V průčelí budovy nad vchodem se nacházel opatský znak s letopočtem 1785, který byl roku 1828 při přestavbě do dnešní podoby odstraněn.³⁹¹

Téhož roku byly budovány dvě menší stavby v Potvorově, kde k románskému kostelu sv. Mikuláše byla přistavěna nevhodná barokní sakristie se sedlovou střechou a kulatým okénkem ve štítě.³⁹² Vedle fary byla v roce 1785 postavena rychta obdélníkového půdorysu se sedlovou střechou. Na štítě fary i nové rychty jsou umístěny obdobné opatské znaky Celestina Wenera s letopočtem 1785.³⁹³

Politická rozhodnutí Marie Terezie a Josefa II. v 2. polovině 18. století prosazovala oslabení pozic katolické církve a její podřízení absolutistickému státu. Následovaly kroky na ukončení provázanosti a podřízenosti klášterů v monarchii vůči svým mateřským zřizovatelům a představeným v zahraničí. V duchu těchto událostí bylo ukončeno přijímání nových členů do mnišských řádů a vypovězení jejich zbývajících členů ze země. Dnem 29. listopadu 1781 rozhodl Císař Josef II. o zrušení

³⁸⁹ Podlaha Antonín, *Soupis památek*, s. 263.

³⁹⁰ Příloha 15, objekt hostince na vedutě z počátku 19. století a snímek dnešního stavu budovy.

³⁹¹ V současnosti je budova na prodej, dříve zde byl podnik lesního hospodářství.

³⁹² Podlaha Antonín, *Soupis památek*, s. 211.

³⁹³ Podlaha Antonín, *Soupis památek*, s. 212.

klášterů nezabývajících se společensky prospěšnou činností, například péčí o nemocné, školstvím případně vědeckou činností. Podle tohoto klíče byla zrušena více než třetina klášterů v českých zemích, zabývajících se například zemědělstvím a duchovní činností. Majetek zrušených institucí byl soustředěn do státního Náboženského fondu a z jeho výnosů byly hrazeny zvýšené výdaje na postátněnou církevní správu.

Ve smyslu tohoto nařízení byl dekretem císaře Josefa II. zrušen k 9. listopadu 1785 i plaský klášter, čímž definitivně skončila barokní stavební činnost na plaském dominiu. V době jeho zrušení se nacházela v klášteře finanční hotovost ve výši 19 810 zlatých, 200 000 zlatých v cenných papírech a veškeré nemovitosti byly odhadnuty na hodnotu ve výši 1 400 282 zlatých.³⁹⁴ K panství dále náleželo jedno město, 55 vesnic, 19 mlýnů a finanční prostředky z dalších 4 vesnic a 7 far.

6 PLASKO A KRALOVICKO - KRAJINA FORMOVANÁ BAROKEM

Součástí krajiny je člověk, který v ní žije a hospodaří. Pokud jeho činnost trvá po staletí a koncentruje se do určitých míst, člení krajinu na historicky zakotvené celky. Přestane-li však v krajině žít a hospodařit, zůstává architektura, která vznikla v souvislosti s jeho činností, smutnou připomínkou ztráty smyslu života generací a jejich sepětí s přírodou. Je opuštěným horizontem lidského bytí, jemuž hrozí přervání staletého kontaktu s půdou a zemí. Ne každý region měl to štěstí kontinuity hospodaření jako velké klášterní domény, jejichž aktivity tvarovaly český venkov často po dobu mnoha lidských věků. Benediktýni, premonstráti a cisterciáci jako řády programově zakotvené ve venkovském prostředí,

³⁹⁴ Dějiny politického okresu kralovického, s. 38.

k utváření české krajiny přispěly největší měrou. Mezi ně patřily na Plzeňsku kláštery v Kladrubech, Teplé, Chotěšově a Plasích.

Krajinné hodnoty Plaska a Kralovicka tvoří struktura daná mimořádně příznivým členitým reliéfem a bohatým památkovým fondem. Plasko a Kralovicko patří mezi historicky kompaktní oblasti lze považovat za zvláštní urbanizovanou krajinu, členěnou do hodnotných částí, vytvářených plužinami vesnic a barokních respektive středověkých hospodářských dvorů. Její po staletí formovaný architektonicko-urbanistický ráz, se však dostává do ohrožení, protože zvláště památky hospodářské architektury – areály barokních dvorů – jsou mnohdy jako restituace při úpadku zemědělství téměř odsouzeny k postupnému chátrání a zániku i přesto, že historická a umělecká hodnota většiny objektů je dnes již odborníkům známa. Jejich potenciál pro cestovní ruch a seriózní zájem o jejich využití je až na některé případy, např. dvory Kalec, Býkov a Lednice opomíjen. Zmíněná krajina na severním Plzeňsku je součástí krajinné památkové zóny Plasko ve které leží národní kulturní památka plaský klášter nebo barokní areál v Mariánské Týnici. Většina barokních staveb vystupuje v okolní krajině jako architektonický solitér, jsou součástí krajiny, měst nebo vesnic a spojeny místními komunikacemi, lemované často alejemi stromů, které mají též historický a krajinu utvářející ráz. Jejich hlavní rozložení na poměrně malém území, na severním Plzeňsku, dovoluje tyto stavby pojmenovat jako krajinný celek, jehož významné panoramatické hodnoty se uplatňují v širším okolí.

6.1 Architekti plaského kláštera a umělecká stránka staveb

Jak jsme uváděli v předchozích kapitolách, cisterciácké opatství v Plasích založil roku 1144 kníže Vladislav II., jenž měl v úmyslu zvýšit vliv klášterů na tomto území. Z náboženského hlediska klášter prosazoval za svoji hlavní myšlenku šířit kult Panny Marie a jeho prostřednictvím rozšiřovat protireformační katolicismus. Umělecký a kulturní barokní směr také patřil k protireformačním nástrojům mnišských řádů a katolické

církve. S přihlédnutím k této skutečnosti musíme posuzovat rozsáhlý program výstavby kultovních staveb na plaském dominiu. Z ekonomického hlediska měl klášter za úkol obdělávat ladem ležící půdu, což znamenalo v tehdejší pohledu rozšiřovat feudální panství. Je zřejmé, že na veškeré umělecko-stavební aktivity musel disponovat silnou ekonomickou základnou. Z těchto pohledů tak můžeme celkovou stavební činnost kláštera rozdělit do dvou proudů: stavby sakrální³⁹⁵ a stavby hospodářské. K náboženským stavbám patří především konvent a prelatura v Plasích, probošství s kostelem v Mariánské Týnici, všechny kostely, kaple, zvoničky a fary, které měly částečně charakter hospodářských objektů, jelikož byly zdrojem příjmů kláštera. K druhé skupině, hospodářským stavbám řadíme především zemědělské dvory, myslivny, mlýny, rybníky, drábovny a rychty. Z uměleckého hlediska bylo vkládáno mnoho prostředků do výstavních sakrálních staveb, přičemž i mnohé hospodářské dvory mají vysokou architektonickou úroveň. V literatuře jsou k problematice staveb na plaském dominiu uváděna především tři jména architektů: Jeana Baptiste Matheye, Kiliana Ignaze Dienzenhofera a Jana Blažeje Santiniho Aichela.

U stavby kostela Na Nanebevzetí Panny Marie v Plasích z let 1661-1666 není architekt ani projektant znám. Jedná se o nejstarší chrámovou stavbu v rámci plaského kláštera.³⁹⁶ U prvních staveb v období opata Trojera začínají být známy i jejich autoři. Rozsáhlou prelaturu,³⁹⁷ kostel sv. Václava, protějščí velké sýpky s hodinovou věží a podle novějších poznatků také kapli sv. Kateřiny v obci Nynice projektoval Jean Baptiste Mathey.³⁹⁸ Tomu je dále připisována také stavba kostela sv. Michala archanděla v Oboře.³⁹⁹

Architektem, který se spolupodílel na projektech některých

³⁹⁵ Stavba sloužící pro náboženské nebo rituální úkony, v křesťanství pro uctívání Boha a svatých.

³⁹⁶ CHUDÁREK, Z. Některá nová zjištění o stavebním vývoji klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Plasích. In FÁK Jiří. *Plaský klášter a jeho minulý a současný přínos pro kulturní dějiny*. Plasy: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 2005. s. 19-20.

³⁹⁷ RYŠAVÝ, V. Kaple sv. Kateřiny v Nynicích. In FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera (1145-1995), sborník příspěvků semináře: Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny*. Kralovice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1995, s. 67-70.

³⁹⁸ Umělecké památky Čech, s. 591-592.

³⁹⁹ JIRKA, A. *Jan Santini a Jean Baptiste Mathey*. Praha: Umění, 1974. S. 270.

dominant plaského panství, byl Kilian Ignaz Dienzenhofer. Spolupracoval na návrzích k novému plaskému konventu a k probošství s poutním kostelem v Mariánské Týnici.⁴⁰⁰ To bylo pravděpodobně důvodem, že v minulosti byly uvedené objekty přisuzovány ve starší literatuře Dienzenhoferovy.⁴⁰¹ Dnes je zřejmé, že díla jsou od Santiniho, který pro plaský klášter vypracoval i jiné projekty a Dienzenhofer později u některých z nich prováděl dostavbu či určité stavební úpravy.⁴⁰²

Největší množství staveb na území plaského kláštera se připisuje Santinimu. U některých staveb je Santiniho autorství nepřímě doloženo prameny a vyplývá ze souvislostí jeho činnosti pro plaský klášter. To je zejména u staveb kaple Jména Panny Marie v Mladoticích, výklenkové kaple v Nadrybech, kostel v Kostelci a stavba poutního kostela Zvěstování Panny Marie a cisterciáckého probošství v Mariánské Týnici.⁴⁰³ Santiniho autorství je bezpečně prokázáno u projektu klášterního kostela, konventu a urbanistického režimu celého areálu plaského kláštera, který byl dle jeho návrhů realizován jen z části v letech 1710 až 1740. Jeho autorství je doloženo prameny přímo u novostavby konventu kláštera v uvedeném časovém období. V rámci plaského dominia však existují další architektonicky hodnotné stavby, u kterých podle Mojžíra Horyny není Santiniho autorství přímo doloženo. Jedná se zejména o Kalec-hospodářský dvůr s opatským zámečkem, Nebřeziny-klášterní rezidence, později Kondelův dům, Kozojedy-kostel sv. Mikuláše, Všehrdu-kostel sv. Prokopa, Hubenov-hospodářský dvůr s opatským zámečkem, Hadačka-zájezdňi hostinec Na Dyškance a další.⁴⁰⁴

Z výčtu staveb je patrné, že jde převážně o hospodářské budovy, kde je situace nejsložitější z hlediska různorodé stavitelské úrovně těchto objektů. Nejvyšší stavitelské úrovně dosahuje bezesporu dvůr Hubenov, pak následuje Kalec, Býkov a Plasy. Kromě Plas jde o případy, kdy byla

⁴⁰⁰ SEDLÁK, J. *Jan Blažej Santini, setkání baroku s gotikou*. Praha: Vyšehrad, 1987, s. 81.

⁴⁰¹ Dějiny politického okresu kralovického, s. 40.

⁴⁰² NAŇKOVÁ, Věra. *K. I. Dienzenhofer a západní Čechy*. Plzeň: Olympia, 1973, nečíslováno.

⁴⁰³ HORYNA, M. *Jan Blažej Santini- Aichel*. Praha: Karolinum nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 275-281 a 393. (dále citováno jako: **Mojmír Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel**).

⁴⁰⁴ Mojmír Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel, s. 388-401.

zrušena vesnice a na stejném místě vystavěn nový dvůr. Plaský dvůr byl vystavěn na románských a gotických základech a svojí kompozicí tvořil významnou součást klášterního komplexu. V uvedených případech jde o kvalitní stavby, a předpokládá se, že jejichž autoři byli výše uvedení architekti, případně pocházeli z jejich blízkosti. Další dvory Olšany, Lednice, Lomany, Třemošnice, Sechutice, Rohy existovaly již v předchozích staletích a klášter zde prováděl určité stavební úpravy s využitím již stávajících objektů. Zřejmě proto nemohly tyto dvory dosáhnout takové umělecké úrovně. Nejnižší stavební hodnotu měly dvory na bělském statku -Tlucná,⁴⁰⁵ Vrtba a Bělá, které klášter již nestačil přestavět. Do této skupiny lze přiřadit i další dvory na plaském a kaceřovském statku, například Mladotice, zámecký dvůr v Kralovicích a Kaceřově. Zámecký dvůr v Kralovicích již býval při tehdejších gryspekovském renesančním zámku, přičemž nezaznamenal žádné podstatné stavební úpravy a klášter ho často pronajímal. Podobně tomu bylo se dvorem v Kaceřově, který však byl za opata Fortunáta Hartmanna společně se zámkem opravován, ale nedoznal podstatnějších stavebních změn.⁴⁰⁶

K lidem, jejichž profesní život byl spjat s plaskými barokními budovami a objekty z 18. století, patřil stavitel Matěj Ondřej Kondel z Bílova. Do současné doby není zodpovězena řada otázek, na kterých stavbách se skutečně podílel. Archivních pramenů vypovídajících o stavbách nebo o jeho osobě se nedochovalo mnoho. Poprvé se touto osobností zabýval před I. světovou válkou historik a památkář Jan Herain, který upozornil na listinu z roku 1721 z plaského farního archivu, podle níž Kondel po propuštění z poddanství získal k trvalému užívání klášterní majetek v Nebřezinech.⁴⁰⁷ O Kondelově činnosti pro plaský klášter ve vztahu k Janu Blažejí Santinimu-Aichelovi se zmiňuje Mojmír Horyna ve své knize, že pro plaský klášter pracoval do roku 1743, kdy přesídlil

⁴⁰⁵ Příloha 36, dvůr Tlucná na mapě plaského panství z roku 1844.

⁴⁰⁶ Dějiny politického okresu kralovického, s. 93-94.

⁴⁰⁷ HERAIN, J. *Příspěvek k životopisu stavitele Matěje Ondřeje Kondela*. In: Sborník Městského historického muzea c. a k. Františka Josefa I., svazek III. Plzeň 1914, s. 119 - 121.

z Nebřezin do Plzně.⁴⁰⁸ Jeho rodištěm byl Kaznějov, kde se narodil jako čtvrté dítě tamějšího rychtáře Jana Kondela. Není známo, kde získal teoretické a praktické zkušenosti, než byl pověřen vedením staveb na klášterním velkostatku. Kolem roku 1705 doznívá v okolí Plas stavební činnost vycházející z modernizace budov kláštera za opata Ondřeje Trojera. Ta se opírala především o tvorbu Jeana Baptisty Matheye, v rámci které je dokončena stavba nového dvora Býkov a pracuje se na výstavbě fary v Kralovicích. Rok 1710 je určitým předělem ve stavební aktivitě kláštera. Byly provedeny přístavby a dostavby dvorů v Plasích a Sechuticích a nově vysvěceny i dvě architektonicky zcela odlišné sakrální stavby. Šlo o kostel sv. Michala v Oboře, který lze zařadit ještě mezi stavby Trojerova období, a o Tyttlovu soukromou kapli Jména Panny Marie v Mladoticích, jejíž projekt vypracoval Jan Blažej Santini-Aichel. Jeho autorství je nepřímou doloženo prameny a vyplývá ze souvislosti jeho činnosti pro plaský klášter.⁴⁰⁹ Santini je v Plasích poprvé proplácen v roce 1707, ale není známa konkrétní práce, za kterou byl honorován.⁴¹⁰ V roce 1710 byla opatským rozhodnutím zrušena vesnice Kalec a na jejím místě zahájena výstavba nového hospodářského dvora, dokončená o pět let později. Na začátku stavební sezóny roku 1710 také začíná vlastní unikátní výstavba nového rozsáhlého konventu v klášterním centru v Plasích. Zatím šlo jen o úpravu terénu a hloubení základů. Již v lednu následujícího roku se stavební řemeslníci pustili do zatloukání dubových pilot do země a sestavování základového roštu z téhož materiálu.⁴¹¹ Na část již hotového roštu byl 16. července 1711 slavnostně položen základní kámen.⁴¹² Soustředěním všech sil na uskutečnění stavby dosáhli cisterciáci neobyčejného výsledku, už roku 1720 byla plánovaná budova téměř z poloviny hotova. Téhož roku se podařilo v Plasích přistavět k prelaturě jihovýchodní polovinu ambitu s centrální kaplí. Zřejmě v tomto

⁴⁰⁸ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel, s. 126.

⁴⁰⁹ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel, s. 251.

⁴¹⁰ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel, s. 266.

⁴¹¹ Stavba konventu je založena na 5100 pilotech, které nesou rošt pod základy, tvořený 500 podélnými a 1173 příčnými dubovými trámy. Celá dřevěná substrukce je trvale zaplavena vodou přiváděnou sem uměle štolami ze zdrojů, které jsou vydatné a nehrozí tak kolísání hladina ani hniloba. Technicky bylo řešení dokonale navrženo i provedeno a dodnes je zcela funkční a bez poruch.

⁴¹² Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel, s. 266.

období a na uvedených stavbách rostla kariéra mladého Matěje Ondřeje Kondela, nejprve jako zedníka, později políra a nakonec stavitele. Od Santiniho získal znalosti, které mohl praktickými zkušenostmi doplnit, aby se z něho stal fundovaný odborník v architektuře. Podrobně se seznámil s plány staveb, které pro klášter Santini zpracoval a po jeho smrti roku 1723 pak mohl zasahovat zřejmě i do jeho projektů. V této souvislosti lze uvést poznatek, že stavby uskutečněné do poloviny 40. let 18. století, patří mezi architektonicky nejpropracovanější. Objekty stavěné v pozdějších letech mnohdy vycházejí ze starších návrhů, například kaple v Hodyni, fary v Potvorově, Oboře, Plané, zájezdní hostinec v Hadačce, probošství a chrám v Mariánské Týnici, které s největší pravděpodobností vypracoval sám Santini, a jsou koncipovány s některými pozdějšími Kondelovými zásahy.

U několika dvorů, které byly klášterem pouze opraveny a přistavěny, zejména za opata F. Hartmanna, není možné určit autora. Tyto objekty jsou nižší architektonické úrovně než hospodářské dvory předchozího období a jejich autoři mohli pocházet z řad vedoucích polírů. Z nábožensky orientovaných staveb, které nedosahují umělecké úrovně z dob opata Tyttla a Stoye je možné jmenovat kostely sv. Jakuba Většího v Žebnici z roku 1785 a kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plané nad Mží z let 1752 až 1753, kde autora také přímo neznáme.⁴¹³

6.2 Jean Baptiste Mathey

Tento francouzský malíř a architekt působil v Čechách po roce 1675. Narodil se údajně v Dijonu kolem roku 1630 a zemřel v Paříži roku 1696. První umělecké znalosti získal v Římě, kde ho jako svého komorního malíře přijal roku 1668 Jan Bedřich z Valdštejna, který se stal roku 1675 pražským arcibiskupem. Ten také pozval Matheye do Čech a nabídl mu možnost pracovat zde v jeho službách.

Prostřednictvím arcibiskupa pracoval pak Mathey i pro církevní řády v Praze a pro cisterciáky v Plasích, ale dostával nabídky i od šlechty

⁴¹³ Příloha 25, kostel Nanebevzetí Panny Marie v Plané nad Mží.

a dokonce pracoval na Pražském hradě. Pro českou architekturu bylo přínosem střízlivé členění stěny soustavou pilastrů, lizénových rámců, lizén oken v jednoduchých rámech a plochých plastických polí. V jeho výrazových prostředcích jsou pevně zakotveny známky barokního cítění.⁴¹⁴ Jeho první projekty v Praze se datují k roku 1675, kdy navrhl část arcibiskupského paláce na Hradčanech. Dále například vybudování zámku v Tróji v letech 1679 až 1685, křížovnický kostel sv. Františka v Praze na Starém Městě v letech 1679-1688 a Toskánský palác na Hradčanském náměstí v období let 1689 až 1691.⁴¹⁵

V západních Čechách se s jeho stavbami můžeme setkat pouze na plaském cisterciáckém panství. Z jeho projektů zde vyrostla velká prelatura, dominantní barokní sýpka, kostel sv. Václava a také s největší pravděpodobností kostel sv. Michala archanděla v Oboře. Zároveň není přesně určen jeho přínos při stavbách některých hospodářských dvorů. Matheyův osobitý styl zůstává pro následující generace uložen v jeho krásných stavbách a je patrný na práci jeho následovníků v rámci plaského panství.

6.3 Jan Blažej Santini-Achiel

Jan Blažej Santini se narodil v Praze 4. února 1677 v rodině kameníka italského původu. Rodina žila v Čechách již tři generace, přičemž s dědem pozdějšího slavného architekta se v Praze setkáváme poprvé v roce 1635. Původně bydleli na Starém Městě, později se přestěhovali na Hradčany, přímo na území Pražského hradu.⁴¹⁶

Mladý Jan Blažej, jako starší ze dvou bratrů nemohl pokračovat v otcově řemesle kvůli své tělesné vadě. Přesná povaha Santiniho postižení není známa, ale jeho fyzická indispozice byla nejspíš vrozená nebo získána v dětském věku. Není vyloučeno, že byl slabší konstituce, což v tehdejších dobách mohlo být příčinou poměrně předčasné smrti. Jeho fyzický handicap však byl mnohonásobně vyvážen vynikajícím

⁴¹⁴ Umělecké památky Čech, s. 591.

⁴¹⁵ POCHE, Emanuel a kol., *Encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: 1975, s. 300-301.

⁴¹⁶ Mojžíř Horyna, Jan Blažej Santini-Achiel, s. 52.

intelektem, podivuhodnou uměleckou představivostí a odvahou, které vyznačují celé jeho dílo. Druhým výrazným vlivem působícím na rozvoj jeho talentu bylo zřejmě působení Jeana Baptiste Matheye, dlouholetého otceva známého. V době Santiniho dětství byl právě Mathey nejvýznamnější osobností pražské architektury, který také mohl mladého Santiniho přijmout do učení, o čemž zřejmě svědčí jeho pozdější kvalifikace-malířská a architektonická.⁴¹⁷ Jan Blažej Santini se vyučil v Praze u malíře Kristiána Schrödera. Jakým způsobem získal kvalifikaci architekta, není neznámo, zřejmě však v průběhu let 1696 až 1699 během své tovaryšské cesty v Rakousku a Itálii. Do Čech se vrací na sklonku roku 1699 a usazuje se v domě na Pohořelci. Začíná vykonávat práci architekta nejprve pod vedením zkušeného stavitele Kryštofa Dientzenhofera, který měl zavedený podnik a patřil k nejserioznějším stavebním podnikatelům té doby. Na některých akcích byl účasten i Blažejův bratr, kameník František Jakub Santini, jehož účast je doložena na kapli ve Smiřicích a v kostelích sv. Mikuláše a Panny Marie Vítězné na Malé Straně v Praze. Lze se domnívat, že F. J. Santini patřil stejně jako jeho otec ke zdatným mistrům kamenického řemesla v Praze.⁴¹⁸ Jeho slavnější bratr Jan naproti tomu vynikal schopností vtělit složité symbolické obsahy do obrazců a podob architektury. Zřejmě žil intenzivním náboženským životem promítaným do svého díla, jež obsahuje jen v sakrálních podobách 60 barokních staveb.

Vlastní tvorba Jana Blažeje Santiniho začíná stavbou kaple sv. Anny v Panenských Břežanech v letech (1705-1707). Následně jsou navrhována a stavěna další jeho díla kostel Zjevení Páně ve Smiřicích (1706-1713), klášterní kostel Panny Marie v Sedlci u Kutné Hory (1703-1706), klášterní kostel Panny Marie v Kladrubech (1712-1726) a klášterní kostel benediktýnů v Želivi (1713-1720). Velké chrámové stavby vypracoval Santini pro historické řády cisterciáků, premonstrátů a benediktýnů.⁴¹⁹ Tyto řády usilující o vzkříšení své předchozí gotické

⁴¹⁷ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel, s. 57.

⁴¹⁸ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel, s. 61.

⁴¹⁹ Umělecké památky Čech, s. 677.

slávy našly v Santiniho architektuře uplatnění v hrotitých valených klenbách. Realizace prostorů a kleneb s důsledným gotickým tvaroslovím je vrcholem činnosti J. B. Santiniho. Při realizaci projektu přestavby a obnovy románského klášterního kostela v Kladrubech Santini zdůraznil starobylost této stavby tím, že mohutnou pozdněrománskou architekturu přestavěl ve formách barokní gotiky a exteriér společně s i interiérem kostela několika složitými způsoby rytmizoval.⁴²⁰ Nad středem křížení lodí vybudoval vysokou kupoli, když před tím místo stavebně upravil, aby dosáhl vymezení středu právě v tomto místě.⁴²¹ Současně se však v těchto stavbách uplatňují vznosné ryze barokní centrální prostory. Do této skupiny patří poutní kostel ve Křtinách na Moravě a většina jeho stěžejních staveb u plaského kláštera. Jedná se především o konvent v Plasích (1711-1736), kaple v Mladoticích (1708-1710) a proboštství s poutním kostelem Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici (1711-1764). Jak bylo již uvedeno, budování mohutné stavby konventu kláštera v Plasech nemá svou koncepcí srovnatelné období. Jeho realizace trvala bezmála třicet let, přičemž k výstavbě mohutného kostela, který měl být situován paralelně se severozápadním křídlem budovy konventu, již nikdy nedošlo. Návrh kostela představuje vyváženost Santiniho prostorového umění, když mohutná hloubková stavba je tvořena velkými překrývajícími se centrály na půdorysech řeckých křížů.⁴²² Tyto centrály byly projektovány za sebou v počtu třech, přičemž prostřední jako největší byla osazena mohutnou vysokou kupolí. Boční centrály byly zrcadlově symetrické a i jejich prostory křížení byly klenuty kupolemi. Délka tohoto kostela měla přesahovat 90 metrů.⁴²³

Vedle uváděných staveb se realizují budovy zámku Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou (1721-1722) v Manětíně (po roce 1712), Morzinský a Thunovský palác v Praze (1713-1714) a opatství zbraslavských cisterciáků (1716-1723).⁴²⁴ Kolem poloviny druhého

⁴²⁰ Umělecké památky Čech, s. 327-328.

⁴²¹ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel s. 117.

⁴²² Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel s. 116.

⁴²³ Příloha 30, pohled na plaský klášter od západu s nerealizovaným kostelem.

⁴²⁴ Umělecké památky Čech, s. 884.

desetiletí 18. století byl Santini jedním z nejzaměstnanějších českých architektů zabývajících se sakrálním stavitelstvím. Současně vytvářel projekty pro osm mužských klášterů s více než dvěma desítkami složitých akcí, přičemž polovina staveb byla určena pro cistercké klášterní domy. Vytvářené dílo mělo spojitost se Santiniho přátelstvím k jednotlivým opatům a s jeho celkovým souzněním k tomuto řádu.⁴²⁵

Další jeho významné stavby v Čechách a na Moravě: Šternberský palác na Hradčanech (do r. 1707), biskupská rezidence v Hradci Králové (1714-1716), Kolovratský a Trautmannsdorfský palác na Malé Straně (1716), kaple sv. Klimenta v Hradci Králové (1715), poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře v blízkosti Žďáru nad Sázavou a řada dalších jeho staveb.⁴²⁶

Hlavní podstata jeho tvorby vznikala na území velkých klášterů, kde pro jediného stavebníka navrhoval vždy větší počet různých staveb a těmi pak výrazně formoval jejich okolí, což dobře dokládá krajina barokního rázu na Plasku a Kralovicku. Na zdárné zhotovení díla se ve velkém měřítku používala robotnická práce poddaných lidí, přičemž stavební dozor konal sjednaný stavitel nebo schopný mistr či polír. V případě plaského kláštera byl takovým člověkem již popisovaný Matěj Ondřej Kondel z Bílova, který dle původních Santiniho projektů pracoval několik desetiletí.⁴²⁷

Je obdivuhodné, kolik projektů vyšlo z dílny tohoto schopného a pracovitého architekta během jeho poměrně krátkého produktivního období 23 let. Jeho díla tvořená skvělou představivostí a velkou znalostí soudobé i historické architektury byly příčinou, že právě Santinim se inspirovali někteří slavní stavitelé např. František Maxmilian Kaňka.⁴²⁸

⁴²⁵ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel s. 119.

⁴²⁶ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel s. 67.

⁴²⁷ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel s. 126.

⁴²⁸ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel s. 128.

6.4 Kilián Ignác Dientzenhofer

Kilián Ignác Dientzenhofer se narodil v Praze roku 1689 jako třetí dítě zednického mistra Kryštofa Dientzenhofera rodáka z alpského podhůří jihovýchodně od Mnichova. Talentovaný Kilián Ignác se při středoškolském studiu v malostranském jezuitském gymnáziu vyučil i zednickému řemeslu, přičemž během roku 1708 odešel na tovaryšskou vandrovní cestu do Rakouska, především do Vídně. Po devíti letech se Kilián Ignác vrací do Prahy a spolupracuje se svým otcem, který mu je nápomocen při jeho dalším životním i profesním zdokonalování. Už od roku 1716 vedl Kilián Ignác zpočátku jako polír, později jako mladý zednický mistr stavbu Břevnovského kláštera. Od roku 1717 samostatně projektoval a jako účastník otcova stavebního podnikání pravděpodobně stavby i samostatně vedl. Po smrti svého otce v roce 1722 zdědil Kilián Ignác i jeho podnik a početnou stavební klientelu.⁴²⁹

Počátky jeho samostatné tvorby se vyvíjejí pod vlivem vídeňského pobytu, ale postupně začíná být v jeho práci patrná tradice českého vrcholného baroka. Setrval jako jeho otec ve službách břevnovsko-broumovských benediktýnů a stal se stavitelem několika dalších řádů např. malostranských a staroměstských jezuitů augustiniánů-poustevníků a křížovníků s červenou hvězdou. V rámci korektních vztahů právě s benediktýny pracoval pro jejich klášterní domy i mimo Prahu a stejně jako Santini působil v Kladruzech. Postavil zde rozlehlou čtyřkřídlou budovu nového konventu, jehož stavba byla zahájena v roce 1727 a z poloviny dobudována v roce 1739. Řád křížovníků s červenou hvězdou, ho pověřil monumentálním úkolem-stavbou nového děkanského kostela sv. Máří Magdalény v Karlových Varech.⁴³⁰ Základní kámen kostela byl položen 27. dubna 1733.⁴³¹ Zvláštní kapitolou v životě Kiliána Ignáce Dientzenhofera jsou léta ve funkci dvorního stavitele, do níž byl jmenován v roce 1730. Byla to čestná funkce, při které byly pobírány jen

⁴²⁹ Horyna Mojmir a kol. Kilián Ignác Dientzenhofer a umělci jeho okruhu. Praha: Národní galerie v Praze, 1989, 240 s. ISBN 80-7035-003-2. (dále citováno jako **Kilián Ignác Dientzenhofer**).

⁴³⁰ Kilián Ignác Dientzenhofer, s. 15.

⁴³¹ VILÍMKOVÁ, M., Stavitelé paláců a chrámů-Kryštof a Kilián Ignác Dientzenhoferové. Praha: Vyšehrad 1986, s. 131, (dále citována jako: **Stavitelé paláců a chrámů**).

neopatrné honoráře za zhotovené plány a nízké cestovní diety při absolvování úředních cest, kterých bylo mnoho.⁴³² V těchto službách vypracoval Dientzenhofer desítky různých návrhů přestaveb i novostaveb, z nichž se však realizovalo jen velmi málo projektů. Jednalo se o návrhy krásných monumentálních chrámů, ale také o venkovskou architekturu jako hospodářské dvory a konírny, různé špitály, fary, probošství, venkovské kostelíky i náročné pražské kostely. V užším areálu Pražského hradu pak provedl tento stavitel a architekt jedinou náročnou stavební akci, což byla rekonstrukce krovu a střechy Španělského sálu.⁴³³ V širším okolí Pražského hradu to byl projekt skleníku v Královské zahradě uskutečněný v letech 1730-1731 a přestavba Císařského špitálu na Hradčanech, která byla dle Dientzenhoferových plánů realizována v letech 1733-1737.⁴³⁴

Roku 1737 byl Dientzenhofer ustanoven také vrchním pevnostním stavitelem Pražského opevnění, které bylo stále ve výstavbě a jehož jednotlivé úseky prováděli většinou pražští stavitelé a zedničtí mistři. Následně po bavorsko-francouzském vpádu v roce 1741-1742 a po pruském obležení v roce 1744, bylo potřeba provést řadu oprav na poškozených místech opevnění, což znamenalo osobní inspekci a mnoho práce a času ze strany vrchního pevnostního stavitele.⁴³⁵

Úplný výčet staveb a návrhů architekta Kiliána Ignáce Dientzenhofera by zřejmě vytvořil dlouhý seznam, proto se omezíme jen na některá podstatná a důležitá díla: letohrádek Amerika v Praze (1717-1720), kostel sv. Jana Nepomuckého na Hradčanech (1720-1728), kostel sv. Tomáše na Malé Straně (1724-1731), konvent kláštera benediktýnů v Broumově (1726-1738), Invalidovna v Praze Karlíně (1730-1737), kostel sv. Karla Boromejského na Novém Městě (1732-1737), konventní budovy kláštera benediktýnů v Praze-Břevnově (1739-1751), kostel na Nanebevzetí Panny Marie ve Zlonicích (1747-1752). V bývalém

⁴³² Stavitelé paláců a chrámů, s. 163.

⁴³³ Kilián Ignác Dientzenhofer, s. 20.

⁴³⁴ Stavitelé paláců a chrámů, s. 166-170.

⁴³⁵ Stavitelé paláců a chrámů, s. 175-177.

Západočeském kraji jsou to vesměs sakrální stavby, zejména zmiňovaný kostel sv. Máří Magdaleny v Karlových Varech (1731-1737), kostel sv. Jana Nepomuckého v Nepomuku (1733-1738) a kostel Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích (1748-1775). Na stavbách pro plaský klášter se zúčastnil některých úprav v projektu konventní budovy, ke kterým došlo po Santiniho smrti. Jedná se zejména o kapli sv. Benedikta, které je odlišná od původního Santiniho návrhu.⁴³⁶ Další jeho práce se týkaly především návrhů unikátních fasád konventu.⁴³⁷

7 KOMUNIKAČNÍ PROPOJENÍ PLASKÉHO PANSTVÍ A JEHO ARCHITEKTONICKÁ STRUKTURA

Plaský klášter na severním Plzeňsku budoval rozsáhlé panství a svou činností cílevědomě kultivoval zdejší krajinu s předem určeným záměrem. Jednotliví opati kláštera se snažili pokračovat v započatém díle svých předchůdců. Tento jev můžeme výrazně zaznamenat v období opata Ondřeje Trojera až po Celestina Wenera. Opat Evžen Tyttl důsledně dokončil stavby započaté svým předchůdcem a sám sebe označoval za druhého Trojera. Toto gesto vděku či obdivu ke svému předchůdci znázornil i ve svém opatském znaku. V nedokončených Tyttlových stavbách pokračovali opati Celestin Stoy, Silvester Hetzer a dokonce F. Hartmann i Celestin Werner v případě dlouhé výstavby probošství a kostela v Mariánské Týnici. Z této opakující se posloupnosti můžeme odvodit, že stavební záměr na vybudování monumentálního díla v Mariánské Týnici již pocházel z předchozí doby, pravděpodobně už za opata Ondřeje Trojera. Důležitým hlediskem zůstává, že tento odvážný stavební záměr byl pro plaský klášter finančně náročný a nemohl být beze zbytku realizován. To se týkalo i velkého konventního kostela v areálu plaského kláštera, který je zakreslen v původních Santiniho

⁴³⁶ Mojmir Horyna, Jan Blažej Santini- Aichel, s. 269.

⁴³⁷ Umělecké památky Čech, s. 591.

návrzích.⁴³⁸

Nad krajinou, v níž stojí plaský klášter, se poprvé zamýšlí barokní klášterní kronika *Tilia plassensis*, jejímž autorem je plaský řeholník Mauritius Vogt. Z jeho pera pochází nejstarší mapa plaského teritoria z roku 1729. Na ručně malované mapě plaského dominia se klikatí linie řeky Střely, kolem které jsou zakresleny vesničky, kostely, hospodářské dvory mlýny a lesy lemují její tok a břehy přítoků. Jak tato mapa dokládá, už tehdy se plaské panství stavělo cílevědomě a s předem určeným záměrem vybudovat úspěšnou hospodářskou strukturu.⁴³⁹

Jednou z nejvýznamnějších komunikací, která je dosud v krajině čitelná, je „*stará plaská cesta*“, spojující již od středověku důležité body plaského panství, kterými byly domovský klášter v plaském údolí s hospodářskými dvory Sechutice a Hubenov a s poutním kostelem a proboštstvím v Mariánské Týnici. Po generace po ní chodili nejen řeholníci, ale i lidé z vesnic, neboť na ni navazovala síť dalších stezek a cest, jimiž byla zdejší krajina prostoupena. Plaská cesta nebyla součástí dálkových komunikací a její význam byl spatřován v propojení mateřského kláštera s jeho poutním místem, později s reprezentativním proboštstvím. Opat Fortunát Hartmann, za kterého byla roku 1768 Mariánská Týnice dokončena, byl posledním opatem, jenž k výstavbě cesty přispěl.⁴⁴⁰

Uspořádání terénu umožnilo vést trasu staré plaské cesty téměř jako přímkou. První část cesty směřuje strmě z plaského údolí po jižním svahu vrchu Klíčník a pokračuje po mírně zvlněné rovině bez zatáček ke zhruba 8 kilometrů vzdálenému cíli. Její trasa se v mapách plaského panství objevuje jako narýsovaná a dobře naplánovaná spojnice. Tehdejší starou plaskou cestu vedoucí podél okraje lesa rovně přes pole

⁴³⁸ Příloha 30, Santiniho plány k přestavbě konventu a kostela.

⁴³⁹ Mapa Mauritia Vogta je první rukopisnou mapou zachycující celé plaské panství.

⁴⁴⁰ Příloha 4, opat Fortunát Hartmann.

k poutnímu místu, lemovaly barokní sochy zastíněné lipovou alejí. Vyhýbala se vesnicím Hadačka a Výrov, ale i hospodě Na Dyškánce. Její trasa se dotýkala pouze hospodářských a správních objektů plaského kláštera - hájovny Rouda stojící u dnešní osady Sokolka, proboštství v M. Týnici a již zmíněných dvou hospodářských dvorů.⁴⁴¹

Stará plaská cesta měla čtyři důležité křižovatky a dosud z několika rozcestí na ní odbočují pěší, jen výjimečně užívané komunikace. První křižovatku bychom našli přímo u konce strmého výstupu z údolí, v místě zvaném Sokolka, od níž odbočuje lesní cesta k Šebíkovu, zaniklému středověkému hrádku. Toto místo bylo nejvyšším bodem plaské cesty a byla na něm původně postavena socha sv. Bernarda.⁴⁴² Dnes sochu na původním místě nenajdeme, od roku 1893 stojí před prelaturou v Plasích.⁴⁴³

Druhá část staré plaské cesty je užívána jelikož se stala součástí silnice I. třídy Plzeň-Kralovice, která ji v tomto rovinatém úseku za osadou Sokolka překrývá. Plaskou cestu zde připomíná udržovaná pěšina podél silnice a lípy lemují stezku z jedné její strany jako připomínku na tradici lipových alejí podél dřívějších plaských cest. U jednoho ze starých stromů uprostřed rovinaté části cesty je umístěna barokní kamenná socha sv. Tadeáše. Monument tvořený sochou má na pískovcovém podstavci vytesaný letopočet 1767. V kamenném zrcadle podstavce je latinským nápisem PRO // RECUPERANDA ET // OBSENTA // SANITATE // COLOSSUM POSUIT // * // SANCTO // THADDAEO // INCLITO // ATQUE VENERANDO // PATRONO SUO // * // HUMILIS IPSIUS // ET // FIDELIS CLIENS // F P“.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ Příloha 39 – 44, snímky ze staré plaské cesty -souhrnné foto.

⁴⁴² Příloha 1, sv. Bernard před plaskou prelaturou.

⁴⁴³ Hospodářské dvory kláštera v Plasech, s. 60.

⁴⁴⁴ Za znovuzískané a navrácené zdraví postavil sloup svatému Tadeáškovu, laskavě nakloněnému a oslavy si zaslouživšímu, svému patronovi jeho pokorný a věrný ctitel. F. P. (příloha 48, překlad PhDr. Bukačová: Cesta opata Fortunáta Hartmanna).

⁴⁴⁴ Lípa byla považována klášterními historiky za symbolický strom, jehož život byl paralelou k osudu

Poblíž sochy z doby vlády opata Fortunáta Hartmanna, se nachází hezky opravená hájovna Rouda, jenž má ve štítě pod oválnými okny znak tohoto opata. Ten se dále objevuje na několika objektech podél cesty.

Další zastávkou na staré plaské cestě je rozcestí u sv. Jána, situované na okraji lesa, odkud se rozprostírá výhled na hospodářský dvůr Sechutice se siluetou Mariánské Týnice na pozadí. Z doby vlády opata Hartmanna je i socha českého barokního světce Jana Nepomuckého stojící na místě křižovatky plaské cesty. Jedna její odbočka mířila ke vsi Hadačka se stavbou někdejšího klášterního hostince Dyškánka, rovněž osazeného kamenným erbem Fortunáta Hartmanna a datem 1767.⁴⁴⁵ Tato odbočka dál směřovala ke vsi Výrov a městu Kralovice. Z rozcestí se hvězdovitě rozbíhalo celkem pět cest, a tolik je i starých lip lemujících sochu sv. Jana Nepomuckého stojící v jejich stínu nedaleko obce Hadačka. Chronogram na soklu sochy dává letopočet 1759. Vysoký sloupek podstavce člení oválné medailony s nápisy: „GLORIAE // SANCTI IO // ANNI // S DE NEPO // MVCO; LAUDI // PRAGEN // SIS // CANO // NICI; TRIUMPHO // MARTY // RIS SILEN // TIARII; HONORI// MAGNI // FAMAЕ PA // TRONI“.⁴⁴⁶

Cesta z tohoto místa dále pokračovala směrem k hospodářskému dvoru Sechutice, usazeného v mírném údolí a částečně obklopeného zelení z ovocných stromů jako pozůstatek někdejšího sadu. Cesta původně mířila na nároží dvora do brány, dvorem procházela a na

kláštera. Kronika Mauritia VOGTA, Tilia plassensis (verze B IV-3, Státní oblastní archiv Litoměřice, fond řád cisterciáků, Osek) začíná legendou o snu, který se zdál zakladateli kláštera, Vladislavu I., když usnul pod lípou. Kolem ní pak byl vybudován původní klášter, na ni pověsil Žižka řeholníky a polámal ji a ta opět z kořene vyrašila. Její růst symbolizoval obnovu kláštera v době po Bílé hoře. (zdroj: Bukačová, Mauritius Vogt, s. 14).

⁴⁴⁵ Hostinec Dyškánka je uveden na mapě plaského panství z počátku 19. pod názvem Tuschkanka Wirtshaus. Jeho jméno „Toskánka“ poukazuje údajně na činnost italských stavebníků sechutického dvora.

⁴⁴⁶ Oslavě svatého Jana z Nepomuku, chvále pražského kanovníka, vítězství mlčenlivého mučedníka a k počtě patronovi velké slávy. (překlad PhDr. Bukačová: Cesta opata Fortunáta Hartmanna).

protějším nároží opět vyšla ven.⁴⁴⁷ Tento úsek cesty již dnes neexistuje, jelikož je rozorán a scelen do velikého lánu pole.

Další trasa na staré plaské cestě vede od dvora Sechutice s největší stodolou na plaském panství k dalšímu rozcestí. Odtud je možné odbočit k vesnici Hadačka, případně na opačnou stranu ke staré oboře, vybudované již v 16. století pro chov daňků. Cesta směřovala přímo k Mariánské Týnici a členily ji jen drobné zastávky, například dřevěná boží muka nebo dřevěný polní kříž na rozcestí, který byl místními hospodáři pravidelně obnovován.⁴⁴⁸

Z rozcestí staré plaské cesty u Mariánské Týnice vycházelo několik cest, z nichž na sebe upoutala pozornost poutní cesta, dnes asfaltová silnice, spojující město Kralovice s Mariánskou Týnicí. Na konci 17. století, po selské vzpouře v roce 1680 museli plaští poddaní vysázet lipovou alej vedoucí z Kralovic do Týnice. Tato alej je následně zobrazována téměř na všech historických vedutách nebo mapách plaského panství.⁴⁴⁹ Vysázené stromy, které měly sedlákům připomínat jejich pokoření plaským opatem, byly vykáceny po zrušení roboty v roce 1848. Z této aleje zbyla jedna lípa, která je chráněná státem a je usazena na konci někdejší aleje.⁴⁵⁰

Původní poutní cesta z Kralovic tak zastínila svým příběhem poslední úsek staré plaské cesty směřující k hospodářskému dvoru Hubenov postaveného klášterem v roce 1730 podle projektu Jana Blažeje Santiniho. Cesta od M. Týnice směřuje dál nenáročným terénem bez rozcestí a zastávek přímo k červeným střechám zámečku a sýpky dvora Hubenova. Před dvorem byla umístěna socha sv. Jana Nepomuckého, z které se dochoval jen kamenný podstavec s latinským nápisem,

⁴⁴⁷ Příloha 18, hospodářský dvůr Sechutice.

⁴⁴⁸ Příloha 43, dřevěné kapličky (originál a kopie) od rybníka Pivovárek, dřevěný kříž podél plaské cesty.

⁴⁴⁹ Příloha 39, cesta z Mariánské Týnice do Kralovic původně osázená stromy.

⁴⁵⁰ Příloha 44, památný strom - Radimova lípa na cestě M. Týnice – Kralovice.

letopočtem 1779 a znakem opata Hartmanna. Jedná se o poslední rok vlády tohoto opata, kterým také skončila výzdoba plaské cesty a po šesti letech i existence kláštera.

8 SOUČASNOST PLASKÉHO AREÁLU, NÁMĚTY NA VYUŽITÍ

Po zrušení kláštera v roce 1785 bylo jeho zařízení zabaveno a nemovitosti předány do správy náboženského fondu. Po dobu napoleonských válek fungoval v klášteře vojenský špitál. V roce 1824 získal celé klášterní dominium rakouský státní kancléř Klement Václav Nepomuk Lothar Metternich.⁴⁵¹ Klášterní areál se stal knížecí rezidencí a tomuto účelu byla přizpůsobována architektura a výzdoba objektů. Pro získání stavebního materiálu nechal Metternich zbořit gotický poutní kostel a románskou kapli sv. Benedikta při opatském chrámu. Silnici, která dosud v zatáčkách obíhala kolem kláštera, přivedl Metternich za pomoci vysokého náspu do těsné blízkosti kláštera, čímž vážně ohrozil konventní budovu a zničil klášterní zahradu, která k této budově přiléhala. Konvent byl postupně využíván na byty, sklady a sýpky. V polovině 19. století zde byla umístěna i železářská huť a další průmyslové provozy, které však byly koncem 19. století zavírány. Zájem knížecí rodiny o Plasy postupně upadal. V roce 1894 vyhořel od provozu sousední sladovny celý barokní krov a stropy 2. patra konventu. Od roku 1945 je klášterní objekt na základě dekretů prezidenta Československé republiky v majetku státu. Od té doby byl areál využíván k různým účelům, postupně však chátral a měnil svou podobu vinnou mnoha stavebních zásahů. Sídliila zde např. Okresní stavební správa, Státní oblastní archiv, Jednota Plasy vlastnila pivovar, mlýn a sladovnu, Město Plasy vlastní hřbitovní kostel sv. Václava a zámeckou pivnici, původní byt zahradníka.⁴⁵² V bývalé prelatuře byl vybudován kryt civilní obrany, který

⁴⁵¹ KUMPERA, J., *Osobnosti západních Čech*. Plzeň: Vltava- Labe- Press, a. s. 2002, s. 53.

⁴⁵² SVOBODOVÁ, A., Národní kulturní památka areál kláštera v Plasích z pohledu výkonného orgánu státní památkové péče. In. FÁK, Jiří. *Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny*. Plasy: Městský úřad Plasy a Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské

zcela zdevastoval její podzemní gotické prostory, sklepení a chodbu vedoucí do krypty. Po období různého využívání areálu byla jeho převážná část předána Národnímu památkovému ústavu, který začal s kompletními průzkumy a projekty na rehabilitaci tohoto rozsáhlého komplexu bývalého cisterckého kláštera, který byl roku 1995 vyhlášen národní kulturní památkou.⁴⁵³

V roce 2008 byla na základě rozhodnutí Ministerstva kultury České republiky část objektů plaského kláštera vyňata z působnosti Národního památkového ústavu a předána pod správu Národního technického muzea v Praze. Jedná se o velkou barokní sýpku, bývalou prelaturu kláštera, rozlehlý areál hospodářského dvora s pivovarem, sladovnou, mlýnem, vozovou kůlnou a velkými stájemi. V horním podloží hospodářského dvora se také ukrývá jedna z nejstarších částí objektu plaského kláštera, zachovalá kamenná románská sýpka se středověkými okny. Již v listopadu 2008 byla organizována petice místních občanů, kteří nesouhlasí s postupem ministerstva kultury a žádají vrácení prelatury pod správu památkářů. Tím, že byla prelatura oddělena, přichází správa národní kulturní památky Klášter Plasy o jediný velký sál, ubytování průvodců, uskladnění techniky a celé zázemí pro prezentaci prohlídkového okruhu o rodině Metternichů. Podle organizátorů petice byl tímto rozhodnutím přerušen mnohaletý proces scelování objektů klášterního areálu pod jednoho správce a varují před dvojnásobným správčovstvím. Rozdrobenost areálu mezi více vlastníků a uživatelů jednotlivých budov byl pracovníky památkové péče již mnohokrát v minulosti zmiňován a kritizován.⁴⁵⁴

K těmto názorům je nutné uvést, že majetkovým předáním části objektů Národnímu technickému muzeu v Praze se bude moci začít v areálu kláštera s opravou a přestavbou bývalého pivovaru se sladovnou a přilehlým klášterním mlýnem na *Centrum stavitelského dědictví*. Areál

Týnici, 2005, s. 137. (dále citováno jako: **Národní kulturní památka areál kláštera v Plasích**).

⁴⁵³ DRHOVSKÝ, K., *Unikátní encyklopedie na pokračování, Plasy*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2005.

⁴⁵⁴ Národní kulturní památka areál kláštera v Plasích, s. 137.

bude pojat jako muzeum stavitelství, určené široké veřejnosti se zajímavými ukázkami a odborným výkladem. Podle záměru Národního technického muzea budou součástí studijních depozitářů historické stavební materiály, různé prvky, konstrukce a řemeslné nástroje. Expozici by měla doplňovat odborná knihovna, prostory pro setkávání odborníků a zázemí pro výuku starých řemesel. Památkovou obnovou projde i rozlehlý areál hospodářského dvora a vozové kůlny, kde bude realizován zážitkový dvůr se stavebně řemeslnou hutí. Zájemci si zde budou moci vyzkoušet různé technologie práci s kamenem, dřevem nebo hlinou a zázemí zde najdou i studenti a odborná veřejnost. Do podkroví hospodářských budov se má přestěhovat městská knihovna, která je v současnosti v nevyhovujících podmínkách. Centrum stavitelského dědictví má být otevřeno v roce 2015. Celkové náklady na projekt činí 393 milionů korun, přičemž 85 procent z této částky hradí Evropský fond pro regionální rozvoj prostřednictvím Integrovaného operačního programu. Zbylá část je hrazena Ministerstvem kultury České republiky. V navazujícím projektu města Plasy, týkající se úpravy turistických cest s názvem *Cesty klášterem-cesty poznání* v celkové výši investic 16 milionů korun, projde kompletní obnovou prostranství mezi budovami konventu, pivovaru, prelaturou a hospodářským dvorem a počítá se s rekonstrukcí kašny a stromořadí. Po úpravách má mít tento prostor podobu, kterou měl v době Metternichova působení v Plasích.⁴⁵⁵

V knihovním sále plaského konventu byly v březnu letošního roku umístěny dvě rozměrné barokní skříně, na jejichž celkovou opravu a zrestaurování byly poskytnuty finanční prostředky od francouzských a německých filmových produkcí, které v areálu plaského kláštera natáčely film o Jindřichu IV. Každá ze skříní je čtyři metry vysoká a pojme přes 500 objemných svazků.

⁴⁵⁵ BÍLÁ, V. *Klášter v Plasích se stane centrem stavitelského dědictví, památkovou obnovou projde pivovar a hospodářský dvůr*. 5+2 dny-Plzeň-sever. Praha: AGF Media, a. s., 24. 5. 2012, ročník I., číslo 12, str. 3

Další objekty plaského kláštera - hospodářské dvory, byly v minulosti využívány k chovu dobytka a zemědělské produkci. Tato činnost by byl jistě ideálním řešením k využití těchto hospodářských staveb i v dnešní době. V průběhu let se ukázalo, že i v současnosti, kdy jsou kladeny vyšší nároky na budované zemědělské stavby, jsou mnohdy tyto dvory plaského kláštera provozně vyhovující. Obnovu zemědělské činnosti však není možné současným vlastníkům nařídit, ani finančně dotovat. Vlastníci těchto zemědělských areálů je mnohdy restituovali ve špatném technickém stavu a někteří z nich, již vynaložili mnoho prostředků na jejich obnovu. I z tohoto důvodu by věci prospělo najít v oblasti zemědělské politiky programy, které by původní funkci dvorů umožnily. Je však zřejmé, že bez počáteční finanční pomoci nebo dostatečného provozního kapitálu nebude možné tyto dvory uvést do ekonomicky přijatelného provozu. Někteří vlastníci se i přes objektivní potíže částečně pokusili uvést dvory do hospodářského chodu pěstováním různých zemědělských komodit nebo chovem skotu a koní, (např. vlastníci dvora Hodyně či Hubenova). Tradiční hospodaření však není prioritou zemědělské politiky státu a možnost získat dotace na takový provoz je zřejmě minimální. I proto by bylo východiskem využít dané areály ve spolupráci s neziskovým sektorem a cestovním ruchem k mimo zemědělským činnostem například turistikou nebo agroturistikou. Prostory by mohly sloužit pro konání různých akcí a výstav chovatelů zvířat, zahrádkářů a jiných zájmových organizací. Mělo by se také jednat především o akce, které postihnou široké spektrum veřejnosti, zejména té mladší. Alternativou k této činnosti by mohly být různé chráněné dílny, soustředění mládeže spojené s prací na venkově a ukázky hospodaření na polích i ve chlévě, (dnes tento program provozuje například plzeňská ZOO). Využití dvorů by mohlo být vedeno i k vybudování skanzenů a muzejních expozic, které by se soustředily na ukázky dnes již málo známých původních řemesel v tomto regionu, (podobná expozice je v současné době k vidění v Muzeu severního Plzeňska v Mariánské Týnici). V neposlední řadě mohou být tyto objekty využívány pro cestovní

ruch a konferenční činnost, což však znamená velké finanční náklady na jejich opravu, o čemž svědčí i případ dvora Býkova.

9 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo vytvořit ucelený a logicky na sebe navazující přehled popisující vznik a kulturní vývoj plaského kláštera v době barokního uměleckého směru se zaměřením na osobnosti, které zde ve vymezeném období působily v duchovní a architektonické sféře. Jejich zásluhou, ale i přičiněním mnohých poddaných, byl vytvořen po staletí formovaný architektonicko-urbanistický ráz krajiny s mnoha krásnými barokními stavbami, nad kterými vyniká nejvýznamnější dílo, plaský klášter. V návaznosti na hlavní téma práce je dále popisován stavební vývoj plaského kláštera a celého plaského panství a jsou naznačeny i jeho tragické mezníky v podobě husitství, třicetileté války a doba po zrušení kláštera.

V úvodu diplomové práce je nastíněna filozofie a duchovní život nově vznikajícího cisterciáckého řádu a popsána osobnost jednoho z nejvýznamnějších představitelů řádu, svatého Bernard z Clairvaux. Pozornost je věnována organizaci cisterciáckého řádu, životu mnichů v kláštorech a cisterciácké ekonomice. Další část práce nás seznamuje se vznikem a vývojem cisterciáckého kláštera v Plasích, jež ve své historii sehrál významnou úlohu v osídlení, vzdělanosti a formování krajiny severního Plzeňska. Jeho činnost byla spojena s osidlováním a kultivací celého plaského dominia, která byla příslušníky cisterciáckého řádu vytvářena za pomoci mnoha duchovních i hospodářských staveb, zejména klášterních zemědělských dvorů. Uskupení těchto staveb mělo významný podíl na ekonomickém zázemí kláštera i na duchovní působení jeho poddaných.

Skutečnost, že do opatského křesla plaského kláštera usedlo v jeho bohaté historii celkem 59 opatů a klášterem prošla tisícovka jeho řeholníků, vypovídá o existenci velkého panství, které řád v Plasích systematicky budoval. Bylo to příjemné místo, které vzniklo volbou cisterckých mnichů vybudovat své zázemí v údolí řeky Střely, ze kterého pramenily do přilehlých klášterních zahrad potůčky čisté vody. Klášter byl za svými mohutnými zdmi světem ve světě, uzavřeným od dočasných starostí. Jako instituce klášter působil skrze své společenství a naplňoval okolní krajinu duchem řádu a stálostí hodnot.

Dějiny kláštera můžeme rozdělit na etapy jeho rozvoje, jejichž významnými mezníky byly důležité události českých dějin postihující husitské války a válku třicetiletou. První období sahá od počátku vzniku až do rozvrácení kláštera za husitských válek, kdy po tomto relativně úspěšném období nastupují léta ne příliš radostná. Klášter přežíval na zbytcích majetku a s malým počtem řeholníků. Po bitvě na Bílé hoře se s restitucí zabaveného majetku vrátila klášteru jeho dřívější ekonomická úspěšnost, která umožnila jeho stavební a hospodářský rozkvět. Ten byl však zastaven nastupující sekularizací. Dějiny kláštera popisující jeho vznik, prosperitu, úpadek a nové vzednutí k ekonomické síle, můžeme ve shodě s jeho kronikou připodobnit na vývojová období růstu stromu, na lípu kvetoucí, lípu plačící a lípu znovu rašící.

Plaský cisterciácký klášter zaujímal po ekonomické stránce přední místo mezi obdobnými kláštery v kraji a přesvědčivě první místo mezi českými cisterciáky. Vhodnou organizací feudální výroby vytvořili plaští cisterciáci podmínky pro dobré zisky z rustikálního i dominikálního hospodářství. Jejich příjmy jim umožnily na svém panství provádět rozsáhlou výstavbu zemědělských, církevních a komunikačních staveb. Klášter se podílel na utváření venkovského prostoru, který v duchu řádových pravidel obdělával a kultivoval. Přes krizi za reformace se ekonomicky vzmožil a po třicetileté válce se vypracoval mezi nejbohatší církevní ústavy v Čechách. Na plaském panství se podařilo vytvořit téměř

dokonalou hospodářskou strukturu, v níž vybudované stavby mají ekonomickou, kulturní a estetickou funkci. Vedle promyšleného rozmístění těchto objektů byl dáván zřetel na vyváženost jejich hospodářské a duchovní funkce a podle tohoto hlediska byly také vhodně umísťovány do okolní krajiny.

Nespornou zásluhu na tom mají architekti většiny staveb, Jan Blažej Santini-Achiel a Jean Baptiste Mathey a také vrcholní představitelé plaského kláštera v období jeho barokního vzestupu. Významný podíl nesou známí opati Ondřej Trojer a Evžen Tyttl v rolích stavebníků budovaného díla. K úspěchu je vedly jejich přednosti, nadprůměrná inteligence, pracovitost, spolehlivost, ukázněnost, ale i rozhodnost a další kvality. Jejich osobní zkušenost v prosazení názorů je naučila odhadnout lidi a jejich schopnosti. Byli oddáni klášterní instituci a svou organizační schopností zajišťovali prostředky pro zvelebení kláštera. Především díky jejich schopnosti vytvořit pro klášter úspěšnou vizi jakým směrem se bude duchovně, stavebně a ekonomicky rozvíjet, se podařilo vybudovat množství krásných a zajímavých staveb, které ve svém okolí tvoří určitou nepřehlédnutelnou dominantu. Promyšleným postupem byly vytvořeny podmínky pro klášter v roli mocného mecenáše, investora a stavitele, který mohl pro svůj záměr oslovit vyhlášené a vyhledávané projektanty a umělce a smysluplně koordinovat jejich činnost ke vzniku tohoto krásného díla. Barokní období spojené s finanční a náboženskou pozicí velkých klášterů umožnilo při budování jejich panství být živnou půdou pro osobnosti stavitelství a umění, aby svá díla mohly realizovat. Na území kolem plaského kláštera se touto činností podařilo vybudovat specifický ráz barokní krajiny, která byla zachována až do dnešní doby. V porovnání s obdobnými lokalitami území se stejnou stavební tematikou je třeba zdůraznit, že samotný plaský klášter, jeho sakrální stavby a moderní hospodářské dvory, představují vrchol dochovaných barokních staveb tohoto druhu v Čechách.

Klášter ukončil svoji činnost v listopadu roku 1785, kdy po právní stránce přestala tato instituce existovat. Zajímavostí z hlediska posloupnosti událostí a vlastnických vazeb zůstává, že jej založil český král a vydáním svého dekretu zrušil císař Svaté říše římské. Pozdějším generacím tak zůstala vzpomínka na rozlehlé a dobře udržované panství s bohatě vyzdobenými kostely, honosnými hospodářskými dvory, rybníky, vybudovanými cestami a jinými hodnotnými artefakty, které vznikly činností plaských cisterciáků. I v dnešní době, více jak po dvou staletích od zrušení plaského kláštera, přitahuje jeho osud pozornost milovníků krásné architektury a historie. Stejně jako tehdy, i dnes je klášter za jakousi pomyslnou zdí, i když již dávno neplatí dobrovolné odloučení jeho řeholníků od společnosti a tím vytvořené místo, které by bylo obyčejným smrtelníkům zapovězeno. Z hlediska významu kláštera jako instituce dnes přirozeně chybí jeho rodinný vztah k blízkému okolí. Přichází tak příležitost pro badatele a památkáře, kteří jsou si vědomi hodnoty lidského díla našich předků. Pro svoje důmyslné architektonické navržení a dokonalé řemeslné zpracování může být toto dílo i v dnešní době vzorem pro krásnou architekturu, šetrné zacházení s přírodou a nadčasové myšlení. Svou prací tak podkrývají v dnešní době zapomenutá tajemství k pochopení klášterního života v jeho hmotné i duchovní podobě a ve vzájemných vazbách, které dávno přerušil chod dějin i činnost člověka.

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Archivní prameny

Kronika obce Hromnice 1923-1952, řídící učitel VOSTÁREK Jaroslav, kronikář, poznámka z roku 1928, str. 74-75. Kronika uložena na OÚ Hromnice.

Kronika obce Hromnice 1923-1952, řídící učitel KRÁTKÝ Václav, kronikář, poznámka z roku 1926, str. 46. Kronika uložena na OÚ Hromnice.

Kronika obce Hromnice 1923-1952, pan Engelthaler, kronikář, poznámka z roku 1946, str. 168. Kronika uložena na OÚ Hromnice.

K dějinám Žichlic, pan VALEŠ František, kronikář poznámka z roku 1965, s. 257-260. Kniha uložena na OÚ Hromnice.

Přehled dějin plaského kláštera. Fond Cisterciáckého řádu Osek, signatura D II. 6. s. 779. (originál uložen ve Státním oblastním archivu Litoměřice).

HAVLÍČEK, F. *Popis Plas z let 1826-1840*. Kopie překladu uložena ve Státním okresním archivu Plzeň-sever Plasy, (originál není).

SCHEPPL Benedikt, *Lapis Sepulchralis Fundatoris* – (Kámen náhrobní zakladatele). Plasy 1744, fond Cisterciáckého řádu Osek, signatura B IV 8, 245 s. (originál uložen ve Státním oblastním archivu Litoměřice, ověřený opis uložen v Muzeu a galerii severního Plzeňska v M. Týnici).

SCHEIBL Jaroslav. *Z archivu kláštera plaského*. Časopis společnosti přátel starožitností českých ročník č. III, 1895, s. 90. Uloženo ve Státním okresním archivu Plzeň-sever.

MONOGRAFIE

BUKAČOVÁ, I. Plaský klášter. In FÁK, Jiří. *Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny*. 1st edition. Plasy: Městský úřad Plasy a Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 2005, ISBN 80-903165-3-0.

BUKAČOVÁ, I. *800 let Kralovic: dějiny a současnost města*. 1. vyd. Kralovice: Měst. NV v Kralovicích, 1983, 119 s.

BUKAČOVÁ, I., FÁK, J., FOUČEK, K. *Severní Plzeňsko: Historicko turistický průvodce č. 6*. 2. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2001, 206 s. ISBN 80-86125-23-8.

DRHOVSKÝ, K. *Edice památky: Plasy*. Plzeň: Nakladatelství Fraus 2004. ISBN: 80-7238-37-4.

DOSTÁLOVÁ, L. Cisterciácké lékárna v Plasech. In CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *900 let Cisterckého řádu*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 1998, s. 215-220. ISBN 80-901587-7-3.

FÁK, J., RŮT, P., *Severní Plzeňsko na historických pohlednicích*. 1. vyd. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 2005. 215 s. ISBN 80-903165-2-2.

HORYNA, M., *Jan Blažej Santini-Aichel*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy 1988, 487 s. ISBN 80-7184-664-3.

HORYNA, M., BUKAČOVÁ, I., *Kalec, hospodářský dvůr plaského kláštera, stavebně historický průzkum*, 2004, 50 s. Muzeum a galerie severního Plzeňska, sign. 9091 I/2 – 19.

HORYNA, M., BUKAČOVÁ, I., *Sechutice, hospodářský dvůr plaského kláštera, stavebně historický průzkum*, 2002, 33 s. Muzeum a galerie severního Plzeňska, sign. 9969/2006 II. 6-61.

HORYNA, M., BUKAČOVÁ, I., *Lomany, hospodářský dvůr plaského kláštera, stavebně historický průzkum*, 2003, 10 s. Muzeum a galerie severního Plzeňska, sign. 9970/2006 II. 6-67.

HORYNA, M., a kol. *Kilián Ignác Dientzenhofer a umělci jeho okruhu*. Praha: Národní galerie v Praze, 1989, 240 s. ISBN 80-7035-003-2.

HERAIN, J. *Příspěvek k životopisu stavitele Matěje Ondřeje Kondela*. In: Sborník Městského historického muzea c. a k. Františka Josefa I., svazek III. Plzeň 1914.

HOJDA, Z. *Plaský opat Jiří Vašmucius-voják a obnovitel*. In FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera (1145-1995), sborník příspěvků semináře: Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny*. Kralovice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1995. ISBN 80-903165-3-0.

CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny Cisterckého řádu v Čechách 1142 - 1420*. 1. vyd. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, 367 s. ISBN 80-7184-617-1.

CHARVÁTOVÁ, K. *900 let Cisterciáckého řádu*, Sborník z konference konané 28.-29. 9. 1988 v Břevnovském klášteře v Praze. Praha: Unicornic., 1998, s. 11. ISBN 80-901587-7-7-3.

CHARVÁTOVÁ, K. Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století. In FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera (1145-1995) : Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny*. 1. vyd. Kralovice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1995.

JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. 1. vyd. Praha: Fénix, 1991, 350 s. ISBN 80-85245-11-6.

KUMPERA, J., *Osobnosti západních Čech aneb šlépěje milénia*. 1. vyd. Plzeň: Vltava-Labe-Press, a. s., 2002.

KUMPERA, J., *Západní Čechy od A do Z, historie, památky, příroda*. 2. vyd. Plzeň: Beta-Dobrovský, Ševčík 2003. ISBN 80-7306-060-4.

KOČKA, V. *Dějiny Kralovicka: Dějiny politického okresu kralovického*. 1. vydání. Kralovice: Nákladem kralovického okresu, 1930, 2 sv. (516, 217 s.)

KOČKA, V. *Dějiny politického okresu Kralovického: Soudní okres manětínský*. 1. vyd. Kralovice: Nákladem kralovického okresu, 1932, 2 sv. (516, 217 s.).

JIRKA, A. *Jan Santini a Jean Baptiste Mathey*. Praha: Umění, 1974.

NAŇKOVÁ, Věra. *K. I. Dienzenhofer a západní Čechy*. Plzeň: Olympia, 1973

MACHÁČEK, F., *Dvě studie k dějinám Plzně a Plzeňska*. Plzeň 1931.

PODLAHA, A., *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do polovic XIX století*. Politický okres kralovický, vydala Archeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy slovesnost a umění, Praha 1912.

PODLAHA, A., *Posvátná místa království českého*. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. Řada první: Arcidieceze Pražská, Díl III. Vikariáty Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský: Praha 1909.

POCHE, Emanuel a kol., *Encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: 1975

PREISS, P. *K stavební historii klášterního kostela v Plasích, in: Minulostí Plzně a Plzeňska*. Praha, 1958.

ROŽMBERSKÝ, P. *Dvory plaských cisterciáků*. Milan Novobilský, 1. vyd. Plzeň: Ing. Petr Mikota, 1999, 47 s. Zapomenuté hrady, tvrže a místa; sv. 21. ISBN 80-902692-1-4.

ROŽMBERSKÝ., P, NOVOBILSKÝ., M. *Gotická tvrz a zámecká pevnost Kaceřov*. 1. vyd. Plzeň: Ing. Petr Mikota, 2007. 63 s. Zapomenuté hrady tvrže a místa; sv. 36. ISBN 978-80-86596-91-4.

SPĚVÁČEK, J. *Král diplomat*. Praha: Panorama 1982.

SEDLÁK, J. *Jan Blažej Santini, setkání baroka s gotikou*. Praha: Vyšehrad, 1987, s. 81.

VALTR, P. *Hromnice Žichlice 820 let*. 1. vyd. Horní Bříza: Granát, 2001, 62 s. ISBN 80-86460-01-0.

VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D., *Encyklopedie Českých klášterů*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997. 769 s. ISBN 80-85983-17-6.

VORLOVÁ, H. *Polygonální stodoly a jiné lidové stavby v Borku u Kozojed*. Kralovice 1973.

WIRTH, Z., POCHE, E., a kol. *Umělecké památky Čech*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1957, 938 s.

ZILYNSKYJ, B. K vývoji plaského kláštera na přelomu 16. a 17. století. In FÁK, Jiří. *Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny*. 1st edition. Plasy: Městský úřad Plasy a Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 2005, s. 89-92. ISBN 80-903165-3-0.

ŽIZKA, J. Hospodářské dvory kláštera v Plasech. In FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera (1145-1995) : Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny*. 1. vyd. Kralovice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1995, s. 55 -65.

ŽIŽKA, J., NOVÁK, J., Dvory plaského kláštera. In LOUDIL, Lubomír, TLAPÁK, Josef. *Vědecké práce zemědělského muzea*. 1. vyd. Praha: Zemědělské muzeum, 1981, s. 205-228.

Tereziánský katastr český. Svazek 2, Rustikál kraje K-Ž Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1966,

Tereziánský katastr český. Svazek 3, Dominikál, Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1970

Články, stati

BABINCOVÁ, Š. Kronika regionů Kralovicko, Manětínsko, Plasko. Plaský klášter mezi husitskými válkami a poslední přestavbou. Kralovice: 2003, roč. 2, č. 10, s. 5-6.

BÍLÁ, V. Klášter v Plasích se stane centrem stavitelského dědictví, památkovou obnovou projde pivovar a hospodářský dvůr. 5+2 dny-Plzeň-sever. Praha: AGF Media, a. s., 24. 5. 2012, ročník I., číslo 12.

BUKAČOVÁ, I. Mauritius VOGT, příspěvek k barokní vzdělanosti v Čechách. In PODESTÁT, V. *Severní Plzeňsko-vlastivědná ročenka 1994*. Kralovice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1994.

HORYNA, M., HÁJEK, T., BUKAČOVÁ, I. *Koncepce památkové péče Plzeňského kraje*. Muzeum okr. Plzeň-sever, M. Týnice, sign. 8470 I/3-58.

CHARVÁTOVÁ, K. Vztah dvorů k vesnickému osídlení na panstvích cisterckých klášterů v Čechách. In NEKUDA, Vladimír. *Archeologia historica 11/86*. 1. vyd. Olomouc: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1986, Klášterní dvory 1150-1250. s. 461-467.

CHARVÁTOVÁ, K. Hospodářské dvory klášterů ve světle písemných pramenů. In NEKUDA, Vladimír. *Archeologia historica 12/87*. 1. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1987, s. 287-299.

KORELUS, Pavel. Býkov je zavřený. *Plzeňský deník*. 18. 2. 2009, č. 41, s. 1-21.

ZILYNSKYJ, B. *Václav Kočka – regionální historik Kralovicka a Rakovnicka*. Severní Plzeňsko III. Vlastivědná ročenka 1997. Muzeum a galerie severního Plzeňska v M. Týnici, sign. 7217 III/6-56

11 RESUMÉ

Das Hauptziel dieser Diplomarbeit mit dem Namen *Barockpersönlichkeiten des Klosters Plasy – Bau- und Kulturentwicklung in Jahren 1650 – 1785* war Barockobjekte in der ehemaligen Plasy-Herrschaft chronologisch zu ordnen und gleichzeitig Persönlichkeiten des Klosters Plasy von Reihen seiner Äbte, Architekten, Baumeister und einigen Untertanen zu beschreiben, die im Kloster 1650 – 1785 wirkten, die sich um die Bildung der Unikatbauten mit hohem Kunstgehalt im Region Pilsen Nord verdient machten.

In der Einführung der Diplomarbeit wird die Entstehung des Zistenzienserordens in Frankreich skizziert, seine Entwicklung in christlichem Europa und im Gebiet Tschechiens, wo die Kloster gleiches Ordens entstehen. Weiter beschreibt sie die Entstehung und die Entwicklung des Zistenzienserklusters in Plasy, das in seiner Geschichte eine bedeutende Rolle spielte und zwar in der Besiedlung, Bildung und im Formen der Landschaft vom Region Pilsen Nord. Sie lernen uns die Gebietslokalität in Frankreich kennen, wo historisch erstes Kloster dieses Ordens gebaut wurde. Das Gebiet heißt Citeaux, lateinisch Cestercium, angeblich nach einem Meilenstein eines alten römischen Wegs, die da hindurchging, dabei spricht andere Version über die Entstehung des Namens über das sumpfige Gelände mit stehendem Wasser, das einen Tank bildet – Zisterne. Das lateinische Wort Cistercium gab später die Bezeichnung dem ganzen Orden Zisterzienser. In den ersten Kapiteln erwähnen wir auch Philosophie und das geistliche Leben neu entstehendes Ordens und mindestens am Rande beschreiben wir einen der bedeutendsten Repräsentanten St. Bernard aus Clairvaux. Der hatte ein großes Verdienst um eine Verbreitung der Zistenzienserideen in der christlichen Welt. Sein Ideal, nach dem die Genossenschaft nur von der Mönchsarbeit leben sollte, wurde jedoch wegen der Kapazität- und Wirtschaftsprobleme mit der Zeit unhaltbar.

Der nächste Teil der Diplomarbeit bringt das Leben der Mönche und der Ordensbrüder in ihren Klöstern näher. Sie richtet ihr Augenmerk auf die berühmte Zistenzienserwirtschaft und ihre Wirkung auf die Landschaft, die Ordensangehörige besiedelten. Dieses Kapitel hängt schon mit dem Bau der Wirtschaftsbauten zusammen mit z. B. landwirtschaftlichen Höfen, Mühlen und Teichen, die auch dank Zistenzienser entstanden und die umliegende Landschaft kultivierten.

Weiter widmen wir uns den Unterscheidungen der Kloster im tschechischen Gebiet nach der Zeit und der Weise ihrer Entstehung. Als erste Zistenzienseranstalt in unserem Gebiet wurde 1142 die Abtei Sedlec gegründet, nach ihm folgte im Jahr 1144 Plasy und das nächste Jahr Pomuk. Allmählich entstanden nächste zwei Kloster Hradiště nad Jizerou und Osek, dabei wurde nur Plasy von diesen fünf ältesten Klöstern aus der Initiative des tschechischen Herrscher Vladislav II. gegründet. Das Kloster nahm an der Gestaltung des Landraums teil, den im Geiste der Ordensregeln bebaute und kultivierte. Trotz der Krise bei der Reformation kam das Kloster wieder ökonomisch auf und nach dem Dreißigjährigen Krieg arbeitete sich zu den reichsten Anstalten in Böhmen empor. Es besaß 55 Dörfer, eine Stadt, eine Reihe von Teichen und Mühlen und 16 Höfe, die es bewirtschaftete. Die Landschaft um Plasy durchwirkte es mit dem Netz der Wege, die von Bäumenalleen gesäumt sind, die diese einzelnen Wirtschaftshöfe verbanden.

Neben der durchdachten Verteilung aller gebauten Objekte wurde die Hinsicht auf den Ausgleich ihrer wirtschaftlichen und geistlichen Funktion gegeben. Und nach diesem Gesichtspunkt wurden sie auch passend in die Umgegend untergebracht. Unbestrittenes Verdienst darum haben die Architekten der meisten Bauten, Jan Blažej Santini-Aichel, Jean Baptiste Mathey a Kilián Ignác Dientzenhofer gleichzeitig mit Obervertretern des Klosters, Äbten Ondřej Trojer und Evžen Tyttl. Vor allem mit der Fähigkeit für das Kloster eine Vision zu bilden, wie sich es

geistlich, baulich und wirtschaftlich entwickeln wird, ist es gelungen eine Menge schöner und interessanter Bauten zu schaffen, die in ihrer Umgebung bilden die gewisse unüberschaubare Dominante. Durch das durchdachte Fortschreiten wurden so Bedingungen für das Kloster gebildet, in der Rolle des mächtigen Gönners, Investors und Baumeisters, der für seinen Vorhaben berühmte und aufgesuchte Projektanten und Künstler anzusprechen zur Entstehung dieses Werks. Barockzeit, die mit der Finanz-und Religionsstellung der großen Kloster ermöglichte, bei dem Aufbauen ihrer Herrschaft Nährboden für die Bau- und Kunstpersönlichkeiten zu werden. Im Gebiet um das Kloster Plasy ist es gelungen durch diese Tätigkeit der spezifische Charakter der Barocklandschaft zu schaffen, der bis heute erhalten blieb. In der Analogie zu ähnlichen Gebieten mit der gleichen Bauthematik ist es nötig zu betonen, dass das gleiche Kloster Plasy, seine geistlichen Bauten und modernen wirtschaftlichen Höfe, stellen den Höhepunkt der erhaltenen Barockbauten dieser Art in Tschechien dar.

12 PŘÍLOHY

Obsah příloh tvoří snímky osob, objektů, věcí a jednotlivých lokalit související s diplomovou prací. U jednotlivých fotografií v příloze je vždy uveden jejich popis s tím, co vyjadřují nebo k čemu se vztahují a zdroj odkud byl snímek získán. Vzhledem k provedenému rozlišení a popsání jednotlivých snímků přímo v přílohách, nebudou fotografie v seznamu příloh podrobně popisovány a uváděny jejich zdroje. Je uvedena jen podstata snímku a problematika, ke které se váže.

Příloha č. 1 – 5

Fotografie vztahující se ke vzniku plaského kláštera, jeho příbuzenskému systému z jinými cisterckými kláštery a jednotlivý plaští opati z období let 1616 až 1785.

Příloha č. 6 - 10

Fotografie nejstaršího vyobrazení plaského kláštera, rukopis Benedikta Scheppla – *Lapis Sepulchralis Fundatoris*, kniha plaských cisterciáků se seznamem některých duchovních. Dále foto kostela Nanebevzetí Panny Marie a domu v Dominikánské ulici v Plzni.

Příloha č. 11 – 17

Dokumentace kostela sv. Václava po barokní přestavbě, bývalé probošství s poutním kostelem Zvěstování Panny Marie v M. Týnici a ukázka freskové výzdoby uvnitř. Plasy hospodářský dvůr, barokní sýpka, zájezdní hostinec, mlýn a objekt prelatury s výzdobou stropu hlavního sálu.

Příloha č. 18

Hospodářský dvůr Sechutice s největší stodolou na plaském panství, reliéf staré plaské cesty v pozadí M. Týnice.

Příloha č. 19 - 20

Hospodářský dvůr plaského kláštera Býkov - fotografie zachycující hospodářský dvůr v různé době a stavu, detaily osobních znaků opatů, kteří se podíleli na výstavbě dvora.

Příloha č. 21 – 25

Mladotice - kaple Jména Panny Marie, Nynice - kaple sv. Kateřiny, Kostelec - kostel sv. Jiří, Nadryby - výklenková kaple zasvěcená sv. Antonínovi Peduánskému, Hodyně – kaple sv. Jana Křtitele, Planá nad Mží – kostel Nanebevzetí Panny Marie a opravená budova fary, Kozojedy – kostel sv. Mikuláše.

Příloha 26

Pohledy na hospodářský dvůr plaského kláštera Kalec jako dominantu krajiny u obce Žihle.

Příloha 27-28

Dvůr Hubenov u obce Vysoká Libyně, celkový pohled na umístění dvora do okolní krajiny, detailní snímky zámečku, sýpky, mléčnice a opatského znaku Evžena Tytla.

Příloha 29 - 31

Plaský klášter v historické ikonografii. Celkový pohled na klášter - skutečný a ideální stav - s nerealizovaným klášterním kostelem. Detailní pohledy z akvarelu na budovy konventu se zahradou, prelatury a objekt stodoly. Santiniho plány na přestavbu klášterního kostela a jeho samonosné vedlejší schodiště k nemocničnímu křídlu kláštera.

Příloha 32 - 33

Hospodářský dvůr plaského kláštera Rohy u obce Kozojedy v dnešní podobě, na starším snímku z roku 1960 a ve vyobrazení z mapy plaského panství. Opravená polygonální stodola z roku 1681 v obci Borek u Kozojed.

Příloha č. 34 – 37

Hospodářské dvory plaského kláštera, Lednice, Lomany, Olšany, Třemošnice. Vyobrazení těchto dvorů v ideálním stavu v době svého vzniku a v dnešní době, po úpravách minulých nájemců nebo současných majitelů. K podobě Třemošnice před přibližně 90 lety je přiložen v dokumentaci malovaný obrázek dvora, který byl zjištěn při terénním výzkumu v obci Žichlice a dosud nebyl nikde publikován.

Příloha č. 38

Bývalý zájezdní hostinec plaského kláštera Na Dyškánce v obci Hadačka, se znakem opata Fortunáta Hartmanna. Veduta zámku Kacerov zmiňující panství za Floriana Gryspeka u stejnojmenné obce.

Příloha č. 39 – 44

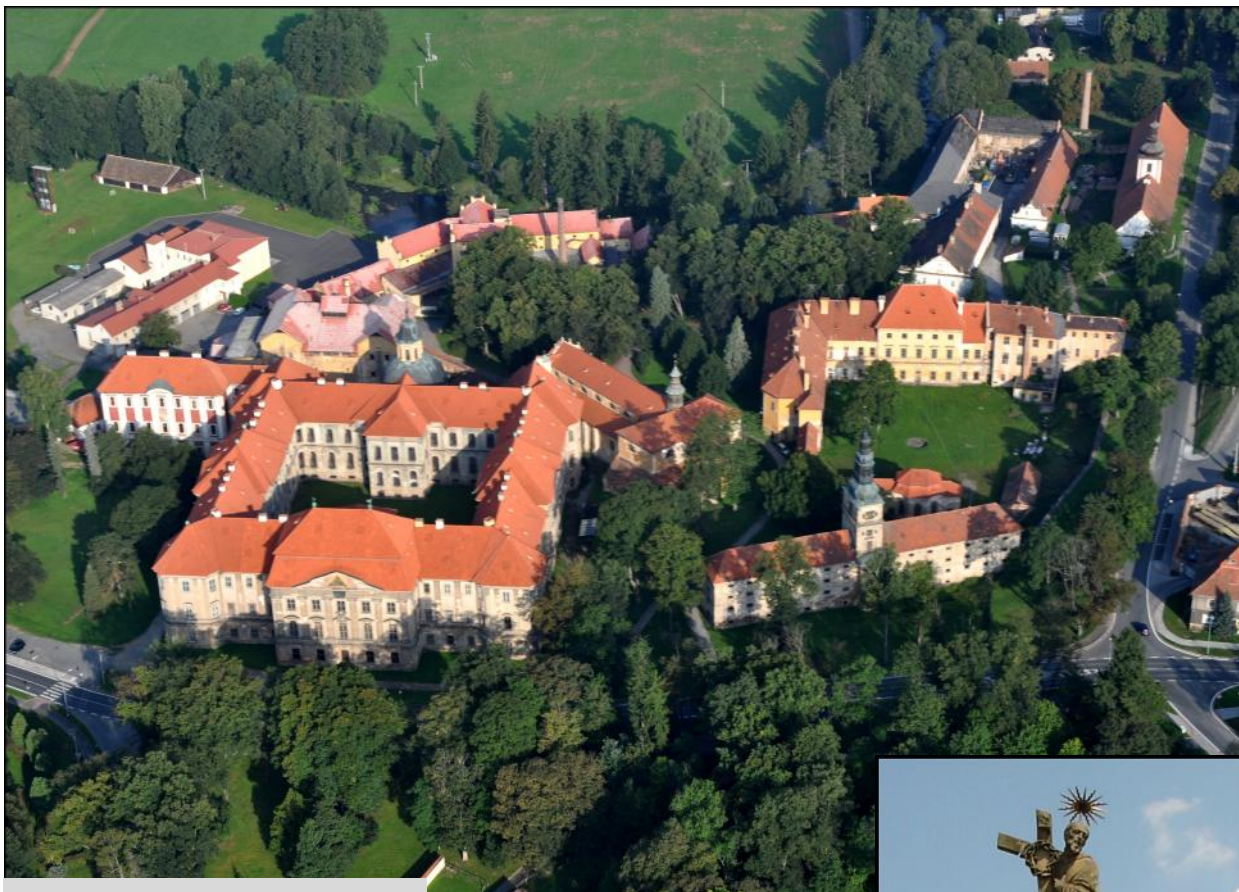
Dokumentace pamětihodností a zajímavých míst, které se nachází při bývalé staré plaské cestě. Tato cesta směřovala od plaského kláštera k hospodářskému dvoru Hubenov, míjela dvůr Sechutice a probošství v Mariánské Týnici. Na mapách plaského panství je dobře viditelná stará plaská cesta osázená lipovou alejí obdobně jako cesta z Kralovic do Mariánské Týnice.

Příloha č. 45

Osobní znaky opatů plaského kláštera Kryštofa Tenglera, Evžena Tyttla a Celestina Wenera. Náhrobek posledního opata plaského kláštera Celestina Wenera v Plasích.

Příloha č. 45 – 49

Výběr z freskové výzdoby plaského konventu, na které se podíleli: Jakub Antonín Pink v letech 1720-1737, František Antonín Müller v letech 1739-1740 a Josef Kramolín v roce 1738.

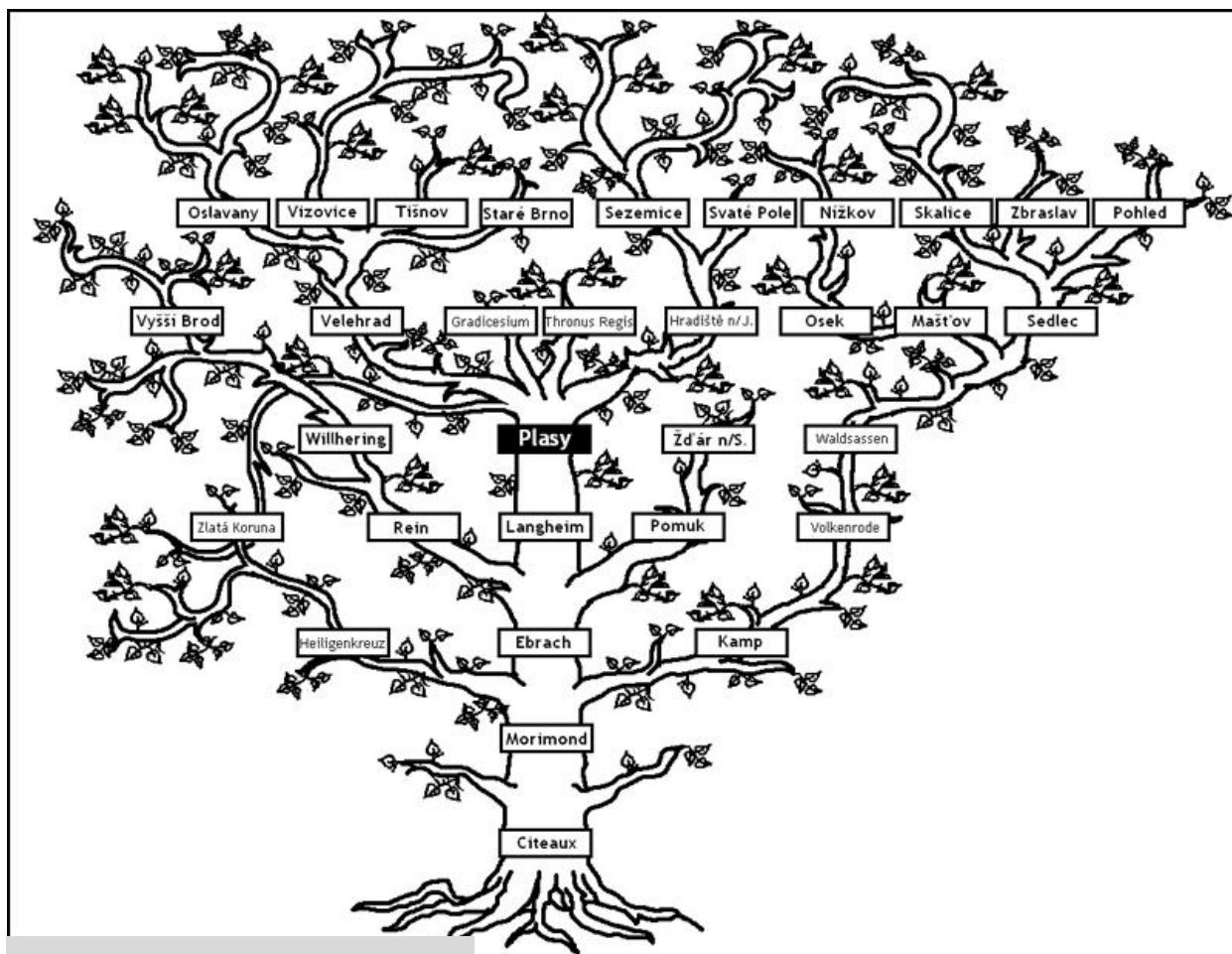
Popis: Plaský klášter, letecký snímek
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Jindřich Zdík - pamětní deska v domu sv. Václava
Zdroj: Wikipedie

Popis: Plasy - socha sv. Bernarda z Clairvaux
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Klášter Plasy a jeho filační systém

Zdroj: NPÚ Plzeň

Popis: Opat Ondřej Trojer

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Evžen Tyttl

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Ondřej Trojer - medailon z refektáře v M. T.
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Evžen Tyttl - medailon z refektáře v M. T.
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Kryštof Tengler
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Jakub Perger (Vrchota) z Rosenwerthu
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Jiří Vašmucius - medailon z refektáře
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Benedikt Engelken
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Celestin Stoy
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Fortunát Hartmann
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Silvester Hetzer
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Stříbrná medaile k vysvěcení kostela Nanebevzetí Panny Marie
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Celestin Werner
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opat Celestin Werner - klášter Plasy
Zdroj: Muzeum M. Týnice

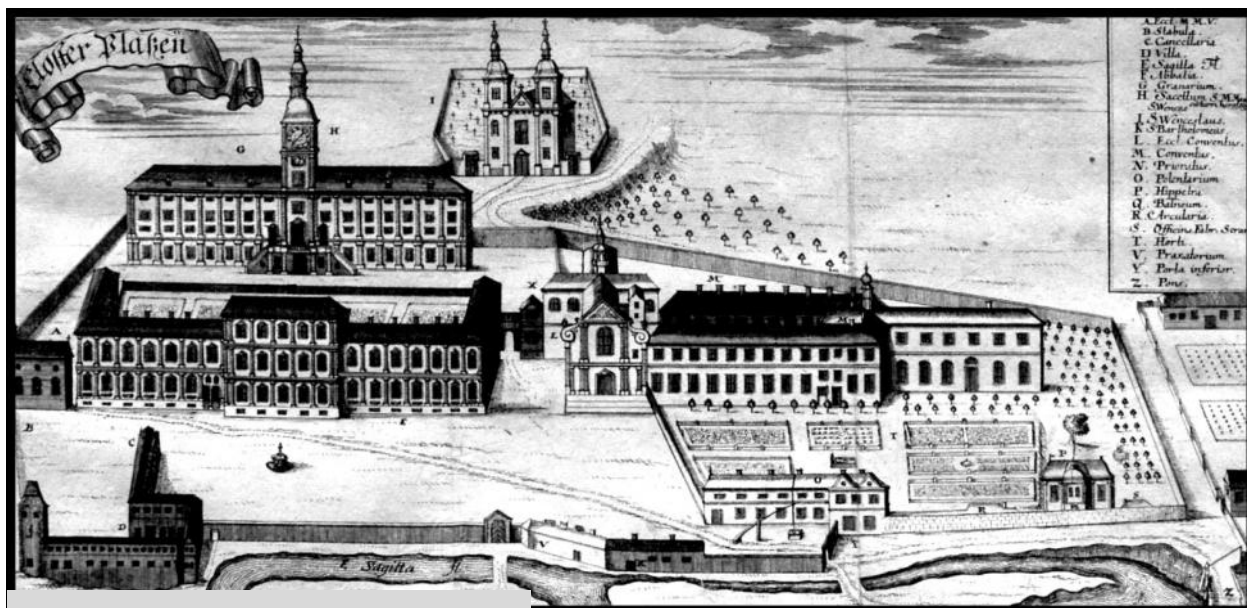
Popis: Plasy kolem roku 1602 od Jana Willenberga
Zdroj: Muzeum M. Týnice

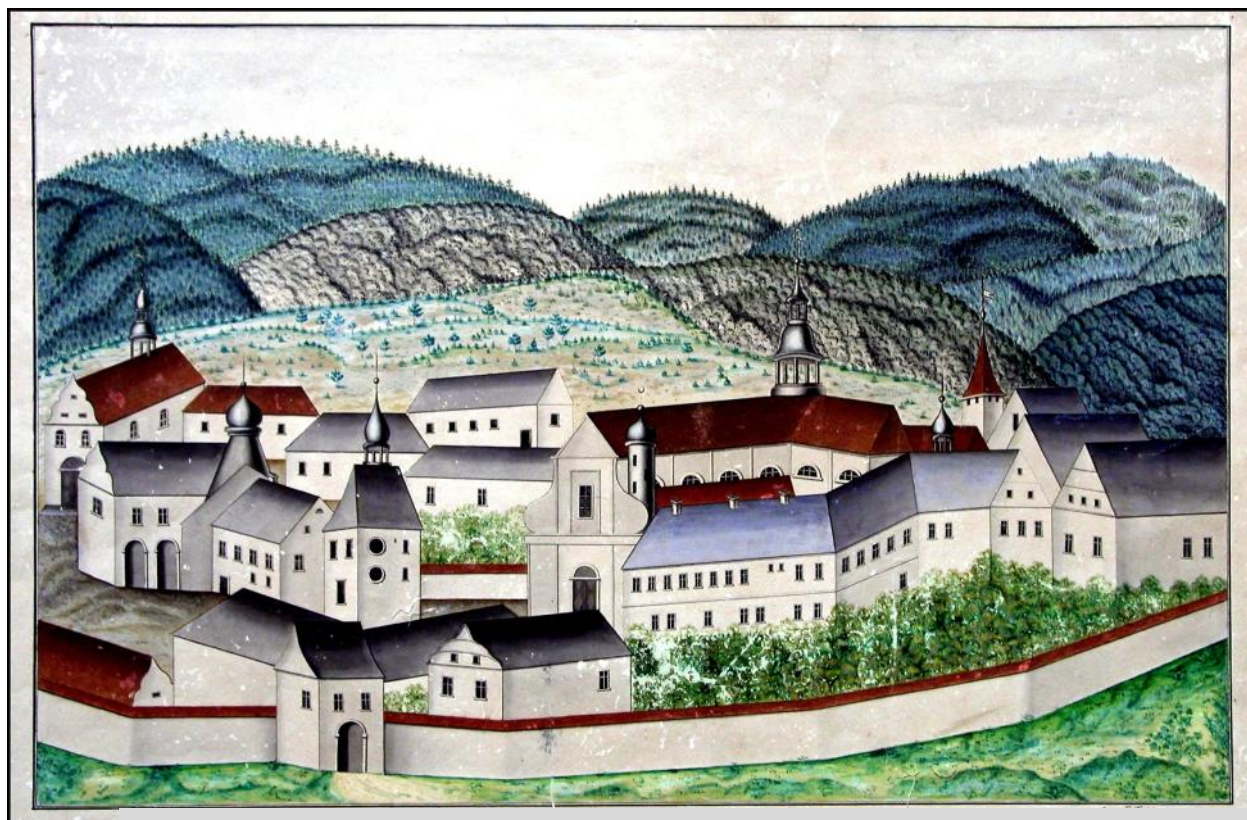
Popis: F. B. Werner - Plasy v letech 1725 - 1730
Zdroj: Muzeum M. Týnice (fotokopie NPÚ Praha) negativ č. 26180

Popis: Plasy kolem roku 1732, ranně barokní obraz. Výřez obrazu Vladislava II. Autor: J. A. Pink.
Zdroj: Původně Plasy, dnes fond Muzea M. Týnice

Popis: Plasy v roce 1712. Autor Mauritius Vogt
Zdroj: Muzeum M. Týnice

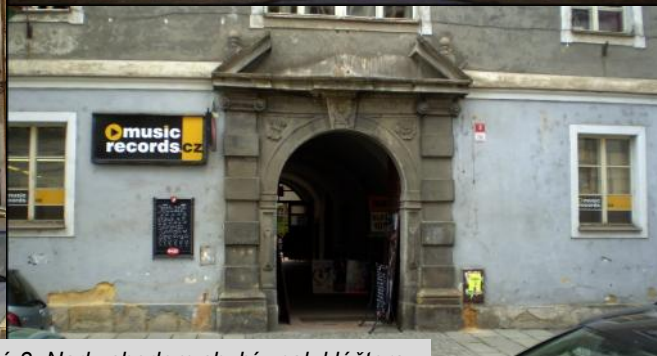

Popis: Pohled na Plasy od Františka Trzisky akvarel z 19. století namalovaný podle obrazu Vladislava II.
Zdroj: Muzeum M. Týnice

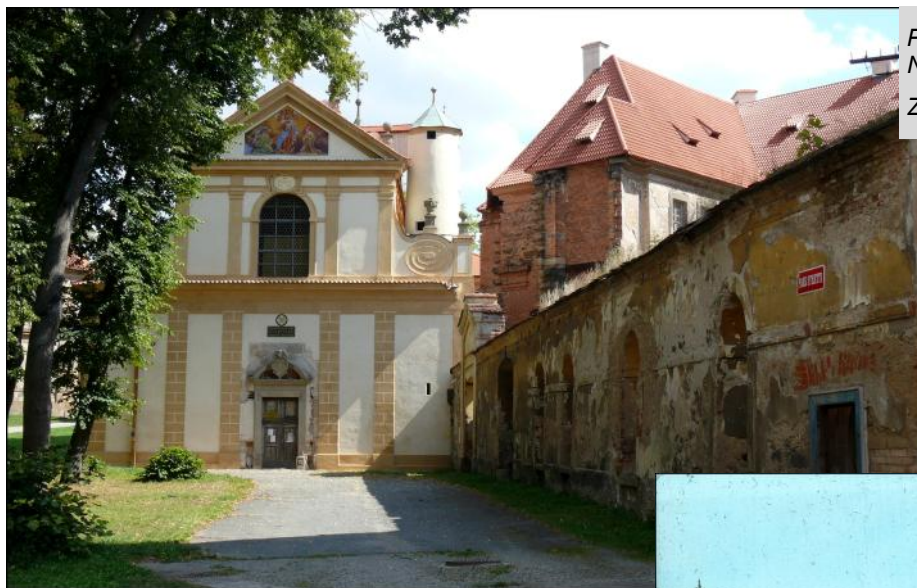
Popis: Mauritius Vogt. Mapa plaského panství z roku 1729. Příloha díla „Tilia plassensis“.

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Dům plaských cisterciáků v Plzni, Dominikánská 3. Nad vchodem chybí znak kláštera. Uvnitř vstupní klenby je letopočet 1681

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Plasy - konventní kostel
Nanebevzetí Panny Marie
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Plasy - kostel
Nanebevzetí Panny Marie
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: sv. Martin
Zdroj: Muzeum M. Týnice

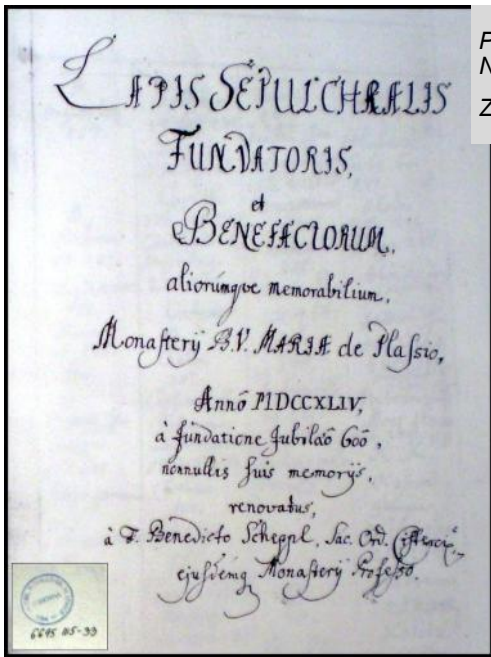
Popis: Barokní a gotický portál
se znakem Kryštofa Tenglera
Zdroj: Vlastní foto

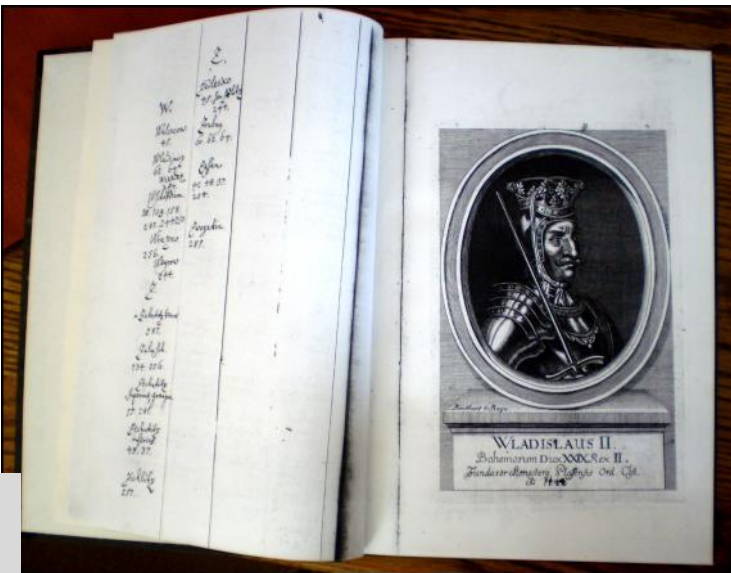
Popis: Hlavní oltář kostela
sochy sv. Bernarda Benedikta
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Obraz sv. Bernarda
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Rukopis Benedikta Scheppla „Lapis Sepulchralis Fundatoris“
Náhrobní kámen zakladatele
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Vladislav II. v díle B. Scheppla
Zdroj: Muzeum M. Týnice

ARCHIV MUSEJNÍ

*Catalogus Personarum Regularium Sac. Ord. Cisterciensis
in Monasterio B. V. M. de Plass. Sub Regimine Reverendissimi ac Amplissimi Dni Dni Eugenij Tyll, Abbatis, Prioris
sacris ac Vicarii Generalis per Pommern, Moraviam, A
ustramque Lusariam Teo militantium ab Anno 1729.*

Nomen & Cognomen	Patria	Nativitas	Profusio	Profusio	Profusio	Profusio	Officia
		Annus	Mo.	Die	Mo.	Die	
Amandus	Lusatia	1656	1676	1677	1683	1730	Episcopus factus
Wobya	Moravia	21	27	27	27	28	Pastor factus
de Mathij	Bohemia	8bris	10bris	10bris	10bris	10bris	Locumtenens
Paulus	Moravia	1687	1687	1682	1688	1737	Pastor factus
Carolus	Silesia	2	6	8	10	20	Lebanicus
Casparus	Bohemia	1683	1682	1683	1690	1735	
Polibsteinus	Praga	21	1	27	27	26	
de Thomas	Silesia	10bris	Januar	Mai	Mar	Mar	

Popis: Seznam duchovních z roku 1729
Zdroj: Muzeum M. Týnice

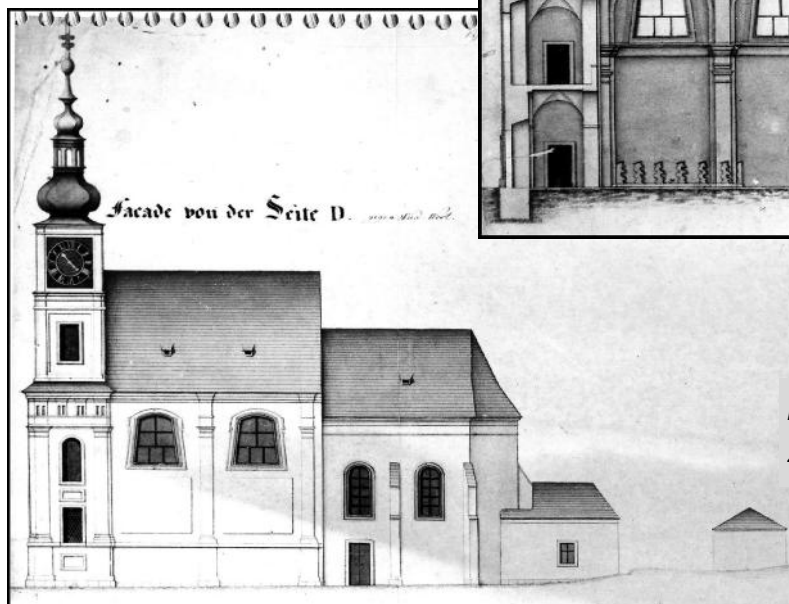
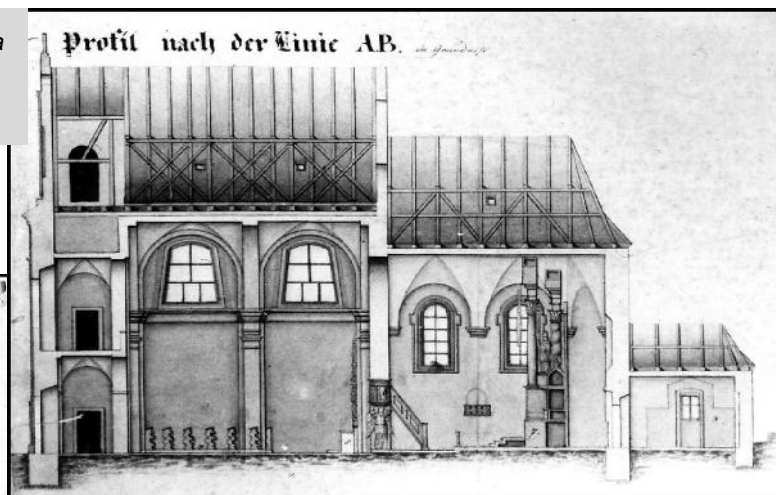
Popis: Kniha plaských cisterciáků v období 1729 - 1781
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Ten předních 16 listů jest popsáno; ostatní jsou čisté, pouze na zadní straně posledního listu jsou některé osobní údaje ze 17. století.

Popis: Boční řez kostela sv. Václava s vnitřním uspořádáním

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Boční pohled s věží a hodinami

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Plasy - hlavní průčelí kostela sv. Václava. Barokní přestavba.

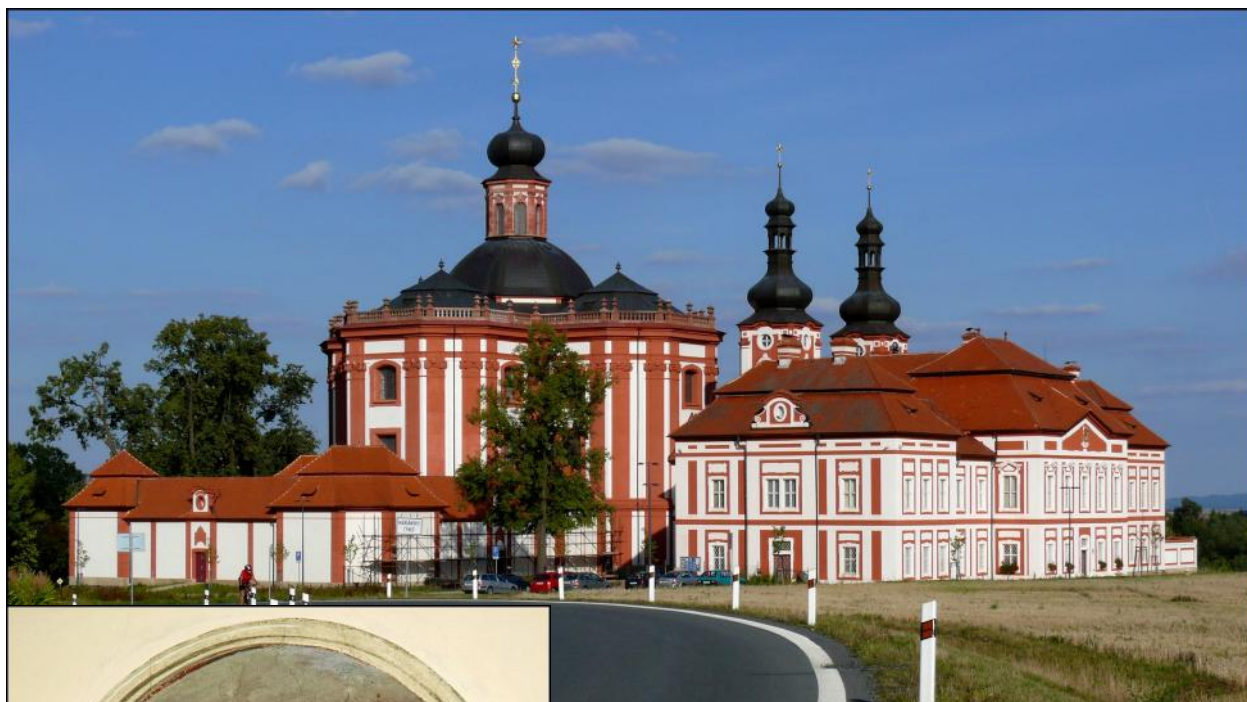
Zdroj: Muzeum M. Týnice

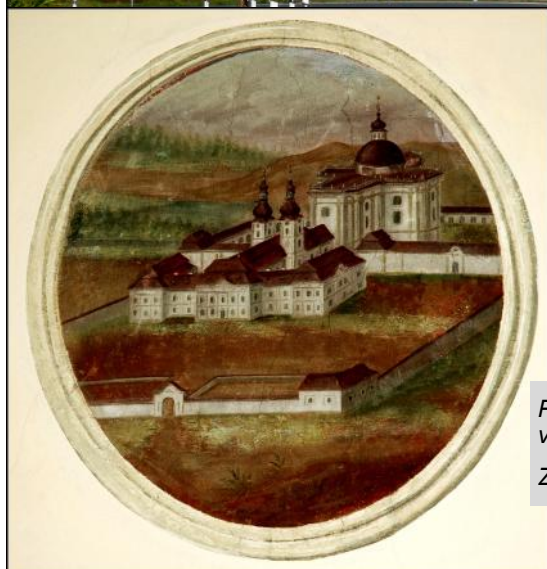
Popis: Plasy - kostel sv. Václava. Detail z akvarelu.

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Mariánská Týnice - pohled od západu
Zdroj: Vlastní foto

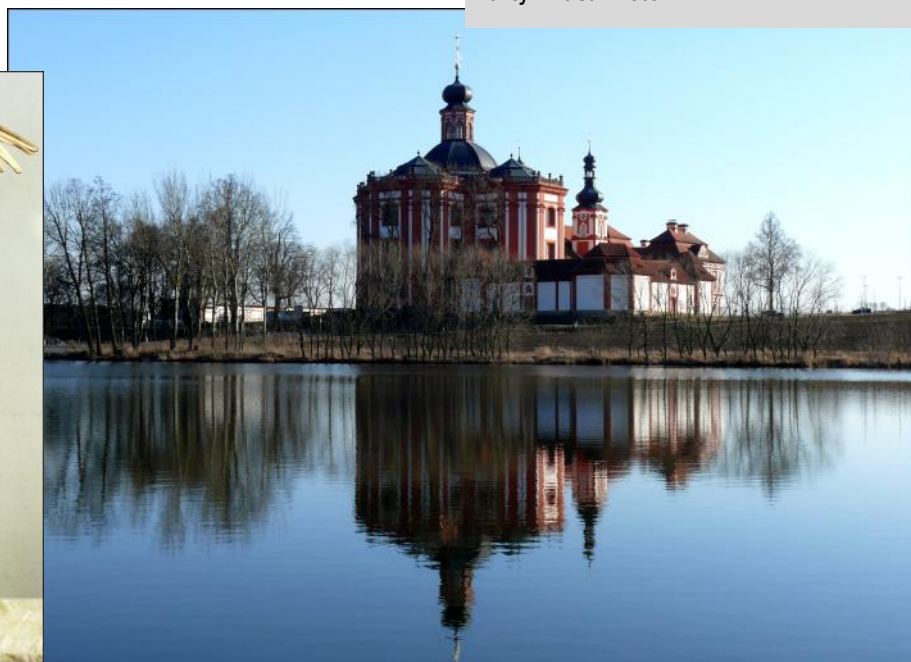

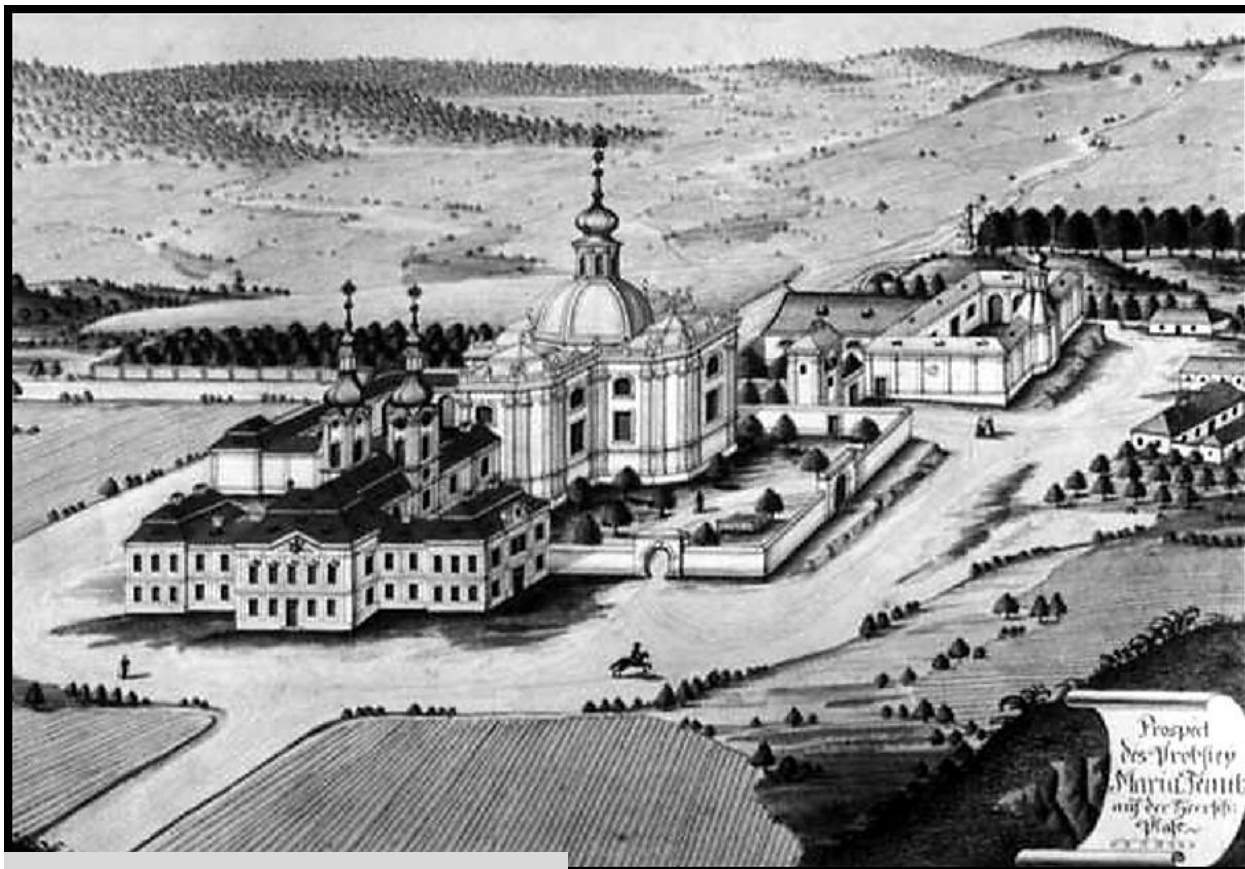
Popis: Probožství s poutním kostelem Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici. Medailon z refektáře
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Anděl - expozice v Mariánské Týnici
Zdroj: Vlastní foto

Popis: M. Týnice - pohled od jihozápadu
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Veduta Mariánské Týnice kolem roku 1875

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Lucerna kostela s novou freskou

Zdroj: Václav Podestát

Popis: Letecký snímek M. Týnice. Viditelná stará plská cesta.

Zdroj: Vlastní foto

Popis: M. Týnec - freska z ambitu
Zdroj: Václav Podestát

Popis: Donace Týnce plaskému klášteru roku 1230. Freska v refektáři
Zdroj: Václav Podestát

Popis: Expozice M. Týnec - Panna Maria
Zdroj: Vlastní foto

Popis: M. Týnec 1905 až 1920
Zdroj: Severní Plzeňsko na historických pohlednicích - str. 71

Popis: Plasy - sýpka a ranně barokní hodinová věž s dvojitým ciferníkem.

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Plasy - hospodářský dvůr - detail z akvarelu

Zdroj: Muzeum M. Týnice

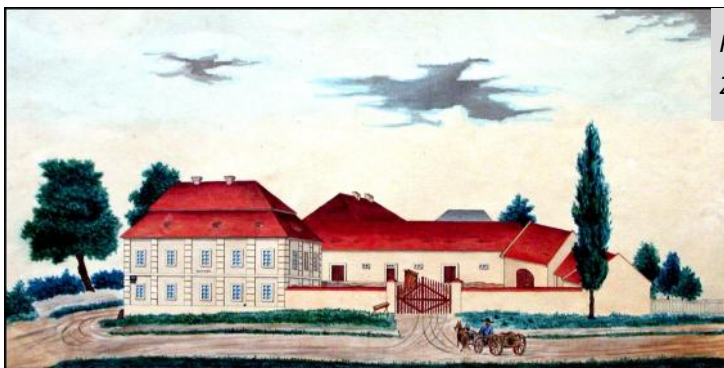
Popis: Plaský hospodářský dvůr - stáje, kanceláře, mléčnice, kolny. Detail z akvarelu.

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Plaský zájezdní hostinec. V popředí sýpka s kaplemi.

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Zájezdní hostinec Plasy

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Současný stav budovy bývalého hostince

Zdroj: Vlastní foto

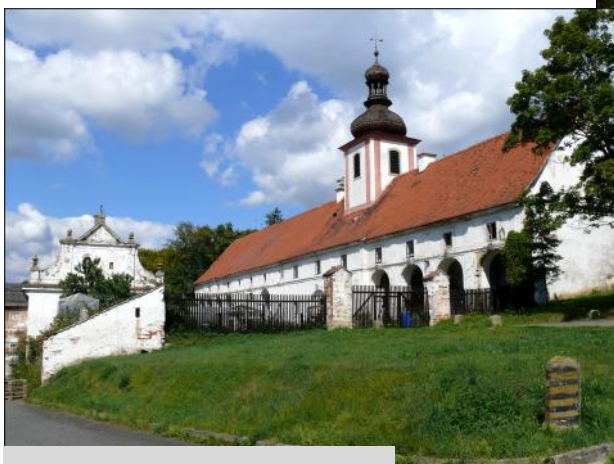
Popis: Plasy hospodářský dvůr. Stáje se zvonící. Severovýchodní pohled.

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Plasy - sýpka s ranně gotickou Královskou kaplí

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Stáje hospodářského dvora

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Úřední budova hospodářského dvora

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Plasy - mlýn. Detail z akvarelu

Zdroj: Muzeum M. Týnice

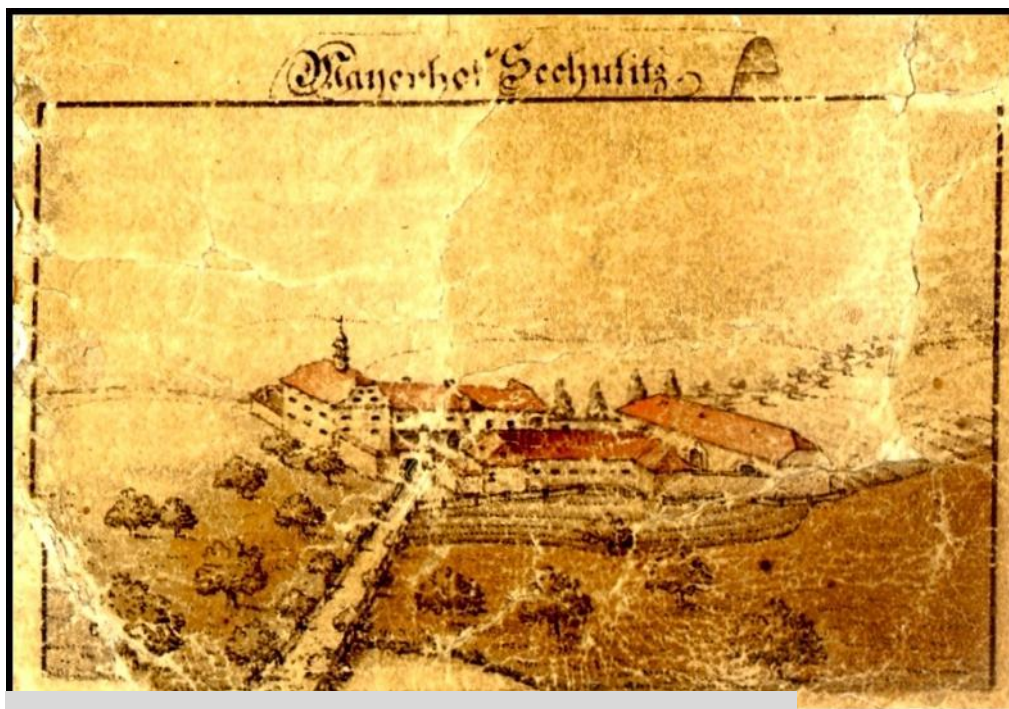

Popis: Plasy - prelatura, sídlo opata. Detail z akvarelu
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Plasy - budova opatství
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Štukový strop sálu prelatury, freska.
Zdroj: Muzeum M. Týnice

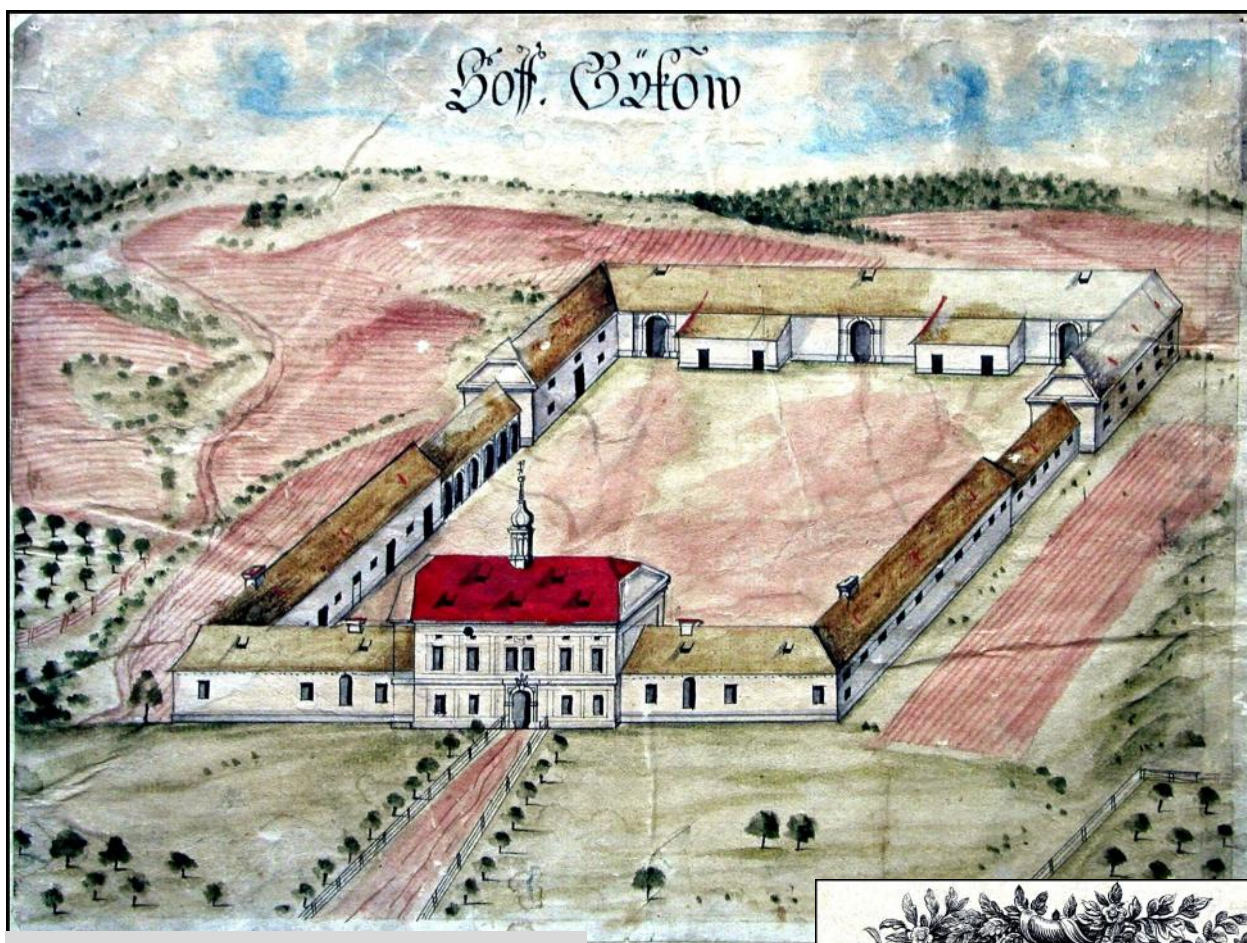
Popis: Hospodářský dvůr Sechutice. Parergon z mapy plaského panství
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Sechutice - jihu západní pohled. V pozadí M. Týnice s reliéfem staré plaské cesty.
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Dvůr Sechutice.
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Dvůr Býkov - kolorovaná kresba z 18. století

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Hospodářský dvůr Býkov. Parergon mapy plaského panství, Wiehl 1844.

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Znak opata Fortunáta Hartmanna v patře zámku nad vstupní bránou

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Dvůr Býkov - vchod do mléčnice s vytesaným letopočtem 1753

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Obrázek Býkova v kronice obce Hromnice z roku 1926 - str. 46

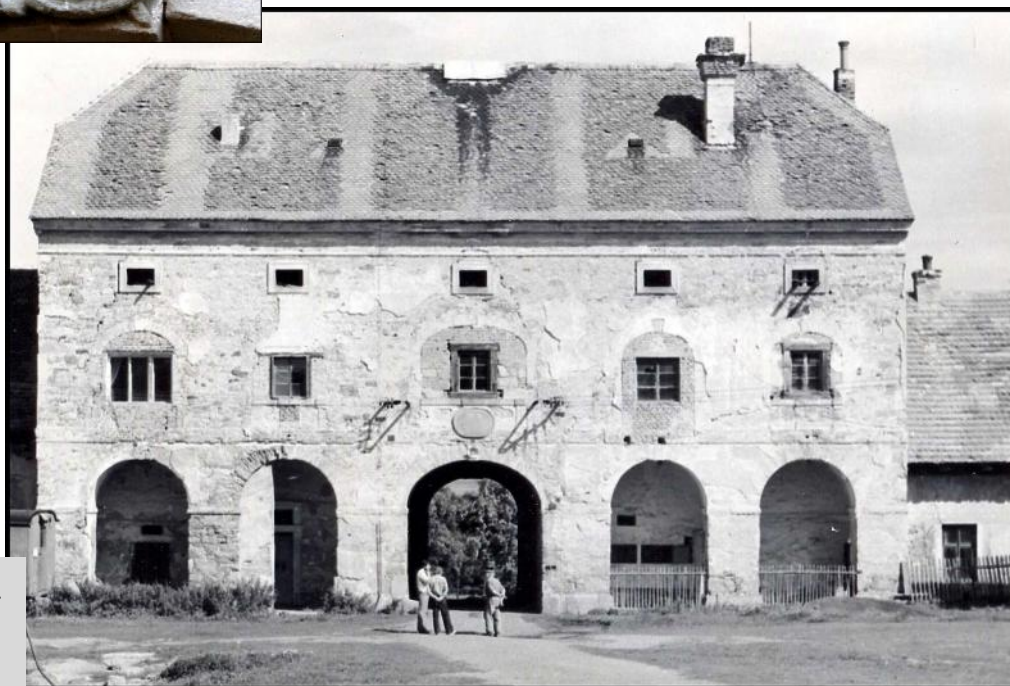
Zdroj: OÚ Hromnice

Popis: Budova zámku, dvůr Býkov

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Znak opata Tytla na klenáku vstupní brány zámku

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Býkov 1985. Pohled ze dvora.

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Mladotice - kaple Jména Panny Marie
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Detail průčelí s profilovanou
zdi s bosovaným nárožím
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Kaple sv. Kateřiny v Nynicích - hlavní průčelí.
Zdroj: Vlastní foto

*Popis: Kostelec - detail zdi s kamenným portálem,
v klenáku znak S. Hetzera s letopočtem 1749.*

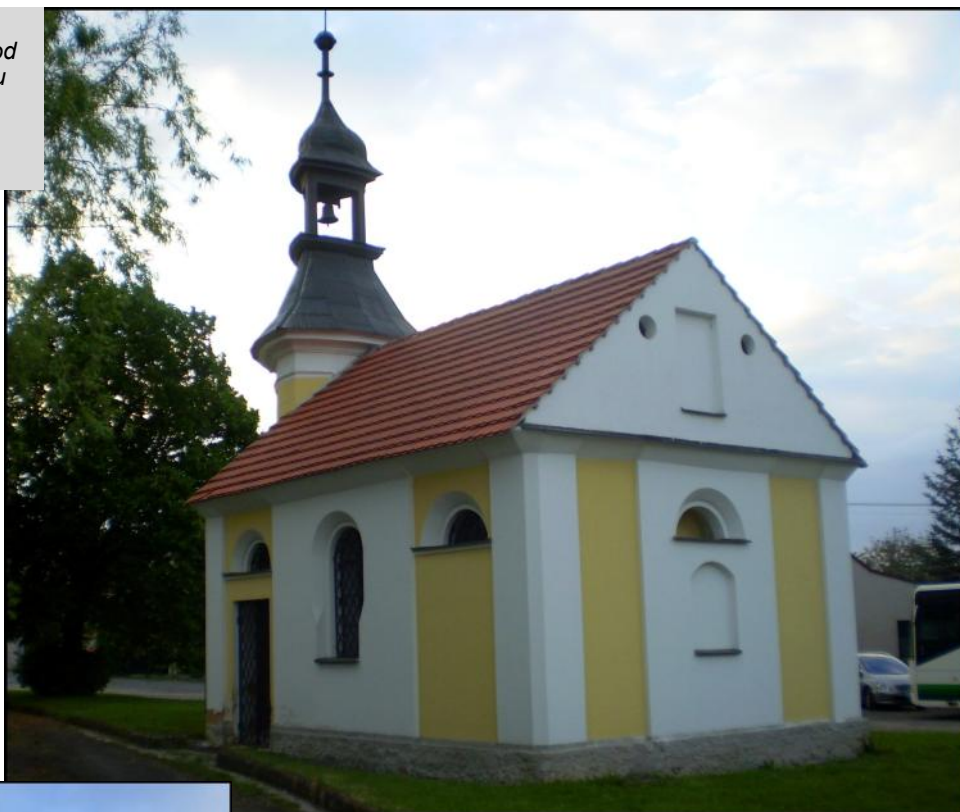
Zdroj: Vlastní foto

*Popis: Kostel sv. Jiří v Kostelci
Zdroj: Vlastní foto*

Popis: Nadryby - pohled od severovýchodu na osovou věžičku.

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Tříboká stříška s lucernou a helmou zvoncovitého profilu

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Výklenková kaple zasvěcená sv. Antonínovi Peduánskému

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Hodyně - kaple sv. Jana Křtitele. Vstupní portál.
Zdroj: Vlastní foto

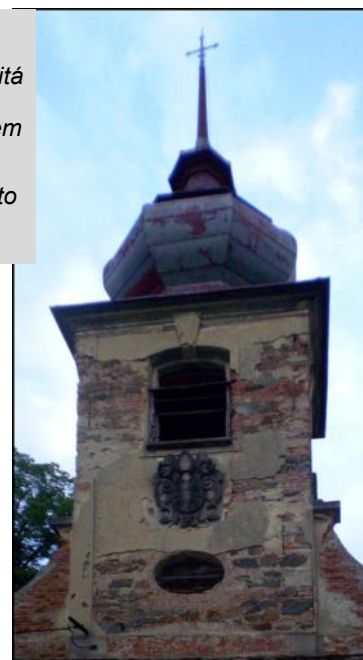
Popis: Znak opata S. Hetzera nad vstupním portálem
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Hodyně - pohled na vížku s barokní stříškou
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Hranolovitá věž kostela s opatským znakem S. Hetzera
Zdroj: Vlastní foto

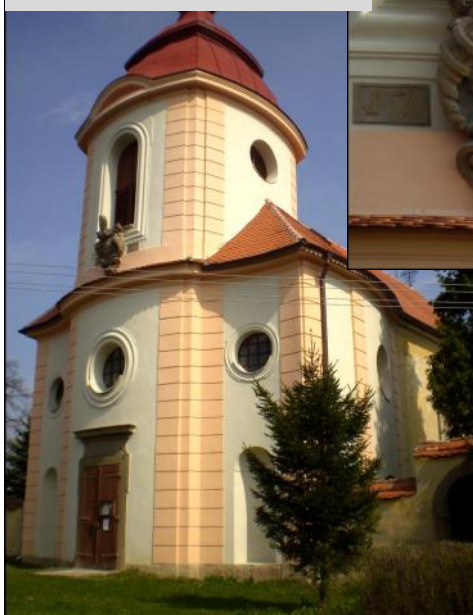

Popis: Opravená budova fary v Plané nade Mží
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Planá nade Mží - kostel Nanebevzetí Panny Marie
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Kozojedy - kostel sv. Mikuláše a opatský znak Evžena Tytla s letopočtem 1727
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Kozojedy - hřbitovní zeď kostela se znakem opata Evžena Tytla v klenáku portálu s letopočtem 1737
Zdroj: Vlastní foto

Mayerhof
Káletz
auf der Habenstein
heerstadt.

Popis: Dvůr Kálec - kolorovaná kresba Martina Prusíka z konce 18. století
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Chronogram se jménem stavebníka opata Evžena Tytla
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Kálec - jižní průčelí zámku
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Kálec jako dominanta krajiny
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Kálec - severní pohled na zámek
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Hubenov - kolorovaná kresba Martina Prusíka z konce 18. století

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Hubenov - parergon z mapy plaského panství

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Opatský znak E. Tytla s letopočtem 1734 na průčelí zámku

Zdroj: Vlastní foto

*Popis: Dvůr Hubenov.
Letecký snímek.*

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Zámek od jihozápadu

Zdroj: Vlastní foto

*Popis: Dvůr Hubenov,
zámek ze dvora*

Zdroj: Vlastní foto

*Popis: Hubenov pohled
na objekt sypky*

Zdroj: Vlastní foto

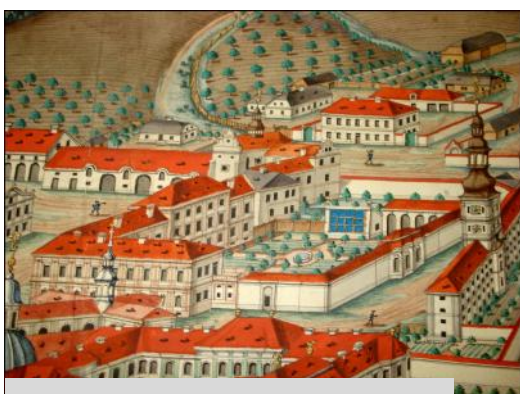
*Popis: Pohled na zrekonstruovanou
mléčnici dvora Hubenov*

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Plaský klášter na vedutě Martina Prusíka z 18. století
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Plasy - prelatura a barokní sýpka
Zdroj: Muzeum M. Týnice

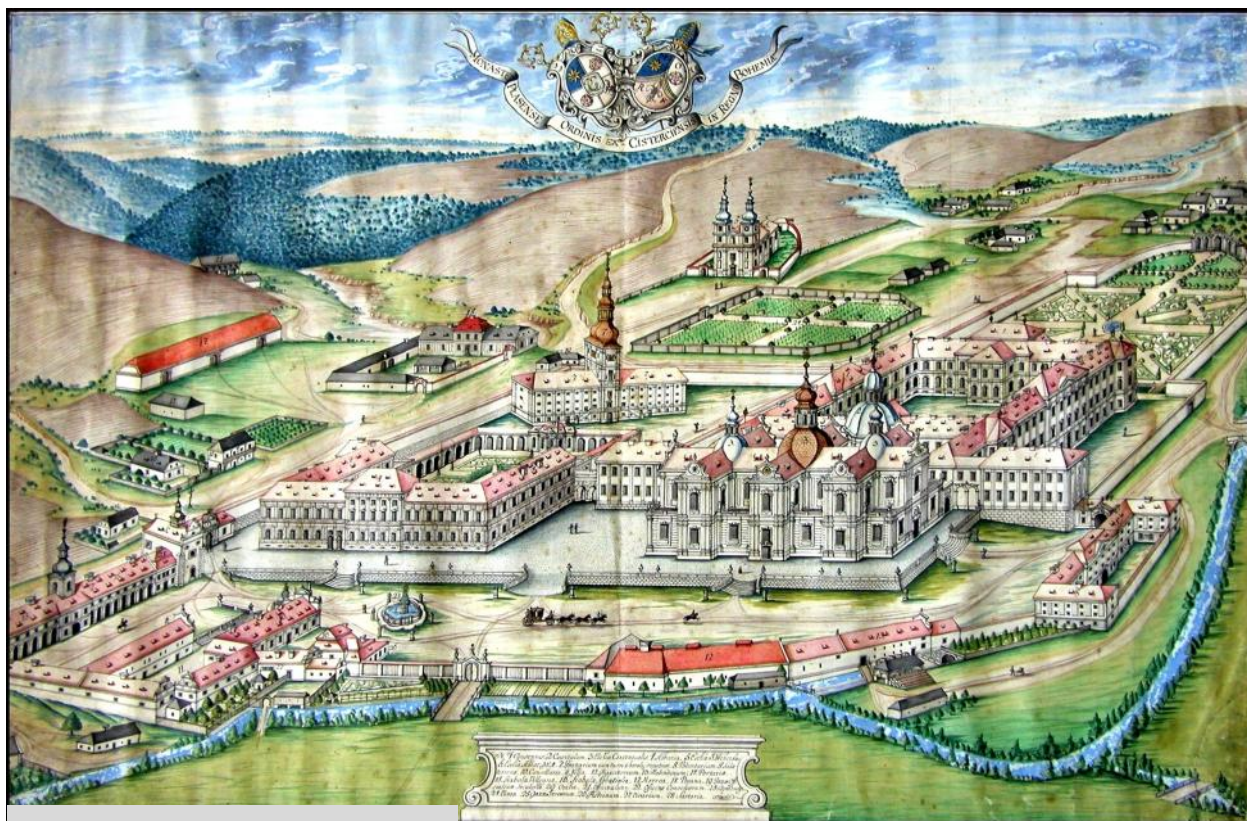
Popis: Plasy - východní průčelí konventu
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Plasy - stodola hospodářského dvora
Zdroj: Muzeum M. Týnice

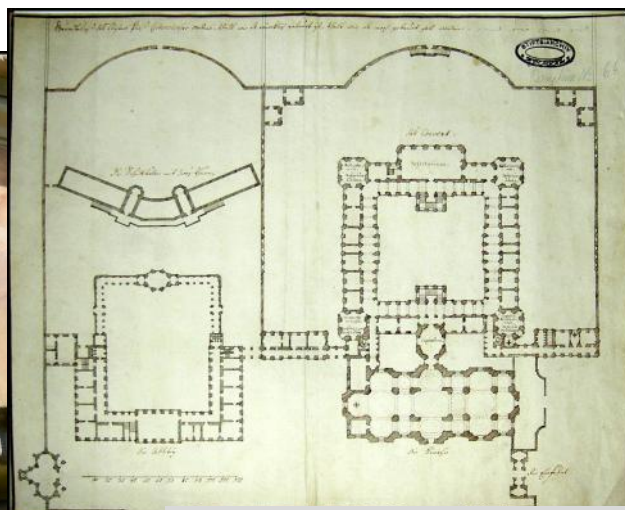
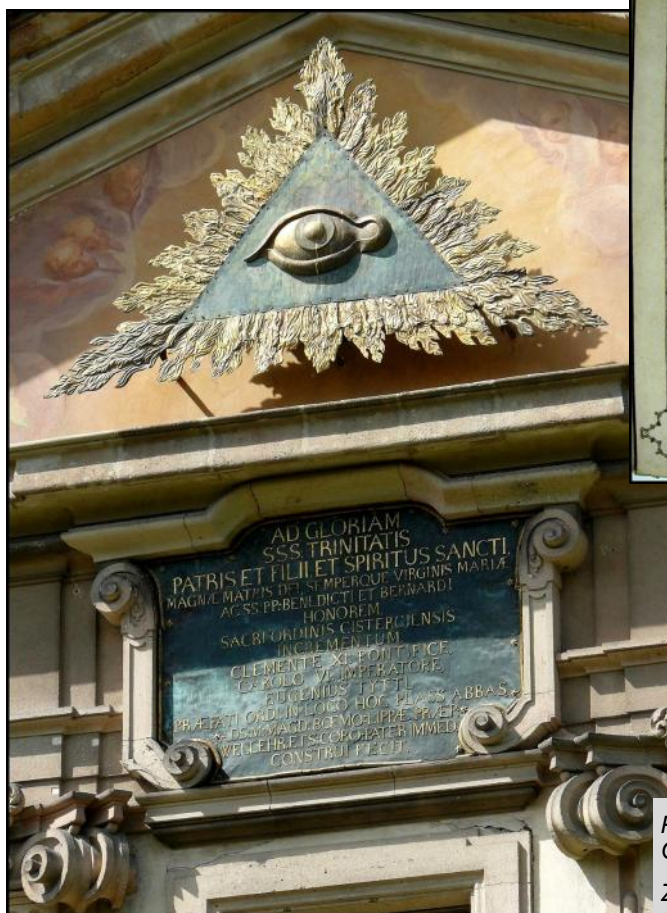
Popis: Západní průčelí konventu s kaplí sv. Benedikta
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Plasy - ideální pohled od západu s nerealizovaným klášterním kostelem

Zdroj: Muzeum M. Týnice

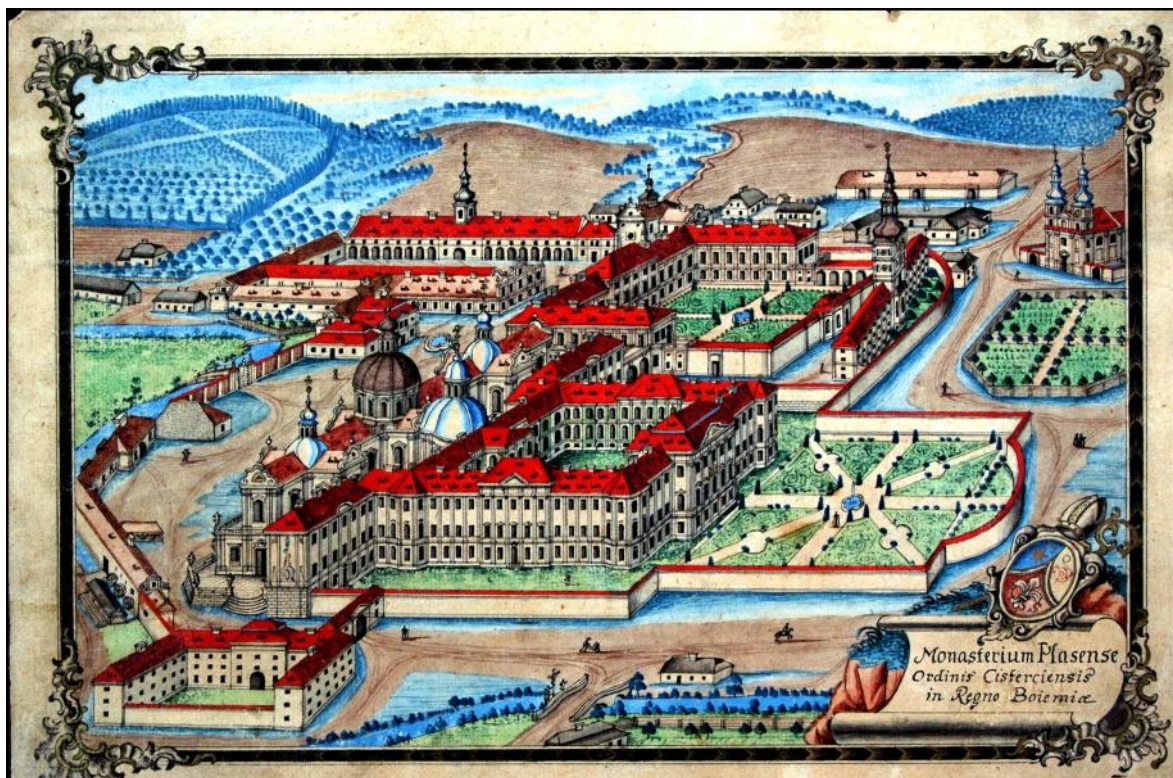

Popis: Plasy - Santiniho plány k přestavbě konventu a kostela Nanebevzetí Panny Marie

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Plasy - východní průčelí konventu. Oko Boží prozřetelnosti

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Plasy - ideální pohled od jihu včetně nerealizovaného kostela

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Santiniho schodiště

Zdroj: NPÚ v Plzni

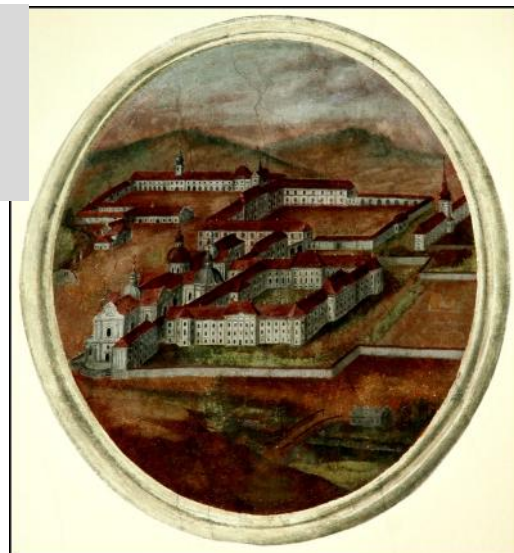

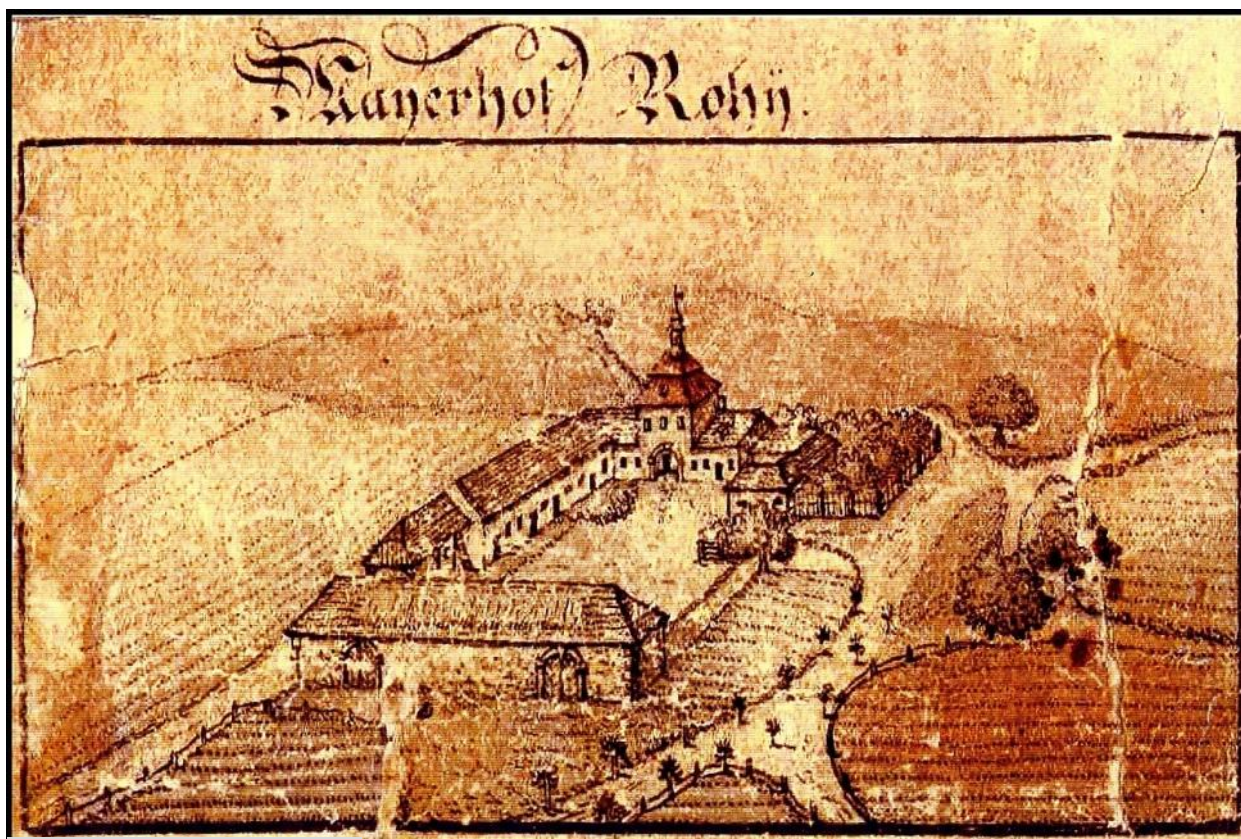
Popis: Ideální pohled na plaský klášter. Medailon z refektáře.

Zdroj: Muzeum M. Týnice

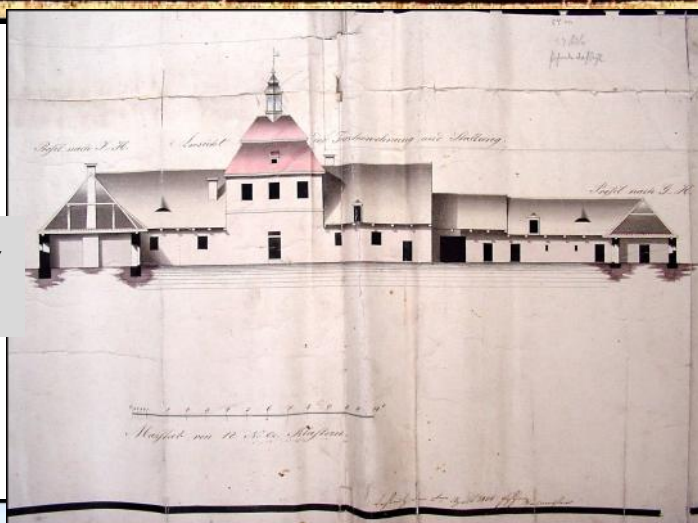
Popis: Znak opata Hartmanna na východní části kolen

Zdroj: Vlastní foto

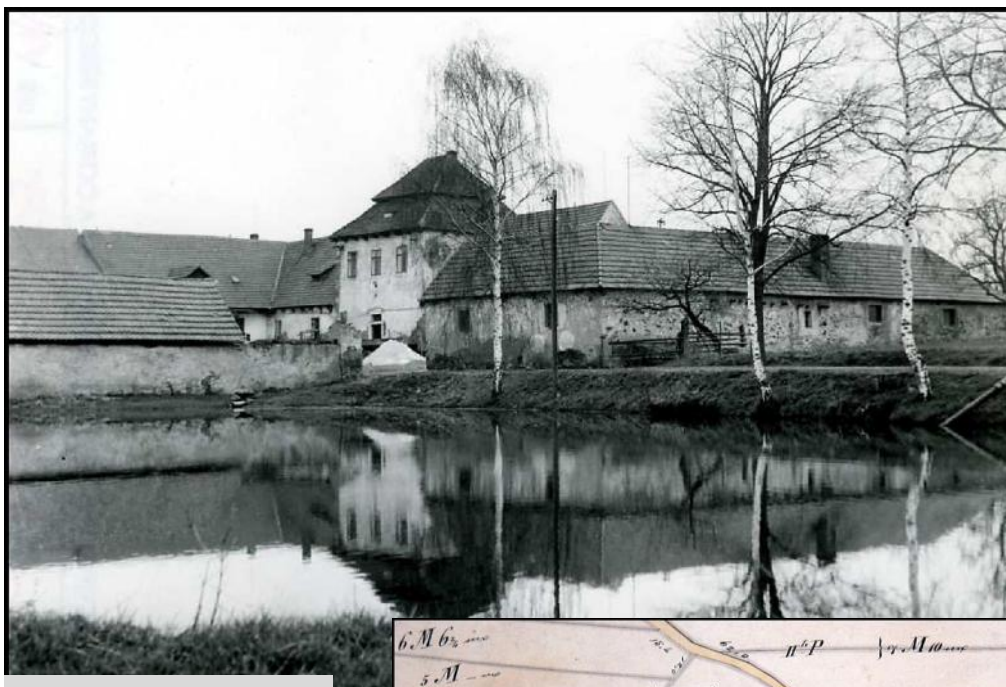
Popis: Rohy - vyobrazení dvora z mapy plaského panství
Zdroj: Muzeum M. Týnice

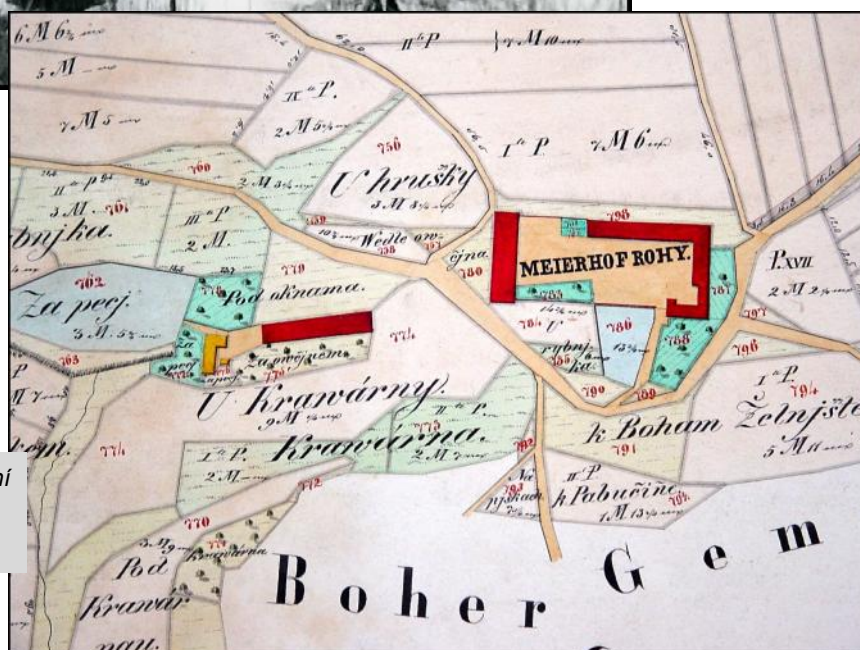
Popis: Náskres dvora Rohy
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Dvůr Rohy - východní průčelí zámku
Zdroj: Vlastní foto

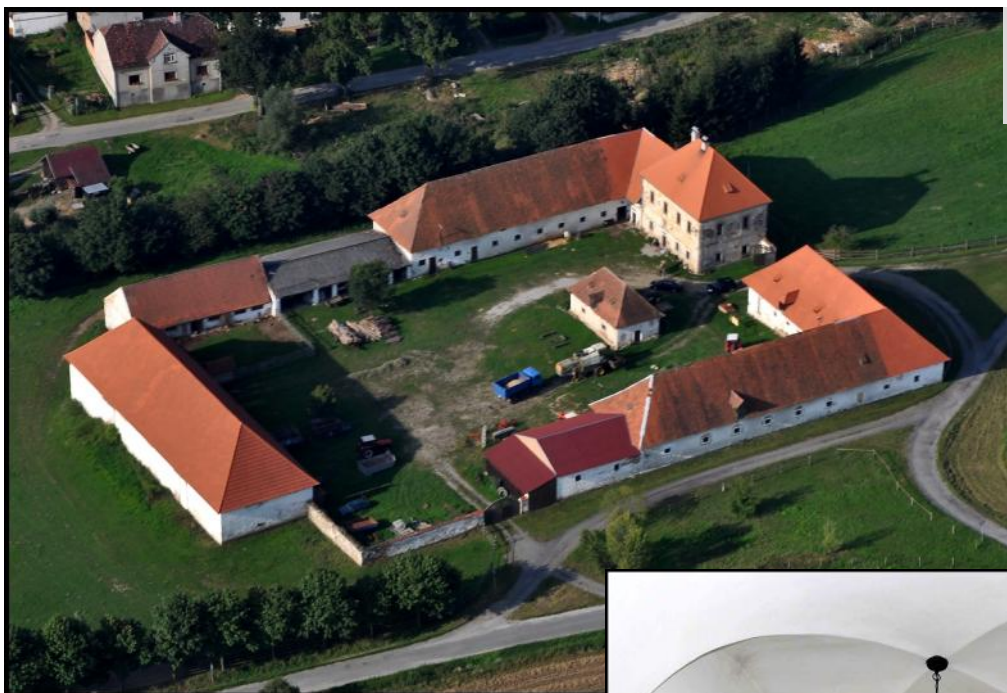
Popis: Dvůr Rohy roku 1960
Zdroj: Muzeum M. Týnice

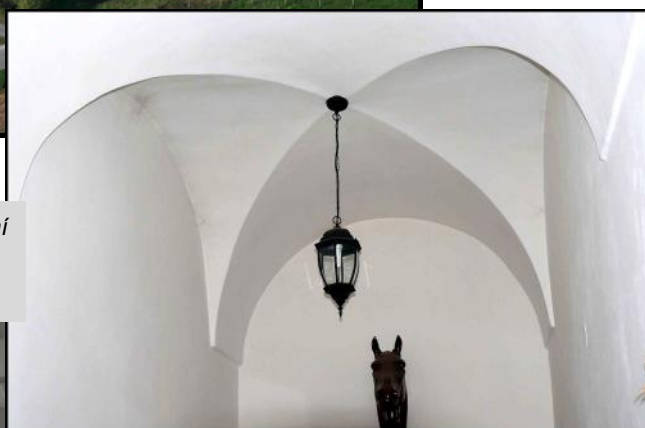
Popis: Rohy - pohled na umístění dvora na mapě
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Borek u Kozojed - opravená polygonální stodola z roku 1681
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Dvůr Lednice
Zdroj: Vlastní foto

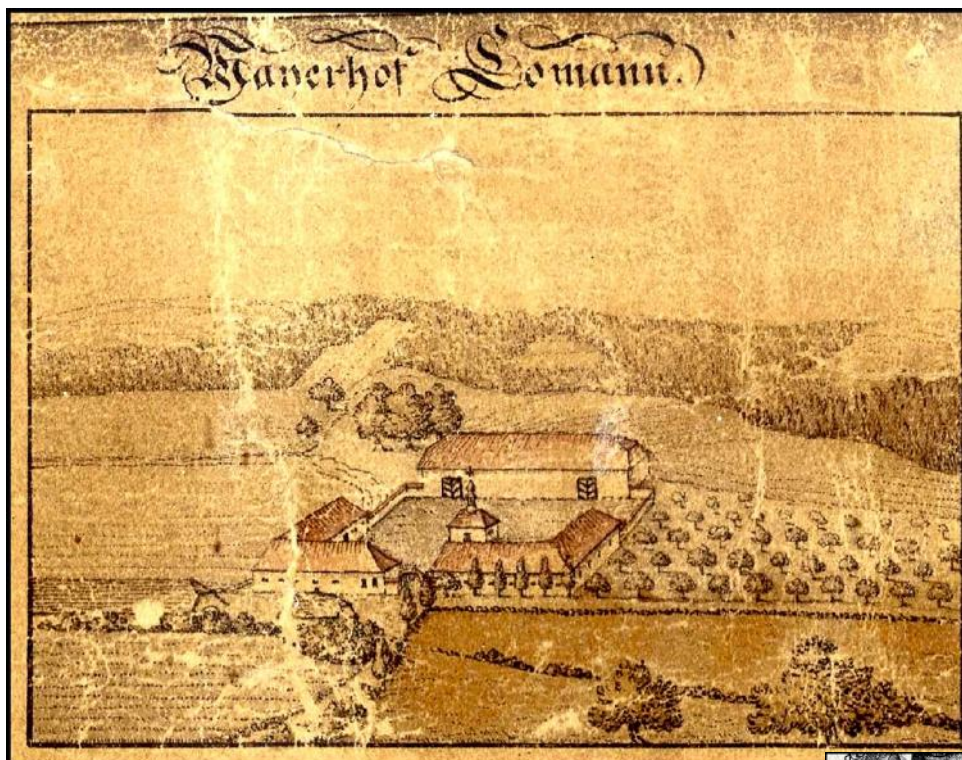

Popis: Lednice - strop chodby v přízemí
a místnost v patře zámku
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Celkový pohled na průčelí
zámku dvora Lednice
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Lomany.
Vyobrazení dvora z mapy
plaského panství

Zdroj: Muzeum M. Týnice

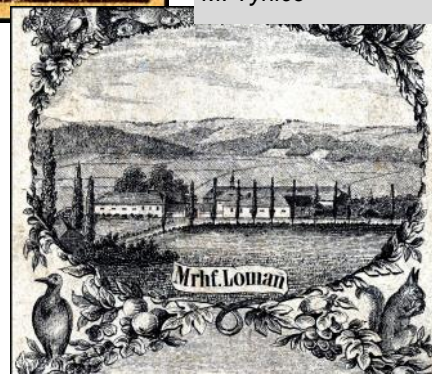
Popis: Dvůr Lomany.
Mapa plaského
panství. Wiehl 1844

Zdroj: Muzeum
M. Týnice

Popis: Lomany - znak opata
Hartmanna na klenáku velké
mléčnice

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Lomany - pohled
na mléčnici před vstupní branou

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Dvůr Tlučná - mapa plaského panství. Wiehl 1844

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Dvůr Olšany - parergon z mapy plaského panství

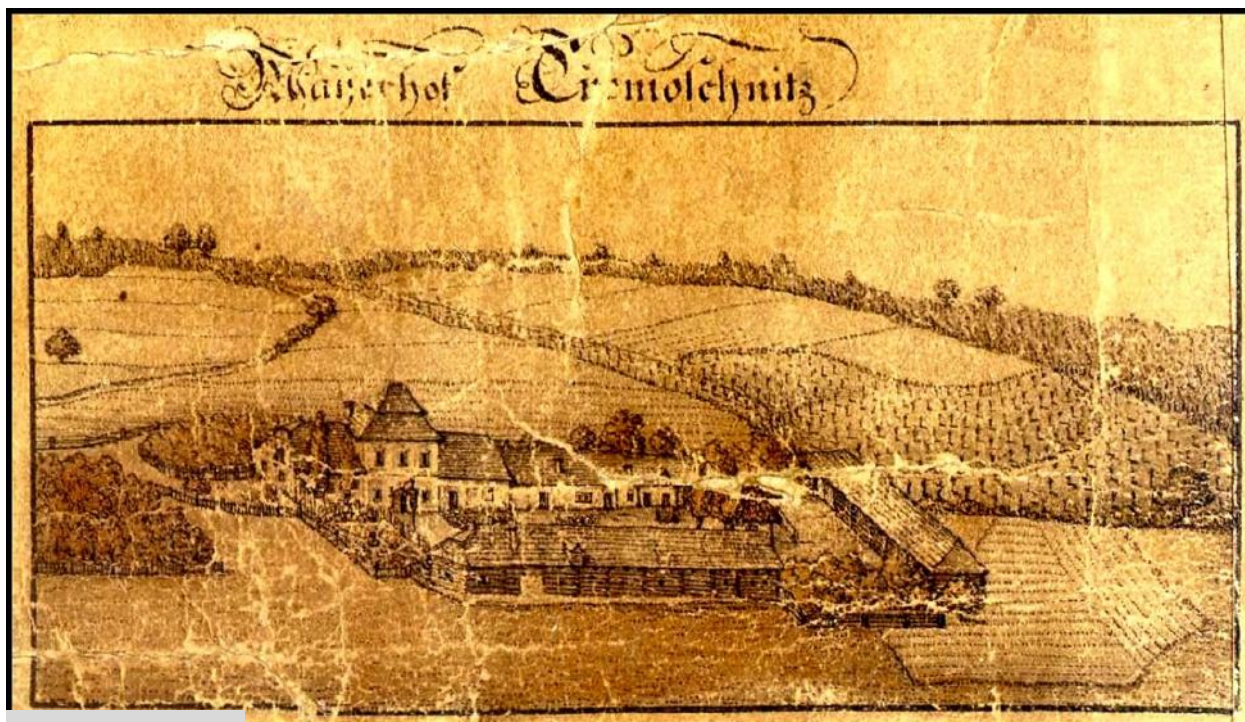
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Pohled na dvůr Olšany v dnešní době

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Třemošnice.
Vyobrazení dvora
z mapy plaského
panství

Zdroj: Muzeum
M. Týnice

Popis: Dvůr Třemošnice
asi před 90 lety

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Třemošnice - severní průčelí
stodoly zachované z původního dvora

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Třemošnice dnes - objekty
truhlářské formy ROTT

Zdroj: Vlastní foto

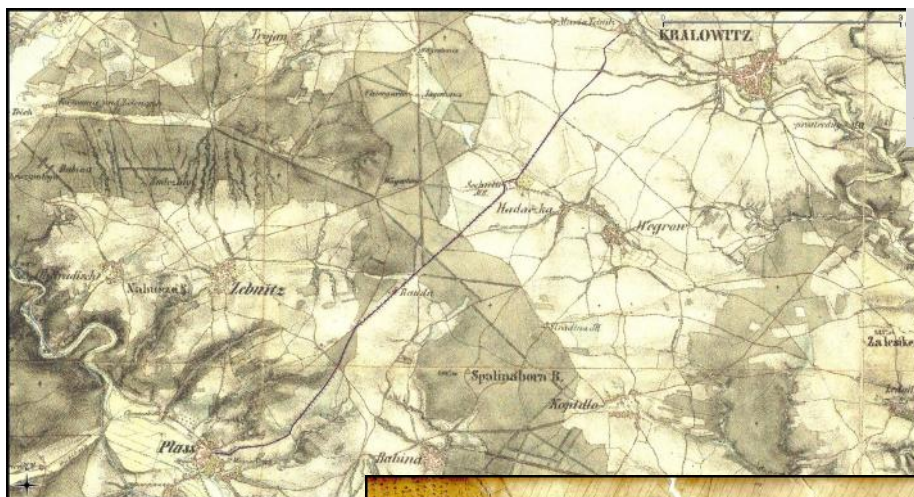
Popis: Hadačka - někdejší klášterní zájezdní hostinec se znakem opata Hartmanna a letopočtem 1756

Zdroj: Vlastní foto

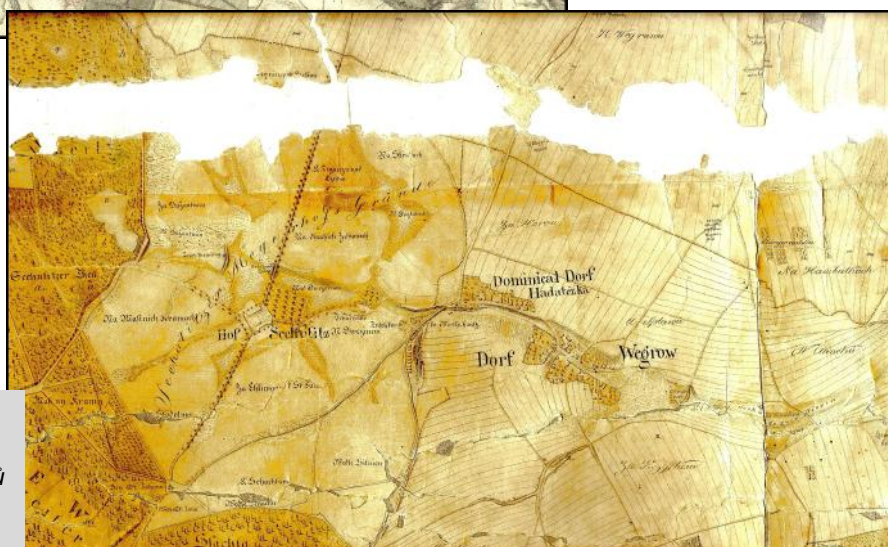
Popis: Zámek Kacerov - veduta

Zdroj: Muzeum M. Týnice

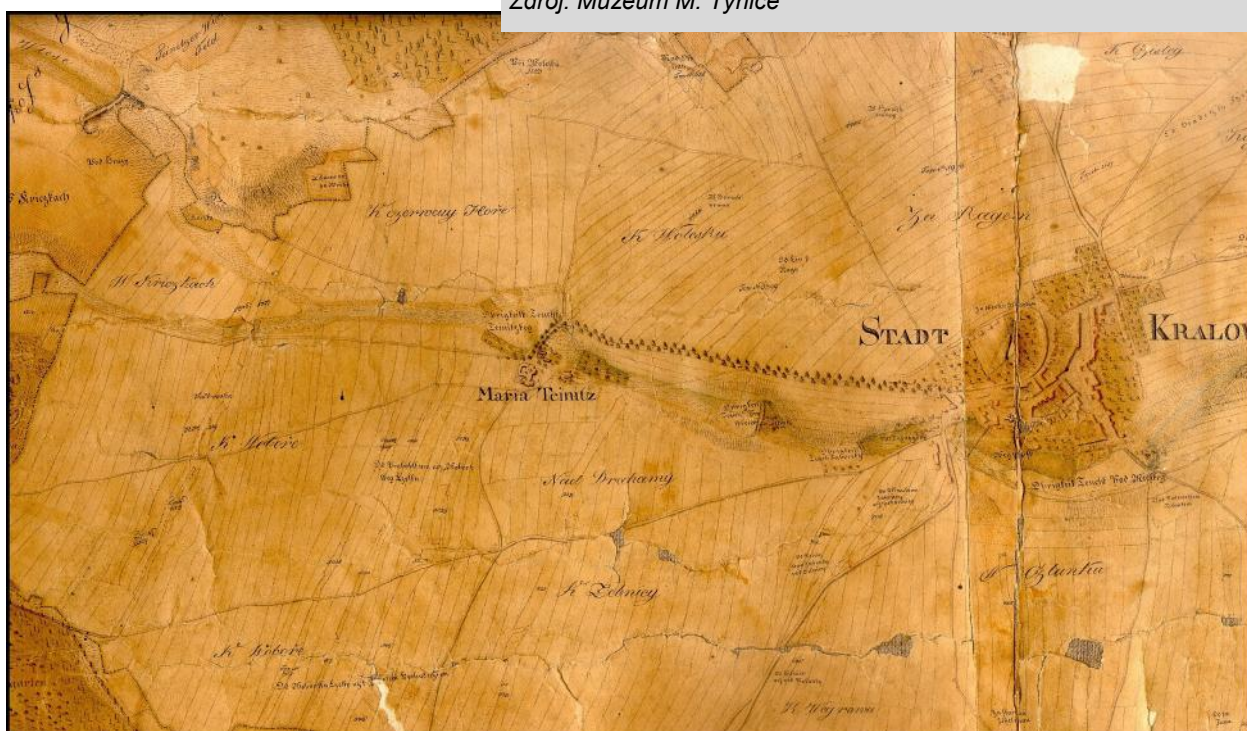

Popis: Plaská cesta dle II. Vojenského mapování
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Obec Výrov, Hadačka a dvůr Sechutice s plaskou cestou osázenou alejí stromů
Zdroj: Muzeum M. Týnice

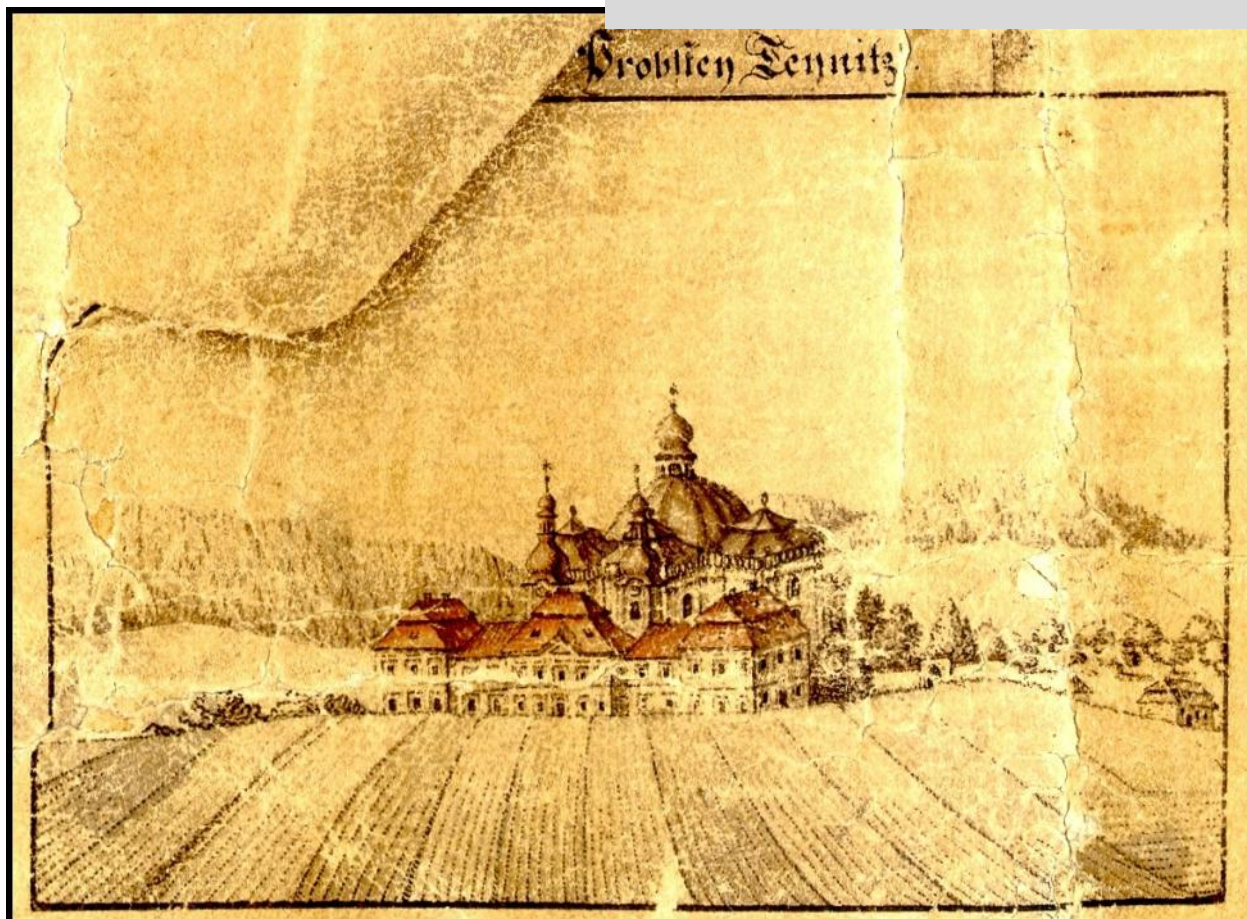
Popis: Cesta Mariánská Týnice - Kralovice původně osázená stromy
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Celkový pohled na Plasy - skutečný stav
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Mariánská Týnice - detail z mapy plaského panství
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Kralovice - detail z mapy
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Socha sv. Judy Tadeáše u Hájovny
Rouda vedle původní plaské cesty
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Latinský nápis na podstavci sochy
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Opravené průčelí
myslivny plaského kláštera
Na Roudě

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Znak opata Fortunáta Hartmanna
s letopočtem 1767

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Myslivna Na Roudě po
rekonstrukci omítek a střechy

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Rozcestí cest u Hadačky - socha sv. Jana Nepomuckého

Zdroj: Vlastní foto

Popis: Dřevěné kapličky od bývalého rybníčka Pivovárek

Zdroj: Muzeum M. Týnice

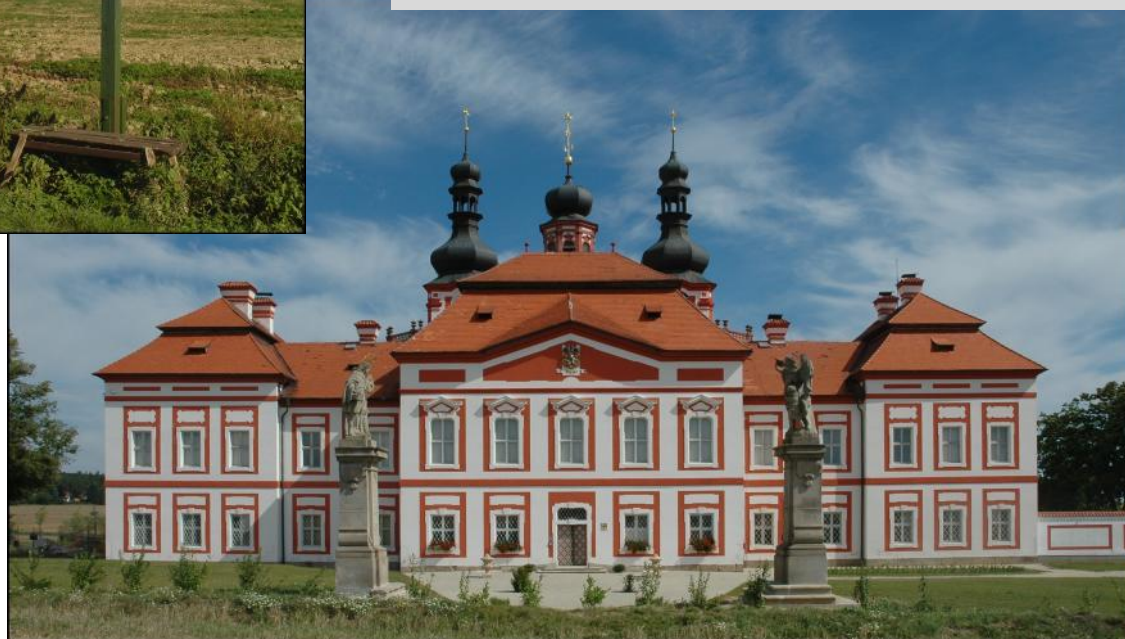

Popis: Zelený kříž u plaské cesty. V pozadí Mariánská Týnice

Zdroj: Vlastní foto

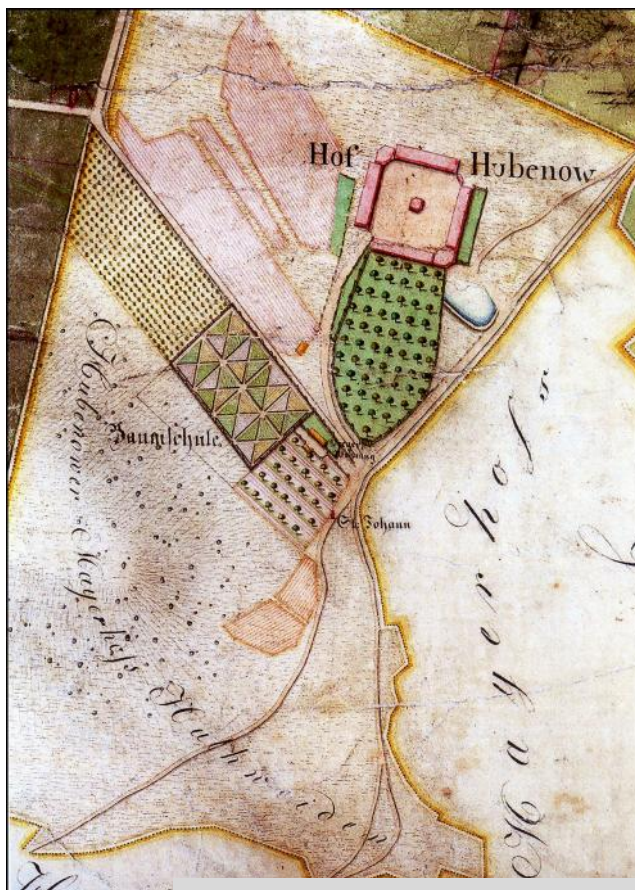
Popis: M. Týnice - socha sv. Jana Nepomuckého a Anděla Strážce

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Kříž u Hubenova na soklu od sochy sv. Jana Nepomuckého
Zdroj: Vlastní foto

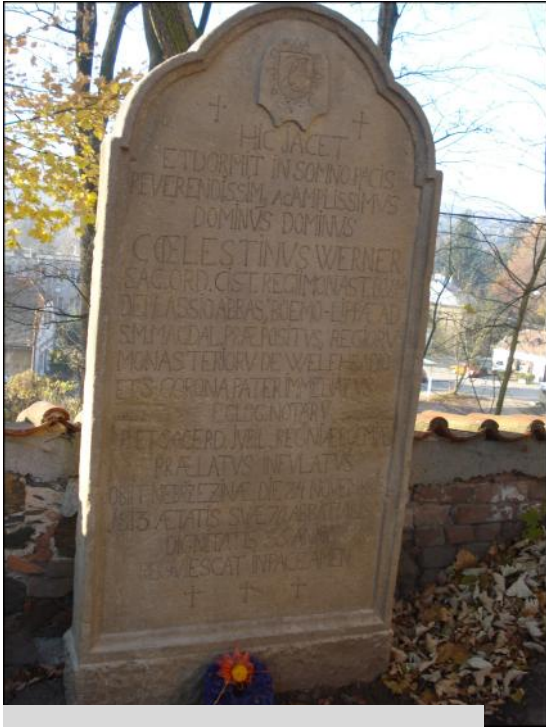
Popis: Hubenov na lesní mapě s místem původní sochy sv. Jana Nepomuckého
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Radimova lípa na konci cesty Kralovice - Mariánská Týnice
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Popiska památného stromu
Zdroj: Vlastní foto

Popis: Náhrobek opata C. Wenera. Plasy.
Zdroj: Vlastní foto

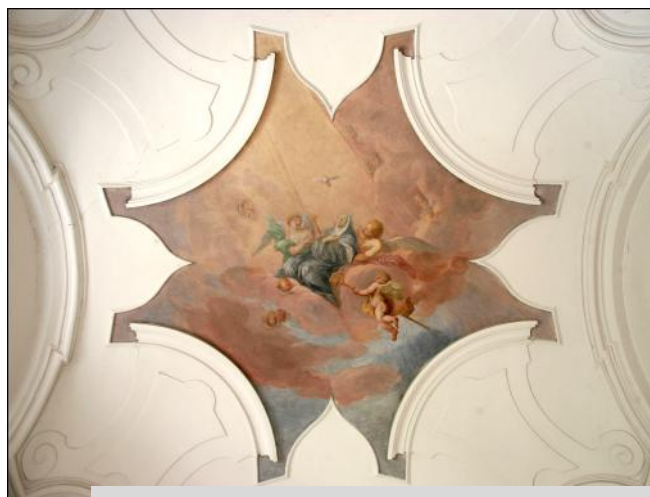
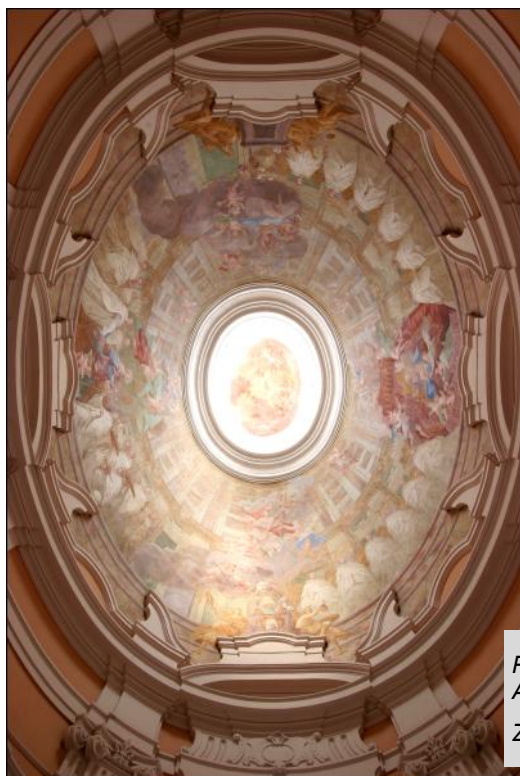
Popis: Znak opata C. Wenera
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opatský znak Evžena Tytla
Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Opatský znak Kryštofa Tenglera
Zdroj: Muzeum M. Týnice

*Popis: Oslava sv. Scholastiky - kaple sv. Benedikta.
Autor J. A. Pink*

Zdroj: Muzeum M. Týnice

*Popis: Konvent - pohled do kupole kapitulní síně.
Autor J. A. Pink*

Zdroj: Muzeum M. Týnice

*Popis: Konvent - Apoštolové prosí Krista
o modlitbu Páně. Detail. Autor J. A. Pink*

Zdroj: Muzeum M. Týnice

*Popis: Konvent - Apoštolové prosí Krista
o modlitbu Páně. Kaple sv. Bernarda.
Autor J. A. Pink*

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Kaple sv. Bernarda - Andělé s Arma Christi. Autor J. A. Pink

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Konvent - sv. Alberik a sv. Štěpán Harding s Pannou Marií. Autor J. A. Pink

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Konvent - Panna Marie s Ježíškem a patrony proti nemocem. Kaple nemocničního křídla. Autor J. A. Pink

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Konvent - Cherubíni ve štítě jihovýchodního průčelí se symbolem Boží Prozřetelnosti. Autor J. Kramolín

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Konvent - Panna Marie uděluje sv. Alberikovi bílé roucho a mnichům proměňuje černé hábity v bílé. Autor F. A. Müller

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Konvent - Panna Marie uděluje sv. Štěpánovi Hardingovi cingulum a občerstvuje mnichy při žních. Autor F. A. Müller

Zdroj: Muzeum M. Týnice

Popis: Konvent - vstup mladého šlechtice do cisterckého řádu. Autor J. Kramolín

Zdroj: Muzeum M. Týnice

*Popis: Plasy, konvent - hlavní knihovni sál. Autor J. Kramolín
Zdroj: Muzeum M. Týnice*